

S. M. Braito O. P.

Sv. Filip Neri

Apoštol mládeže a reformátor Říma

SV. FILIP NERI

na vycházce s dominikánskými novici učí mladé, aby milovali radostnou svatost, a staré, aby chápali, že mladé lze získati pro Boha jen radostnou svatostí.

P. S. M. B r a i t o O. P.

Svatý Filip Neri

a p o š t o l m l á d e ž e

a r e f o r m á t o r Ř í m a

Úvodem

Nejsmutnější doby církevních dějin byly pro Církev zároveň dobou nejslavnější, neboť tak veliká jest Boží moc v Církví, že ani hříchy do nebe volající jí nerozvrátí.

Mnoho křesťanů i služebníků svatyně Boží porušila renesance, nezasáhla však kořenu božského života Církvě. Když totiž lidé vystřízlivěli, pochopili na příkladu svatých, že jediným štěstím jest sloužiti Bohu a že sloužiti Bohu jest totéž co kralovati. Hřešili dále, přece však začínali už nový život.

Neobnovili Církev ti, kteří šli turdí a hroziví jako proroci zkázy a trestu, nýbrž ti, kteří rozdíleli kolem sebe z plnosti svého života, z plnosti života synů Božích. V tom byla celá reforma.

Ani svatý Filip Neri nechtěl reformovati. Miloval Boha, učil tomu druhé a tak je přiváděl k Církví. Ale

tím vzkřísil k životu lidi, kteří křestany sluli, ale nebyli.

Teprve nyní se po dlouhé době opět začíná chápati a oceňovati obrovská reformní zásluha svatého Filipa Neri. Chci tímto dílem ukázati samozřejmost a prostotu jeho svatosti. Právě tou přitáhl mladé i staré ke křestanskému životu; nepohoršoval se totiž nad hříchy svých současníků, nýbrž podával jim raději z božství Kristova, kterého Církev vždy byla a bude v své podstatě plna. Tak provedl reformu.

Nejlépe však lze poslání jeho vystihnouti slovy papežské encykliky *S palčivou starostí*, která mluví o reformě církve úplně v jeho duchu:

„Každá pravá a trvalá reforma vycházela od svatyně, od lidí, kteří byli zaníceni a puzeni láskou k Bohu a k bližnímu. Byla u nich velkodušná ochota uposlechnouti každého zavolání Božího a uskutečniti je především v sobě samých; a tak v pokoře a s vnitřní jistotou vyrůstali z povolaných v svítilny a obnovitele své doby. Kde reformní horlivost se nezrodila v čistém lůně osobní ryzosti, nýbrž byla výrazem a výbuchem vášnivých záchvatů, tam spíše mátla než unášela světlo; spíše bourala než stavěla; stala se nezřídka východiskem pro bludné cesty, které byly ještě osudnější než škody, jejichž náprava se zamýšlela či předstírala.“

Byl to Jaroslav Durych, který má zásluhu o to, že tato kniha byla na jeho ustavičné pobízení napsána a při tolika jiných pracech posléze dopsána. Proto mu ji s radostí připisuji.

26. května, v den svátku sv. Filipa Neri, 1937.

P. SILV. M. BRAITO

U kolébky

JAKO MOCNÝ OPOJNÝ NÁPOJ, KTERÝ JED-
noho posilňuje, druhého pak záludně svádí a úklad-
ně hubí, tak působily dary renesance. Celá další sta-
letí žila a žijí z jejího obnovení a rozvinutí starých
pohanských forem; přetěžké škody byly však způso-
beny v životě duchovním. Pohanské třeštění pomalu
zachvacovalo všechny stavy a zachvátilo především
i značnou část duchovenstva.

Kardinálové a preláti italští závodili ve stavbách
nákladných a nádherných vil. Sbírali úzkostlivě an-
tické zbytky písemného i výtvarného umění. Za při-
nesený klasický rukopis byli kardinálové i papežové
ochotni zaplatit cokoliv. Ve vilách církevních kní-
žat se hemžili satyři a nymfy, bozi a bohyně, které
závodily s heroy . . . Plato se mnohdy studoval více
než evangelium, z posvátného řečnictví stalo se umě-
ní demosthenovské.

Kardinál Bembo píše kardinálu Sadolletovi, že mu-
sí přestat čísti svatého Pavla, aby si touto barbar-
skou četbou nepokazil styl. A když píše tento kardi-

nál o sv. Františku, píše, že „byl přijat mezi bohy“, o křesťanu usmířeném pokáním tvrdí, že „usmířil bohy nebeské i penáty“.

V této době se narodil r. 1515 Filip Neri. Jeho rodiče prošli s malým Filipem pod slavobranami, vystavenými pro vzácného hosta ve Florencii, papeže Lva X. Celá mythologie hýřila na slavobranách a městských hradbách, všichni bohové a bohyně vítali svatého Otce.

Divil by se někdo, že při tom rostla v Církvi nekázeň? Tridentský sněm a církevní dekryt přísně stanovily provedení reforem. Ale jako zeď stála mezi křesťanstvem a Bohem renesance. Mohly se vydávati dekryt, pokud jim neodpovídal život těch, kteří byli postaveni na svícny, byla to námaha venkoncem neúčitečná, protože sváděla jak kněžstvo, tak věřící k tomu, aby se domnívali, že netřeba na všechny drtivé a přísné dekryt pohlížeti vážně. Něčím se přece kuriální úředníci a prefekti přerůzných kongregací musí zaměstnávat. Husitské vystoupení proti zkaženým kněžským mravům přece však otráslo myslemi.

Kolikráte píší přísní kardinálové, jako Karel Boro-mejský, aby kněží nevolali po Božím trestu, jaký je stihl za dob husitských, kdy se kněžské a církevní reformy chopili laici.

Učený a přísný Cesarini se děší pohrdání kněžstvem, které se stále více vzráhalo, a poukazuje nepřímne na jeho příčinu, totiž na zlořády u dvorů církevních vrchností.

Zatím co se zdálo, že Církev je na vrcholu moci, lesku a slávy, zatím co Církev živila tisíce umělců, oddělovaly se od ní tisíce těch, kteří tvrdili, že Církev uživí Bernini a Rafaely a Sodomy a Michelangely, ale neuživí křesťanů, hledajících poctivě Krista a jeho prostou pravdu!

Z této obecné bídy vystupují pojednou svaté postavy: svatý Filip Neri, Kamil, Ignác, svatá Terezie, Jan od Kříže. Vystupují naráz, řeklo by se, bez přípravy. Až na svatého Ignáce říkají tyto postavy, že

nechtějí nic jiného než milovati Boha. Nechtějí reformovati. A přece reformovaly.

Blízko Andělského hradu usadil se v této době prostý kněz, plný vtipu a veselí, upřímně svatý, který shromáždil kolem sebe mladíky, pážata z papežského dvora, ze dvorů šlechtických, kardinálských a legátských... Mladíci stali se kněžími, pážata ovládla za čas dvory a kurie. Kněží, vychovaní Filipem, prováděli jeho reformu nejprve na sobě a skrze ně se pak šířila již mocnými a účinnými rozmachy po celé Církvi. Šlechtici, vychovaní Filipem, neplnili svaté město nevěstčím životem a chlípností, nýbrž účinnou láskou k bližnímu. Svatý Ignác již se mohl se svou bojovnou četou opřít o reformovaný církevní římský život. V tom vidíme hlavní zásluhu Filipa Neri, že vyléčil město Řím.

Jeho reforma nebyla úmyslná, chtěná, vypočítaná, nýbrž vyrostla z jeho života. Přijal do něho z renesance a humanismu srdečný, dobrotivý úsměv. Tím také bojoval Filip proti podmračenému puritanismu a studícímu racionalismu protestantskému. Učil milovati Boha dětsky, ale vroucně. Za ním proti morové hlíze renesanční a proti jejímu individualismu šel se svým plamenným mečem Ignác.

Na velkém náměstí dohořela hranice s oběšeným mnichem. Chtěl svobodu, aby místo nadutých, krutých a lstivých knížat Medici mohl Florencii vládnouti Kristus. Dohasla hranice a v posledním obláčku kouře mohlo bystré oko viděti, jak také mizí stará, hrdá florentská svoboda. Medici se vrátili. Florencie se nazývala sice ještě republikou, ale Medici si tuto republiku dobře zajistili. Julián Medici byl guvernérem města, Julius arcibiskupem florentským a papež Lev X. byl rovněž Medici.

Medici Florencii pokořili, ale nechtěli ji příliš dráždit. Lorenzo Medici chtěl se zalíbiti městu, které dříve vyplenil a pokořil. Pořádal hry, turnaje, maškaraďy. Brzo zapomněla Florencie na ohnivého, přísné-

ho mnicha, který vymrškal všechny hříšné ženštiny z města.

Veliké město s 90 tisíci obyvateli hlučelo a smálo se svými písničkáři a šprýmaři. Každou chvíli propukaly na ulicích boje mezi veřejnými šašky a mezi dobře rozumějícími žoldnéři pánů Medici. Kněží chodili se špatně tajeným vnitřním odporem kolem vznášejících se kurtisán, jejichž záda byli by nejraději dali zmrskati metlami, namočenými do hnojůvky, jak uměl parfumovati dámy Savonarola. - Několikrát vyšla z Florencie snaha reformovati Církev. Prvý pokus vyšel z nadšeného a svatou vášní zapáleného Savonaroly. Ztroskotal. Florencie se však pokusila znovu o splnění svého čestného poslání. Vyšel z ní reformátor, který změnil taktiku všech reformátorů a bude za to patronem a mistrem všech reformátorů pro všechny věky.

Nic se ve Florencii nezměnilo, když se 21. června 1515 v tichém domku nad Arnem narodil notáři Messeru Francescovi syn. Notář slul celým jménem Filippo di Castelfranco. Odtamtud totiž přišli Neriové do Florencie. „Notář“ zní hrdě a slavnostně, ale bylo k tomu zapotřebí jen znáti nejprimitivnější zákony a uměti rychle a krásně psáti. Příliš se od písaře takový veřejný notář nelišil. Notáři městští, kuriální, byli již pány onačejšími. Notářství patřilo sice k sedmi svobodným povoláním a opravňovalo k nejvyšším florentským úřadům, ale co naplat, když jen opravňovalo, ale neposkytovalo peněz, aby si zchudlý šlechtic mohl takový úřad také zaplatiti anebo vzíti. A tak když umřel Messer Francesco, zjišťuje po něm městský notář jeho pozůstalost. Je dosud uchována v městském archivu florentském listina, kde jsem se mohl dočísti, že celou pozůstalostí byly jen soudky vína, dva obrazy, pod kterými se asi malý Filip učil modliti, a pak staré pergameny a zásoba papíru. Listiny přešly pak do archivu městského a vidíme z nich, že notář Neri měl jenom chudíčkou klientelu a že se k němu utíkali ti, kteří platili po případě nějakým litrem vína, nebo vajíčkem, a

prodávali nebo kupovali baráčky na předměstí, nebo dávali skrovné odkazy nejchudším klášterům, které přijímaly s vděčností odkazy sebe menší. Chudý notář měl mnoho starostí s rodinou. Matka zemřela po čtvrtém dítěti, Antonínovi, jenž umřel také brzo po matce. Tak se musil starati notář o celou domácnost sám. Pomáhala mu jeho nejstarší dcera a nejmilejší sestra Filipova, Alžběta.

Snad by byly i příjmy notářovy stačily k slušnému živobytí. Nepatrné jsou životní požadavky Italů dnes a ještě nepatrnější byly tehdy. Arno bylo tehdy právě tak plno ryb jako dnes, a za nepatrný peníz jich bylo možno dostati podle chuti. Město samo bylo bohaté a nejen že neškrtilo své obyvatele, nýbrž jim ještě umožňovalo slušné a laciné živobytí. Ale Francesco byl vášnivým alchymistou. Hledal také kámen mudrců. A v tomto hledání utopil všechny své příjmy. Celé noci dlel Francesco nad svými křivulemi a hledal a hledal, a častokráte ho bledé ráno našlo nevyspalého a unaveného, ale plného tajemné naděje . . .

Filip zdědil po otci tuto touhu po tajemném a jeho hloubání a zamýšlení nad věcmi skrytými. Francesco viděl rozvrácenou domácnost, o kterou se pro svou alchymii mohl tak málo starati, i oženil se po druhé. Druhá jeho žena byla veselá a vnesla do domu hojně radosti. Filip ji měl srdečně rád a naučil se od ní ustavičně hledati ve všem světlejší stránku. Naučil se od ní svaté radosti těch, kteří nemají nic a právě proto jim patří všechno.

Jinak však byl Francesco zbožný a svědomitý. Převelice se bál exkomunikace. Tehdy se nešetřilo církevními tresty. Přemnoho věcí bylo pod exkomunikací zakázáno nebo nařízeno, takže před všemi volbami, ať světskými ať duchovními, bylo nutno předem voliče absolvovati od případného trestu církevního, neboť nakonec nikdo nevěděl, neupadl-li také do církevního trestu. Na aktech notáře Francesca čteme hodně často jeho poznámky o strachu a pochybnosti a úzkosti, v nichž prohlašuje, že se nechce

proviniti proti církevnímu předpisu nebo zákazu, že rozhodně nechce upadnouti do trestu exkomunikace. Francesco asi neměl nikoho, komu by si mohl postěžovati. Jeho důvěrníky byly jeho akty, jeho papíry, na jejichž obálkách se vyzpovídal ze všeho, co ho soužilo. Tyto obálky jsou velmi poučné. Francesco si stěžuje na své životní zklamání. Více asi očekával od života potomek rodu, který dával arcibiskupy Florencii a Fiesole, rodu, kterému kdysi patřilo Castelfranco, jehož přídomek ještě Francesco nosil.

Filipovi bylo pět let, když se rodina přestěhovala ze středu města na odlehlé místo do farnosti San Giorgio. Dalo mi to dosti práce, než jsem toto náměstíčko a tento kostel našel. Jest to nejtišší místo v celé Florencii; jako by byli lidé na ně zapomněli. Cizinec sem musí opravdu zablouditi a musí míti k tomu ještě dobrou vůli hodně divně zablouditi. Historikové snažili se později zjistiti dům, ve kterém tu přebýval sv. Filip. Deska na jednom domě nás aspoň vede k blízkosti, kde bydlil. Víme, že bydlili naproti kostelu San Giorgio. Do okének Neriů dívalo se zajímavé skupení věží farního chrámu. Filip stával často u okna se svou sestrou Alžbětou a dívali se, zvláště při západu slunce, na břehy Arna a na jeho žlutou vodu, která se širokým korytem valí k svému ústí. Viděli Arno, překlenuté krásnými čtyřmi mosty, z nichž nejkrásnější jest Ponte Vecchio, který již tehdy byl celý obstavený malebnými budkami a krámky a domečky, kde bydlí skromní obchodníci, kteří se pro jistotu nechtějí odloučiti od svého krámků. Z tohoto okna často se díval Filip na tichý život na pobřeží Arna a na rybáře, a když ho pozdravily kostelní věže, neodolal a zpíval se sestrou žalmy. Modlil se velmi vážně a ostře pokáral starší sestru Kateřinu, která je chodila rušit v jejich improvizovaných pobožnostech.

Tady již dohasínal ruch a hluk města. Sem nedolétaly křiky bitek a zpěv a ryk maškarád. Sem se jen slévala hudba zvonových hlasů, jež sta věží

strásá denně při Ave Maria, dolů do veselého města, dnes právě tak jako tehdy.

Procházíme-li Florencií, upoutá nás zevnějšek katedrály a naproti ní se pyšníci baptisterium, křestní kaple. Zde, protože nebylo jiné křestní kaple, křtily se děti z celého města. Zde také stál Messer Francesco a zde přijal křest Filip . . . Z téže křtitelnice, jako ostatní velcí rodáci florentští.

Filip lehce zapomínal na Florencii a Florencie sama neuměla nikdy o něm mnoho říci. Kromě navivních a bezobsažných vzpomínek Alžbětiných známe jenom drobnosti, které musíme sestaviti, aby nám něco řekly o mládí Filipově.

Filip asi vynikal dobrotou již tehdy, neboť již jako hoch po celé čtvrti nebyl jinak nazýván než Pipa buono. Byl pěkně rostlý a nadaný. Již od mládí měl onen dar přitažlivosti, který později vábil k němu tak neodolatelně.

Messer Francesco nezapomněl při výchově Filipově, že Neriové jsou potomci staré toskánské šlechty a proto dal Filipovi vzdělání v městské škole. Tak chodíval Filip denně nejživějšími ulicemi k radnici, kde byla škola pro městské synky. Zahalen do širokého republikánského pláště, s kapucí, kterou urozený Florentan nezvedal před nikým než před nejvyššími církevními hodnostáři a před nejvyšším sudím, Gonfalierem. Tak chodil denně do školy, ale jeho hlavní školou byl dominikánský klášter.

Celá rodina Neriů byla spřízněna s dominikány a Filip později doznává: Všechno dobré, co mám, mám od dominikánů. Dominikáni měli dva kláštery, Santa Maria Novella a reformní klášter San Marco, klášter Savonarolův . . . Tam chodil mladý Filip. Tam slyšel odvážné řeči o svobodě, tam se naučil nenucenosti a nebojácnosti, tam se také seznámil s učením Tomáše Aquinského. Zvláště se spřátelil s Otcem Zenobiem de Medici. San Marco vychoval svatého Antonína, arcibiskupa florentského, jednoho z největších theologů, jenž dosud není po zásluze doceněn, Fra Angelico zde tvořil, Fra

Bartholomeo šel v jeho stopách a plakal nad záhubou svatého bratra Savonaroly, jehož právě portretoval. Po hanebné popravě šel do své cely a kolem portretu skoro již dokončeného vytáhl zlatem drobnou, ale jasnou gloriolu.

Tiché jsou dnes chodby San Marco. Tento klášter, tyhle tiché chodby byly naplněny jednou také křikem Filipa Neri. San Marco měl tehdy řadu znamenitých kazatelů a řeholní kázeň tam byla přes dobový úpadek přísná. Ještě se tam chvěl duch přísnosti a strohosti Girolama Savonaroly, jenž neváhal odsouditi i malování Fra Angelicovo a široké, vlající hábity a pláště svých bratrů.

Filip zůstal ve Florencii do 18 let. Prožil tu veškeré bouře a zmatky, které Florencii uvrhly do otroctví medicejského. Ve Florencii se po katastrofě Savonarolově střídala vláda za vládou, tyranie si rvaly krvavý meč z rukou, a předstihovaly se ve mstách a v prolévání krve. Jednou se podařilo vysvoboditi město z medicejského jha. Roku 1528 bylo město strženo výmluvným kázáním Nikola Capponi, takže prohlásilo se znovu za svobodnou republiku, jejímž pánem je jenom Ježíš Kristus. Obyvatelů se zmocnilo posvátné nadšení. Když císař obléhá Florencii, zasvěcuje se v předvečer tohoto obléžení celé město Kristu jako králi. Všechno duchovenstvo vychází, bratrstva, cechy, vojsko ubírají se v slavnostním průvodu za troubení heroldů a zpěvu četných řádů... Jdou pro milostný obraz Santa Maria del Impruneta. Lidé se na ulicích vzájemně objímají a slibují si, že budou bojovati do krve o svobodu. Ještě nikdy neprocítili Florentští důvěru v Boha tak, jako v ony dny. Procesí a posty se střídaly s horečným obecným vojenským cvičením...

V těchto horkých dnech byl Filip denním hostem v San Marco a přijímal nadšení mnichů, kteří svým řádovým založením jsou lidé svobody.

Na ulicích a v kostelích zpívaly se krásné „Lodi“, nábožné lidové zpěvy, které v kostele svatého Martina se udržovaly již po pět století. Lidé, žijící

v napětí, ulevovali svým úzkostem a se svatými zpěvy přšely ve Florencii vtipy a kousavé kritiky. Na náměstí si veřejně vykládali pod rouškou „facetii“ hořké pravdy. Lidé se smáli, ale doma pak zatínali pěst a odhodlávali se bojovati dvojnásob proti nepříteli, který byl nejen zlý, nýbrž i směšný . . .

Filipovi bylo 18 let. Poměry se dále horšily. Naprostá nejistota právních poměrů přiměla lidi, že každý držel co měl a nic zbytečně nevydával, ani neprodával. Tak se vloudila citelná nouze do rodiny Neriů. Jen Alžběta se bohatě a dobře vdala a občas pamatovala na svou rodinu. 1528 vypudili Florentští Medicejské z města, ale republika tím nebyla uzdravena. Po čtyřech letech úskokem a zradou nabývají Medicejští skrze Alexandra Medici zase nadvlády nad městem. Filip se v té době navždy rozloučil se svým městem. Šel ke strýci do San Germano, kam ho poslal jeho otec v domnění, že jednou zdědí dobře zavedené „formo“, venkovský obchod, a pomůže celé rodině. Snad se domníval Francesco, že by se pak mohl trvale věnovati jenom svému hledání kamene mudrců. Filip však Florencii opustil navždy. Měl po strýci Františkovi ve Florencii jakýsi nemovitý podíl. Zřekl se ho ve prospěch své sestry a vesele vydal se do světa.

Otec, který ho mohl tak chudě vybaviti do života, dal mu krasopisně a pečlivě sestavený rodokmen. Filip však mnoho nedal na papíry v době, kdy se jimi pohazovalo tak lehkomyslr.ě a nešlechetně. Řekl si, že je lepší býti zapsán v knize života, a tyto mrtvé naházel jako zbytečnou přítěž do Arna . . . Nejvíce pro něj plakala jeho nevlastní matka, kterou měl upřímně rád. Ta čekala ještě na smrtelném loži, zda se Filip vrátí, ale Filip již nikdy se nevrátil do Florencie a nikdy o ní už neprojevil valného zájmu. Hledal novou vlast.

2

Na cestě k Římu

TŘI STA KILOMETRŮ OD FLORENCIE BY dlil zámožný strýc Neriův v San Germano, blízko kolébky mnišství, Monte Cassina. Dlouhá to pout, zvláště po špatných cestách vnitřní Italie. Filip šel pěšky. Místy dohnal nějaký povoz a když již byl unaven a vozka dobré vůle, svezl se kousek. Při tom vyprávěl zvědavým povozníkům a spolucestujícím, co nového v hrdé Florencii. Užaslé zraky venkovanů se rozšiřovaly při líčení slavnostních turnajů a mnohý si řekl: Je to ale blázen, tenhle mladý hoch, který nezůstává v krásné Florencii, nenajde si tam nějakého pána, nevstoupí na nějakou fakultu, nestará se o lepší budoucnost. Kam že jedeš, do San Germano, a co tam? Kde je to? U Monte Cassina. Tedy snad na Monte Cassino? Oh tam je život. Filip ale poslouchá jenom jedním uchem prázdné řeči. Toto nehledá. Odešel z domu, protože ho všichni nutili, aby šel také cestou za hodností a teplým místem. Filip se zastavoval v různých špitálech, prosil o nocleh a nějaké sousto v klášteřích.

Nikdy nebyl v této době odmítnut v klášteřích a špitálech, kdo prosil pro milosrdenství Boží o almužnu, přístřeší a sousto. Mnohý klášter mu nabízel, aby vstoupil k nim. Mnohému cvičenému oku převorskému, mnohému bystrému opatskému pohledu se na první raz mladík zalíbil. Co byste hledal v Římě? Víte, že právě včera tu byl před vámi znamenitý umělec Benvenuto Cellini? Již prý má toho papežského a kardinálského poroučení dosti. Nemluvil právě vybraně o svatém městě. Kdo ví, zdali tam najdete, co hledáte. Příteli, tam nechoďte: Řím již ani dekrety ani reformy nezachrání . . .

Filip posloužil při mši svaté, naštěpal dříví, zryl kus zahrady a šel zase dál. Rád sestupoval do špitálů, kde to vypadalo hůře než v trestnici. O ubohé se nikdo nestaral, leželi tak, jak tam byli uvrženi nemocí, nebo příbuznými a tak se tam Filip zjevil jako anděl lásky, když přišel a začal uklízet, vynášeti špínu, převazovati rány . . . Rádi by si ho byli i tady nechali, ale ani to nebylo jeho povolání. Stále ho cosi pudilo dál.

Po dlouhém putování přichází konečně ke svému strýci. Ba, potřebují právě výpomoc. Strýc již stárne, nezastane všechnu práci. Filip se brzo osvědčuje. Je chápavý a především jemný. Venkované rádi sem chodí nakupovat, protože s novým prodávčem se dá mile pohovořiti. Ital se rád pobaví, a obchody jsou nejlepším dostaveníčkem. Lepší než tržiště, kde je mnoho holoty, se kterou se nedá vždycky poklidně a rozšafně vykládati.

Jak rád se pobaví pravý, dobrý Ital. Nebo když jen aspoň může pobýti s druhým. Nemusí si ani ničeho vykládati, jen když stojí, či sedí vedle sebe. Tak mají aspoň jistotu, že nejsou sami. Filip viděl, jak postávali proti krámu v hloučcích muži, postávali a postávali, mlčeli, nebo mluvili. Stáli tam ráno, opření o pravý bok a do večera provedli ohromný nápor: otočili se na bok levý. A tak přicházeli pobaviti se také sem. Vypili sklenku vína, koupili si nějakou rybu a potom se dali za to dlouho baviti.

Dlouho toto živobytí Filipa nebavilo. Hrabati se v sudech se solenými rybami, prodávati za pár grošů trochu soli, vážiti vlnu, měřiti obilí, a poslouchati od rána do večera nudné hovory, musilo se brzo zhnusiti Filipovi. V tom nebyl Filip pravým Florentanem. Florentané byli jakýsi druh Židů. Byli rozseti po celé Itálii a všude měli své banky a své obchody. I strýc Filipův Romolo Neri domohl se tady na úpatí Monte Cassina slušného jmění, které měl jednou děditi Filip a tak pomoci sobě a celé rodině.

Když skončil Filip práci, usedl na zahrádku pod jilm anebo pod staré rákosové loubí a hleděl k Monte Cassinu. Proč tam nevstoupil? Nejbližší leta Filipova sama na to odpovídají. Filip potřeboval naprosté samoty, aby slyšel hlas Boží, jeho duch nenesl jakéhokoliv vázání a poutání jak o tom svědčí na konec i jeho oratorium i jeho řehole, kterou takřka proti své vůli založil. A potom, Filip měl žíti uprostřed světa, aby ukázal kněžstvu, které měl reformovati bez okázalého reformování, že možno žíti ve světě, aniž by musil člověk tím samým býti ze světa.

Na západě dohořival nach, který se jemně tlumil dušeným stínem, jímž jiskřily první hvězdy. A ve velebném svatém klidu italského venkova a ve stínu tmějících se hor Cassinských, zjeví se Filipovi komická směšnost pytlů, sudů a sáčků ve strýcově krámmě.

Byla požehnaná tato krise, která mu zošklivila všechno. Typická krise, která zasahuje lidi velkomyslné, kteří dohlédají do dna toho, co jim skýtá život, kteří se dovedou poctivě podívati na dno toho, co se jim nabízí, aby řekli: a to je ten život? A to je všechno? Filipa zapálil Bůh touhou po sobě a nemohlo to jinak býti, než že musil vše opustiti, aby se docela osvobodil a uvolnil pro Boha.

Ráno ho již zastalo daleko za pohostinným San Germano. Filip přetrhal všechna pouta ke světu tak, jak to dovedli svatí. S nikým se neloučí, niče-

ho nelituje. Prostě tak jako z rozkazu Božího jde a neví sám dobře, kam jde.

Šel tam, kam šli všichni nespokojení s dosavadním světem, šel tam, kam se před ním a po něm ubírali ti, kterým se pojednou ukázala potřeba zakřiknouti bratry, kteří si šli do Říma pro rozhodné slovo, pro potvrzení a osvědčení svých plánů. U Filipa se potvrdilo slovo tolikráte směšně opakované, že všechny cesty vedou do Říma. Všichni svatí, všichni apoštolové, všichni opravdoví reformátoři toužili aspoň jednou klesnouti v Římě na hrobech mučedníků, uslyšeti odpověď: Jdeš dobře, jdi dále, kteří chtěli ve středu křesťanstva odposlouchati rytmus doby, aby věděli, jak naložiti se svými silami, se svými plány.

U strýce hokynáře ukázalo se mu shánění světa v nejrůznějších způsobech jenom obdobou hokynářství ať duchovního či onakého.

Dostal se na svobodu. Neměl domova, neměl vlasti, neměl rodiny, neměl známých. Potřeboval tohoto osvobození, aby mohl lidi vraceti k pravé svobodě dítek Božích, které nikomu a ničemu neotročí.

Filip později vykládá před užaslými posluchači: „Kdo chce něco jiného než Krista, neví co chce, kdo si žádá něčeho jiného než Krista, neví čeho si žádá . . .“ Jeho žáci mu věří, protože čtou mu v očích, čtou v jeho hlase, v každém jeho pohybu, že mluví nejenom ústa a srdce milující, nýbrž že tu mluví celý život, že Filip zkusil to, co zde vypravuje a čemu učí; cítí na jeho hlase, že jistě zakusil pravdivost svých slov, že Bůh zaplavuje nesmírnou útechou ty, kteří se mu zcela odevzdají a jenom jemu se věnují.

Dvakrát zatřásl Bůh Filipem v jeho mládí. Tento posvátný otřes chvěje se ještě po letech v jeho palčivých, jako sekera roztínajících slovech: „Kolik lásky klademe do příbuzných, do studií nebo do nás samých, tolik ji odnímáme Bohu.“ A tak se Filip od této chvíle nestará ani o své drahé, ani o knihy, ani o sebe sama. Jde jako žebrák, aby na-

šel největší poklad, jde jako tulák, který ví, že může choditi kudy chce a přece jednou přijde k cíli.

Dlouhá, klikatá, nerovná silnice, bílá, zaprášená silnice. Potácí se po ní nemotorný dvoukolový vůz s pestrou, barevnou, malovanou korbou, která chrání před deštěm i před sluncem, vůz který rachotí, hřmotí a pomalu, pomalu se vleče, tak jako silnice. Spěchati? Nemá proč. Dojde, a trpělivě čeká až dojde i mezek nebo mula, která táhne tu roztodivnou káru. A zase na ni občas usedá Filip, aby přišel o kousek dále. S úsměvem a hlučným pozdravem vybídne ho vozka, ale když za chvíli mladík 18 či 20letý sestupuje, nikdo ho nezdržuje. Ten člověk jako by byl z jiného světa. Nerozumí hrubým žertům, dívá se tak divně a pronikavě člověku do očí, jako by ho znal od malička a jako by znal všechny jeho i nejtajnější myšlenky a nepravosti. Nevolno je s tímto cestujícím. Cesta se nekrátí, snad se i dluží a mula unaveně hýká. Filip jde dále pěšky a nezná veselých kumpánů, kteří hledají dobrodružství, kdo by je najal na mordy a loupeže, kdo by je potřeboval pro úkladné vraždy a kdo by měl odvalu k loupeži a nebál se ani šibenic ani papežských galér a okovů u tvrdých vesel... Kolikráte klečí u dveří zavřených, zpustlých a rozpadlých kaplí. Jde kolem žebřavý mnich, jde kolem potulný řeholník a nabízí mu zajištěnější chudobu... Chceš sloužiti Bohu? Odevzdej se vedení regule vyzkoušené a aprobované. Ale Filip chtěl býti chudý jinou chudobou než chudobou zajištěnou, které kolikráte nic nechybí než skutečnost chudoby, její hlad a její ostny. Filip vlastně ani nemyslel na kněžství. Chtěl býti sám s Bohem samým. Chtěl býti jen žebřákem, jen žebřákem putujícím.

Tak došel až k branám svatého města. Svaté město! Svaté pro mučednictví statisíců, svaté pro krev a vyznání učedníků Páně. Svaté pro Kristova náměstka, svaté při všech lidských pochybeních, protože odtud stále proudily svaté zákony a svaté pokyny, které posvětily třeba jen jiné než ty, kteří

tyto zákony vydávali. Svaté město, protože sem se slévala veškerá touha svatých, reformátorů, bojovníků Božích. Svaté město, které vstalo vždy znovu ze všeho i nejhlubšího duchovního ponížení, protože mělo v sobě sílu svatosti, která dovedla nakonec všechno pohltnouti a přetvořiti.

Zdaleka viděl posvátné pahorky, tajemné věže mu kývaly vstříc. U bran se již setkává s nádherou výprav, poutníků, kardinálů, legátů. Zdaleka již slyšel vytrubování heroldů, třesk zbraní, jimiž byli hnáni bandité od bran svatého města, bandité, kteří se nezalekli ani toho, když občas hlava nějakého vůdce černala se na kůlu Andělského mostu . . .

Přišel sem do Říma ztratit se v modlitbě a v pobožnostech na místech mučednických, na hrobech apoštolů, světců a světic všech dob . . . Tady mohli chudí lidé klidně zapadnouti, nebyli nikomu nápadni, nikdo jich nevyrušoval, neobtěžoval. Zde se mohl Filip ztratit a modlit a rozjímat do sytosti.

Neboť přišel do Říma především proto, aby se ztratil, a to v modlitbě.

Poustevník

U MĚSTSKÝCH BRAN ZASTAVUJÍ MLADÍ ka celníci papežského státu. Náhodou je přítomen představený papežské celnice, Signor Caccia, rovněž Florentán. Úředník poznal v chudém pocestném, v ubohém poutníku muže opravdu florentsky vzdělaného. Málokterý lid lnul vždy tak k sobě, jako lid florentský. Byl roztroušen po celé Itálii. Všude se rozešli Florentané a všude se dařilo dobře jejich drobným bankovním závodům. V Římě dokonce byli tak silni, že měli svůj veliký kostel San Giovanni dei Fiorentini, který později byl důležitým střediskem reformy a činnosti Filipovy. Caccia přijímá mladého Neri do svých služeb. Svěřuje mu výchovu a první vzdělání svých dětí. Za to mu poskytuje dávku mouky. Neri ji hned odevzdává pekaři, který mu za to denně peče bochánek chleba, řídkého, neslaného, italského chleba. Něco peněz doplňuje pak stravu, která byla prostá, tak jak dnes ještě vidíme žítí chudé Italy spokojené opravdu s málem. Nějaká oliva, něco spařených zelenin

(herbe), jež se pojídají jen tak, osolené, smočené v oleji a octě, s kouskem chleba. Trochu silně ředěného vína ustoupilo později čisté vodě. Tak věříme rádi, že mu stačilo v této době 10 giuliů na měsíc.

Ale brzo opouští i toto své poslední útočiště. Neměl míti domova.

Měl žíti jenom z ruky Boží. Stává se „poustevníkem“. V Římě bylo mnoho lidí jemu podobných. Čím více řádilo pohanství renesance, tím více se připravoval v podzemí lesklého Říma nový život. Několika proudy vtrhl nový, křesťanský život do skvělého života renesančního. Byli to Theatini, byl to kroužek anebo bratrstvo Del divino amore, jesuité chystali se na výboj, a v tichu se připravoval i vlastní apoštol Říma Filip Neri.

Řím, veselý a zpupný, byl pokořen. Roku 1527 vtrhl katolický král, rex catholicissimus Karel V. do Říma. Do Říma vtrhla horda katolíků i luteránů, kteří loupili, vraždili, takže za chvíli nenechali ze slavného města kamen na kameni. Zneuctívali chrámy, znásilňovali Bohu zasvěcené panny, nohama šlapali jako modlářství ostatky svatých. Papež Klement umřel bolestí a hanbou v době, kdy vstoupil do Říma Filip Neri.

Vyplnilo se prorocké slovo Savonarolovo, kterým hrozil renesanci: „Gladius cito et velox.“ Brzký a rychlý jest meč . . . Papež Klement VII. utekl se do Orvietta, starého sídla papežova, v němž kdysi působil jako kazatel a theolog i Tomáš Aquinský. Od tamtud dštil Klement blesky svého posvátného rozhořčení na zesvětačtělé duchovenstvo . . . na světácký dvůr církevních hodnostářů. V Římě bylo sice jenom jedenáct kardinálů, ti ale tvořili dvůr 3.108 osob. Tento dvůr v zárodcích znemožnil i nejlepší úmysly Klementovy. Jedovatě to vystihl Peregrino, vyslanec Mantuy, že totiž rozkazy jsou krásné a chvalitebné, ovšem musí vydržeti, protože v Římě každý rozkaz vydrží nanejvýše tři dny. A také chybou Klementových reformních příkazů byla okolnost, že se týkaly ojedinělých nejkřiklavějších,

a k tomu ještě vzdálených případů, které se mohly vyřídit administrativní cestou, kdežto takto otravovaly celou Církev, která se zděsila, co vše jest možné. Pohoršení bylo výsledkem této nesmělosti papežovy, který místo aby potrestal provinilé jednotlivce, vydával obšírné obecné dekrety, jež dosud nikým nepohnuly.

V této době hemží se Řím již těmi, kteří vychováni theatinským duchem hoří pro obnovu Církvě, pohrdají okázale veřejným přepychem a odcizením se duchu Kristovu . . .

Nepřišel Filip sám do Říma. Z celé Evropy se sem stěhovali ti, kteří chtěli ve středu Církvě pracovat na její obnově. Tak přišel bývalý vynikající profesor lovaňské university, doma vážený a ctěný Tittelmanns - chodí rozedraný, chudý po Římě a káže pokání. Stojí ve svých hadrech na Ponte Sant Angelo, tam, kde visívala těla oběšenců na pranýři. Hlas se mu chvěje, již chraptí, ale křičí vášnivě do shluku, do výskotu davů, do nádherných knížecích a kardinálských průvodů. Křičí vztekle a bolestně zároveň, pláče, prosí a hrozí svá strašná slova: Do pekla s hříšníky, do pekla s cizoložníky . . . Lidé chodí kolem, smějí se, házejí blátem po poustevníkovi, který ale nestrásá bláto, jenom se modlí a křičí dále. Příšerně se zařezává do kostí jeho hrozba pekelným plamenem . . . Sacco di Roma, vyplenění Říma jest předzvěstí tohoto ničivého ohně . . .

Filip se stává podobným poustevníkem, jenže nedští blesky a nehrozí peklem. Filip je vyrovnaný a nestrpí jak ve své metodě, tak ve svém okolí lidí nevyrovnané. Rozchází se se svatým Kamilem, přetrhává styky s vášnivým visionářem Cacciaguerrou, nejde ve stopách Tittelmannsových. Příliš zřetelně vidí před sebou marnost křiku florentského proroka Savonaroly . . .

Filip obléká si jako poustevník šedý či hnědý hábit s kapucí, která ho chrání před deštěm a ve které si nosí svůj kousek vyžebnaného chleba.

Bloudí nyní bez cíle a bez plánu městem. Jeho ce-

lý den jest věnován modlitbě. Navštěvuje jeden kostel za druhým. Klaní se Spasiteli za všechny, kteří se mu odcizili, za všechny, kterým jest radostí utíkat před Jeho radostmi. A když se blíží noc, usedá jako mnoho jiných na stupně chrámové, opře se o sloup, o výklenek, do rohu se schoulí a tak je blízko svému Mistru. Nejčastěji sestupuje do podzemních děr, které vedou k hrobům svatých. Katakomby jsou tehdy jen částečně odkryté. Jsou zasuté. Málokdo se o ně stará. Zapomněli křesťané římsí, že tam jsou uložena těla těch, kteří dovedli nejen podle víry žítí, nýbrž i za ni život položit s naprostou samozřejmostí, protože si byli vědomi jednoty Církve s Kristem, protože si vysoko cenili krev mučednickou a utrpení.

Nejraději navštěvoval mladý poustevník chrám sv. Eustacha, jenž byl blízko jeho prvního domova, na náměstí svatého Eustacha a potom Pantheon. Tento chrám, který znamenal vítězství křesťanství nad pohanstvím, byl Filipovi chrámem nejmilejším. Je to symbolické, protože se Filip tolik modlil o nové přemožení pohanství v srdcích lidských. V této krátké době rozšířil se protestantismus po Německu a okolních státech. Řím byl vypleněn a nastaly hrůzné dny pro anglické katolíky. Jejich krev vysoko vystříkující vyburcovala humanisty, třebaže poněkud pozdě ze sladkého snění a pohanského pítvoření.

V té době nemyslel Filip ještě na to, že se stane knězem. Ale přece již jako poustevník navštěvuje theologické přednášky u San Agostino. Miloval upřímně Tomáše Aquinského a dobře se vyznal i v Aristotelovi. Jeho učitelé mu dávají vysvědčení, že byl *belissimo ingenio*, velmi nadaný . . . Nejvíce ho poutaly traktáty o Vtělení, Eucharistii a o andělich. Ale trvalo to celých deset let, než se dal vysvětit na kněze. Málokdy jej slyšíme mluvit o jeho studiích, za to však víme, že v posluchárně u San Agostino byl velebný krucifix, který přitahoval oči i srdce Filipovo. Kolikráte celé hodiny místo před-

nášených slov slyšel slova Krista na kříži. Augustiniáni přitahovali Filipa především tím, že vykládali svatého Augustina. Proto konal Filip zde svá studia. A s Augustinem zamýšlel se Filip často nad Platonem, který nabýval tehdy u theologů stále větší obliby.

Filip studoval dobře a poctivě. Později se v jeho oratoriu mnoho disputovalo o theologii. To také bylo důvodem jeho upřímného přátelství s dominikány. Studium posvátné vědy jej pojilo s římskými dominikány a s jejich profesory a kleriky . . .

Asi tři nebo čtyři roky studuje takto Filip theologii, aby ji pak rychle opustil. Ani u San Agostino, ani u theologie, ani u svatých mistrů nemá se Filip ohřáti. Kdyby šel Filip touto cestou a dosáhl by svěcení, stal by se oltářníkem u některého kostela nebo u dvora některého církevního či světského pána . . . Poslání Filipovo bylo jiné, než obyčejného, v běžných kolejích žijícího dobrého kněze.

Filip se zamyslel nad divnou protivou. Tolik studujících theologie sedělo u augustiniánů, u dominikánů, u františkánů, na Sapienze . . . Sta kněží stále vycházelo každého roku a výsledek? Kněží byli vysvěceni, ale neměli komu kázati a když někdo slyšel jejich vyšroubované, seškracené sermony, zdálo se mu, že ani nemají co kázati . . . Filip viděl dva světy, jdoucí vedle sebe, řečiště církevního organismu a řečiště světáckého života křesťanů, kteří nežili z tohoto církevního života. Vidí, že je nejdříve třeba něčeho jiného než učených theologických disputací, že je třeba svatosti, křesťanského života. Vidí neživotnost mnoha slov, cítí neužitečnost jen rozumové theologie, která nepřechází zároveň do srdce a do života.

Tak se jednou loučí s milými síněmi svého učiliště a z celé posluchárny si ponechává a vybírá jen milovaný kříž. To bude nyní jeho celá škola moudrosti. Prodává své theologické i filosofické knihy, aby ho papírová moudrost neodvedla od svaté moudrosti Boží. Lidé měli býti zapáleni ne školskou

vědou, nýbrž láskou, ne theologií myslí, nýbrž theologií srdce, která slula za starých dobrých časů theologia mystica, čili theologií svatých.

Filip měl potříti humanismus a renesanci, která se klaněla vtípnosti, obratnosti literární a řečnické, která se klaněla vnější formě. Měl zahanbiti i protestantské modlářství, které se klaní liteře bible, aby ztratilo spojení s životem tohoto Písma, s životem patnácti století.

Všichni svatí, kteří vyrostli za renesance a měli potříti renesanci, byli naplněni touto životnou theologií, touto vnitřní moudrostí nadpřirozené lásky. Ignác, Kamil, Jan z Kříže, Terezie z Avily, Kajetán, Filip Neri . . .

Proti pýše rozumu, který se opírá o lesklá slova, o vnější formu anebo prostě jen o slova, jako protestantismus, staví Bůh světce, kteří ukazují, že intelligence neznamená šířku, lesk, obal, nýbrž životné spojení slova a jeho formy s celým životem. Svatí měli ukázati supereminentem scientiam caritatis, vynikající poznání lásky, která teprte otvírá literu, která učí v ní čísti.

Filip přestal studovati, ale nepřestal mysliti, teď teprve se jeho duch dokonale osvobodil, že mohl jenom na Boha mysliti. Přemýšlel o jeho vlastnostech, o jeho lásce, která se ukázala divem Vtělení a Eucharistie a smrti na kříži. Zde Filip zapadá, aby jednou vystoupil navenek hotový, vyžralý, naplněný dlouhými meditacemi a svatým putováním.

Zatím se zvolna rodí reforma. Kdesi v podzemí. Vedle přísných poustevníků scházejí se věřící, kteří chápou vážně reformu i svatost, v „Oratorio del divino Amore“. Bylo to oratorium janovského štěpení, které se uchýlilo do kostelíka svatého Silvestra a svaté Doroxy na úpatí Gianicola. Oratorium shromažďovalo vybrané a vyvolené lidi; v největším rozkvětu mělo nanejvýše šedesát lidí. V záhlaví jejich stanov ozývá se duch svaté Kateřiny Janovské: „Bratři, naše bratrstvo nemá jiného cíle, než vkořeniti a zasaditi do našich srdcí Boží lásku.“ Bratrstvo shromažďovalo

lidi všech společenských vrstev, které v tomto opravdu svatém shromáždění dokonale mizely. Shromáždění se spojovala spíše posvátným nadšením. Bratrstvo mělo své týdenní kapitoly pro přestupky, za něž se dávaly peněžité pokuty, mělo svůj výroční den smíru. Neobyčejně těžké bylo dostat se do tohoto bratrstva, které chtělo býti kvasem, a proto přijímalo jen lidi nejlepší vůle. V této kapli se scházel výkvět římské společnosti těch, kteří upřímně si přáli návrat křesťanů ke křesťanskému životu. Mezi členy byl humanista Sadolet, svatý Kajetán a ohnivý kardinál Caraffa. Je docela přirozené, že se do této společnosti dostal horlivý Filip Neri. Toto shromáždění bylo ohniskem nového života v Římě.

Odtud vyšlo obrodné hnutí světského kněžstva, Theatini. Theatini chtěli reformovati světský klerus tím, že se včlenili do jeho řad. Byli to clerici regulares, ne již mniši, ani žebraví řeholníci. Povstává nový typ řeholníků. Nosí šat světských kněží, konají jejich úřad a při tom ukazují, jak možno a jak třeba žít, aby svaté kněžství nebylo lidskými chybami zlehčováno a zbavováno svého ovoce. Kajetán i Caraffa zřekli se všeho. Papež musil zakročiti, aby se kardinál Caraffa nezřekl i své biskupské hodnosti. Jejich láska a důvěra v Boha šla tak daleko, že nejen ničeho neměli, nýbrž Kajetán tak důvěřoval v Boha, že se postará o své, že zakázal svým členům, aby ani nežebrale, aby se prostě spolehli na Boha a čekali, až co jim lidé sami donesou. To byl již silný podkop pod hradby rozmařilé renesance. Přirozeně, že nebyli tito kněží oblíbeni, milováni. Za to, že jejich způsob života odsuzoval způsob života druhých, byli pohrdáni a jejich jméno se stalo nadávkou, která měla označovati pokrytce, svatouška . . . Theatin byla docela běžná nadávka, kterou se mnozí domnívali, že vyřídí každou snahu o reformu a svatost křesťanského života. Co všechno nebylo svatouškovstvím a theatinstvím! Přistupovati častěji ke svatým svátostem, třeba jednou měsíčně, bylo již také nebezpečným theatinstvím. Ale bratři pracují a modlí se tiše dále.

Řím si všimne blíže a ocení jejich služby, když se věnují za velkého jubilea r. 1525 chudým, poustevníkům a především nakaženým morem. Tehdy začínají si lidé všimati tohoto oratoria, které buduje nemocnici v San Giacomo, která má takové úspěchy, že jeden z bratří píše: „Přicházejí k nám kardinálové a preláti a ti, kteří námi dříve pohrdali, přicházejí k nám s takovou pokorou, jako by byli našimi služebníky...“ Ale Sacco di Roma smete toto bratrstvo. Zůstává po něm jen nemocnice a láska bratří k nemocným, která dále jim slouží. S hor umbrijských tu sestupuje nová pomoc reformě. Matteo Bassi otvírá nová řečiště obnově františkánské myšlenky. Se všech větví františkánského řádu, rozděleného na četné reformní větve, slétá se mnoho nadšených členů, ale do řádu samého to vneslo zmatek a neklid a novou roztržku, takže nakonec papež vyhání kapucíny z Říma. Ale toto již neprojde beztrestně a v klidu. Řím má po Tittelmansovi nového proroka Brandana, který ustavičně hrozí Božími tresty na římských ulicích. Kapucíni odcházejí ve zbožném průvodu, za zpěvu žalmů z městských bran. Brandano volá k zástupu, který by se rád smál těmto zarostlým bosým mužům, oděným do cárů a vystrojeným špičatou dlouhou kapucí. Smích stydne na rtech, když vidí, jak se vážně ubírají, bez hluku, bez protestu, bez výčitek, když vidí v jejich očích hořeti svatý žár, který neuhasí žádné pronásledování na světě. Brandano vyprovází jejich exodus slovy: „Zločinci se hrnou do Říma a svaté z něho vyhánějí.“ Ale přece jen reforma jde zvolna dopředu. Zvolna, protože Pius III. není papež, který by měl zápal a oheň, a hlavně silnou mravní autoritu, Pius III. ještě silně propadá nepotismu. Podělil všechny své drahé příbuzné církevními úřady a hodnostmi. Ještě on trpěl organisování hlučných karnevalů. Ale s druhé strany si upřímně přál reformy Církve. Zabýval se myšlenkou svolati nový obecný sněm církevní. Alespoň načrtl plán reformy a vybral si lidi k jejímu provedení. Dovedl se obklopiti spolehlivými lidmi, kteří chtěli

a dovedli reformu provést. Jeho nejvěrnější spolupracovníci byli kardinálové Caraffa, Cervini, Contarini. Papež dal těmto lidem plnou svobodu. Pracovali na reformních dekretech, které jsou ovšem velmi přísné. Ještě přísnější jsou jejich posudky, jejich zdůvodnění přísných rozkazů a zákazů. Jsou tak přísné, že ještě dnes tvoří pro protestantské kritiky zlatodůl pro tvrzení o zkaženosti římské Církve. Někdo najde zlatodůl i v kloace. Jejich návrhy sloužily za první texty pro výnosy mravní reformy tridentského sněmu.

Když si přečteme návrhy těchto mužů, jejich příkazy a zákazy, vidíme, že úpadek byl příliš hluboký, než aby se dal jen dekrety odstraniti. Touto cestou jistě nenastane obnova Církve. Dekrety se rozbíhaly do šíře, která znamenala zevšeobecnování jednotlivých případů. Takový dekret z roku 1536 dává nám nahlédnouti do mnohotvárnosti přestupků a nešvarů, které měly dekrety odstraniti.

Dekrety přísně nařizují nošení kněžského šatu i církevním hodnostářům, protože místo jednoduché řízy byla zavedena pestrobarevná roucha sametová i hedvábná. Duchovenstvo závodí v přepychu, v krajkovém prádle a v okrasách všeho druhu se zženštilými muži. Recitování breviáře jako by bylo upadlo v zapomenutí. Dekrety žádají od vyšších duchovních, aby aspoň týdně sloužili mši svatou, a připomínají smutné zjevy, že někteří tak neznají posvátné obřady, že pletou páté přes deváté k nemalému pohoršení anebo i pobavení beztak již řídkých věřících v kostele.

Na denním pořádku jsou hádky o přednostní místa při slavných bohoslužbách a církevních průvodech. Duchovní se prou při pohřbech u hrobu o černé sukno a svíčky, které byly ponechávány přítomným duchovním k rozdělení. Mnohé kněze bylo snáze najíti v krčmách než v kostele. Navštěvovali veselé zábavy a někteří vystupovali i na divadlech. Rovněž se snaží ony předpisy odstraniti klení a rušení pátečního postu . . . Již to prý bylo velkým úspěchem, že ka-

novníci od sv. Petra svlékali nádherné světácké pláště v předsíni velechrámu a odkládali meče a dýky . . .

Ale přece jen se plnilo více z těchto dekretů, než se domníval uštěpačný Vincenzo de Galico, že reforma se asi nedostane dále přes sametové střevíčky duchovních.

Duch kroužku Del divino Amore působil stále širšími kruhy. Lidé seskupení kolem tohoto hnutí, postupovali se sepjatými dlaněmi, a jejich srdce slita stejnou láskou ke svaté nevěstě Kristově, si vynucovala stále více místa ve velkomyslné římské společnosti. Čím dále, tím více přistupovali ke kněžství lidé, chtějící se co nejvíce podobati svému Veleknězi - Kristu. Okolo kardinála Caraffy a Alvareza z Toleda seskupuje se sdružení horlivců a nadšenců, kteří chtějí za každou cenu provést reformu, protože ji nejprve provedli na sobě.

Není lehká jejich práce. Papež Pius III. rád by byl provedl reformu Církve, ale svatost a přísnost Caraffova mu nahání strachu a nedůvěry. Proto, když se tato skupina rozežene proti kacířům, musí býti nakonec ráda, že i proti ní se nevystoupilo. Vždyť právě v těchto letech se inkvisice zabývala takovými podezřelými lidmi, jako jsou ilumináti, jesuité, theatini a podobní . . .

Často naplněny byly jak oratorio, tak špitál duchovními, kteří tu plakali nad tím, že i letos papež zase dovolil po všech dekretech jako na posměch divoký karneval, který končil na Monte Testaccio doštihy vepřů . . .

V těchto smutných dnech nedává se Filip vysvětliti. Stále viděl před svým zrakem kněžské šviháky, projíždějící se Římem ve veselém, rozpustilém průvodu . . . Toto ponížení kněžství vedlo ho ke dlouhé, vážné přípravě na svátost připojení člověka ke svatému kněžství samého Krista. Filip obchází dále svatyně římské, věnuje se dlouhým meditacím v podzemních římských katakombách. Nejraději chodíval do katakomb San Callisto. V noci putoval Římem. Zastavil se v kolosseu, v němž měsíc ozařoval kříž,

označující místo, kde křesťané před staletími umírali za víru. Filip tráví tu dlouhé hodiny, slyší řev šelem roztrhávajících těla křesťanů, slyší smích davů opilých krví, a zdá se mu, že ten smích, který slyšel právě odpoledne na ulicích, se nějak nápadně podobá tomu ďábelskému, pitvornému, prázdnému smíchu. Pak podejde vítězný oblouk Titův a ubírá se kolem nesmírného masivu lázní Caracallových. Oč jsou dnes křesťané dále před těmi, kteří se zde kdysi váleli v rozkoších a v prázdnotě nemravnosti? A Via Appia jej přijímá. Projde kolem pyramidy Cestiovy a potom ho pojme prostorná Via Appia, na které tolik křesťanů kleslo usmýkáno a štáto . . . Pak již nějakým otvorem sestoupí do katakomb a stane, rozjímá a modlí se. Filip později vzpomíná, že cítil ďábelstva po této silnici tančiti, ďábelstva, která hledala své Venuše a své Dyonise . . .

Šel se modlit za ty, kteří se vraceli do náručí démonova. Zde v katakombách naplňovalo ho veliké opojení ze spojení s prvými křesťany, s těmi, kteří takřka rostli ještě pod dechem apoštolů, kteří chápali Krista do slova. Jeho srdce se rozbušilo v temnotách a v samotě, jež byla rozžhavena tisícerými hlasy křesťanů, kteří v podvečer své smrti zde zpívali žalmy bolesti, chvály i naděje. Divně bylo mu u srdce, když vzpomínal na bolesti a muka prvých křesťanů, kteří všechno obětovali, aby křesťané za několik století z této bolesti a z těchto obětí si vyzískali teplá, krásná místa, když z majetku věnovaného z úcty a lásky k mučedníkům a k jejich krvi, nástupci jejich si vykupovali svůj přepych . . .

Dodnes sestupuje křesťan do katakomb jenom s posvátnou úctou. Byla to sice ze začátku pohřebiště všech křesťanů, patřila pohřebním bratrstvům, ale protože za pronásledování skýtala, jakožto nedotknutelná místa, jediné útočiště, staly se tyto katakomby svědky, němými svědky nesmírné víry, která se zde zapalovala, posilovala a která se zde připravovala všechno dáti a obětovati. A pak sem byly ukládány tisíce svatých obětí. Sem ukládali první

křesťané svatá semena budoucího rozkvětu a vzrůstu Církve.

Statisíce nápisů, plných víry, jistoty v Boha a důvěry pokrývají hnědé, tufové stěny. Na jedné takové stěně četl jsem také kdysi v katakombách nápis, kterým se tam zvěčnil návštěvník katakomb, chloubá Prahy a Loretty, svatý Vavřinec da Brundisio.

Tady v samotě a odloučenosti od světa rozněcuje Filip svůj oheň mystického nadšení.

Pojednou dostává se reforma Církve do dalšího pohybu.

Roku 1537 přichází do Říma svatý Ignác z Loyoly. Přichází již jako velitel své válečné komanie. Armádu, duchovní armádu chtěl založiti, která se měla postavit proti bludům individualismu renesančního, neboť tento odtrhoval člověka od jeho spojení se svatým tělem Kristovým, které si žádá podrobení autoritě, již je toto svaté tělo Kristovo svěřeno. Svatý Ignác je v dějinách z největších nepřátel duchovního sobectví a individualistických bludů. Jemu přísluší nesmrtelná zásluha, že křesťanům znovu připomněl myšlenku svatého společenství. On uložil svým synům, aby se naprosto odevzdali do služeb Církve, jako prostí vojáci, kteří dovedou státi na jednom místě, třeba na tom nejohroženějším, tak dlouho, pokud ona - Církev - toho žádá a potřebuje.

Svatý Ignác, který začal v ústraní a v samotě, věděl dobře, že světa nedobude zvláštnostmi a bizarnostmi v oděvu a v chování. Říkal, že kdyby záleželo jenom na něm, chodil by třeba bos a otrhán, nedbaje, zda ho budou považovati za blázna, ale, dodával, že to všechno ještě není nic pro záchranu duší. Chtěl vojíny, kteří co nejméně nápadni mohli jíti všude za nepřitelem, jíti třeba do jeho vlastního ležení a porážeti ho vlastními zbraněmi. Proto varují prvotní statuty jesuitské před asketickými a poustevnickými zvláštnostmi.

Ví, že je třeba jak individuální askese, tak také pronikavé činnosti, rostoucí z plnosti, kterou právě askese zaručuje a umožňuje . . .

Svatý Filip stýká se se svatým Ignácem od r. 1537 až do roku 1547. Ignác pohlédl hluboko do tváře to-
muto podivnému, zarostlému mladému muži, jehož
jedinou radostí bylo mluvit o Bohu a jenž se hluboce
kormoutil nad tím, jak svaté jest vydáno psům.

Právě tehdy začínal si Filip všimati mládeže, a Ig-
nác mu naznačil, že k tomu, aby někoho mohl vésti
k Bohu, potřebuje autority. Filip rád a často vzpo-
mínal na svatého Ignáce, na jeho „skvějící se tvář“.
Když jsem se zahleděl na vera effigies svatého Igná-
ce, už ani nevím, kde to bylo a od kterého malíře,
pochopil jsem tuto zář svatých, tak jak se vypravuje
o svatém Dominiku, že mu na čele zářila hvězda.

Setkával se se svatým Ignácem a s jeho žáky na
svých potulkách po nemocnicích, žalářích, u odsou-
zených na smrt, u zanedbané mládeže. Pod vlivem
svatého Ignáce měla pak slova jeho přítele Persiana
Rosy okamžitý úspěch. Filip se dává vysvětliti. I Ro-
sa měl rád veselí, prostotu a naivnost. Tato veselost
ho neopouští ani na smrtelné posteli. Když se k němu,
těžce nemocnému, blíží Filip, volá na něho Rosa:
„Jen vesele do toho! Allegramente, allegramente!“

Když jednou seděli spolu a hryzali kousek chleba,
přesvědčuje Rosa Filipa, jenž chtěl jíti na misie do
Afriky, že Řím je jeho Afrikou, že Řím je jeho pouští.
Rosa, který byl známý církevní vrchnosti jako zbož-
ný kněz, doporučil, jak bylo zvykem, Filipa za kněž-
ského čekatele a zaručil se za něho. Tak je Filip vy-
svěcen dne 24. května r. 1551. Druhého dne sloužil
první mši svatou . . . Konečně našel vrabec svůj do-
mov a hrdlička hnízdo, kde by složila svá holátka . . .

V knihovně svatého Filipa Neri, kterou pečlivě
opatrují římské oratoriáni, upozornila mne na sebe
odřená, ohmataná knížka: „Jak sloužiti mši sv. . . .“
Tisíckrát asi bral ji Filip do rukou, jak svědčí její
opotřebení. Pozdější zprávy ukazují nám svatého
Filipa docela ztraceného v Ježíši při nejsvětější Obě-
ti . . . Pil tak dychtivě a vášnivě svatou krev, že jeho
kalich dodnes nese otisky jeho zubů, jimiž žíznil
tiskl kalich krve Páně.

Začátky římského apoštolátu

KONEČNĚ SE DAL VYSVĚTITI NA KNĚZE. Dal se přesvědčiti přítelem Rosou, že v Římě je jeho poušť a jeho Afrika. Dal se vésti Rosou jako beránek. Zaniklo sice bratrstvo Del divino amore, ale Rosa obnovuje slavnou jeho tradici a shromažďuje své žáky v bratrstvo Trinità De'Pelegrini. Jejich schůzky se dějí v kostelíku San Girolamo della Carità. Kolem tohoto kostelíka shromažďuje nejen bratrstvo, nýbrž usazuje také své kněze. Rosa obnovil slavná italská bratrstva. Bratrstvo jeho sdružovalo kněze i laiky pro obsluhování nemocných poutníků a pro jejich ubytování. Službou pocestnému a hladovému Kristu a potom vlastní modlitbou a zbožnými úkony měli se posvěcovati bratři.

Tak začínala každá reforma v Církvi obnovením lásky k chudému, k žebrákům, k nemocným. Jen tehdy, když si křesťané živě uvědomí, že tvoří jedno tělo s Kristem a mezi sebou a že Kristus v tomto Těle dále trpí a hladoví a žízní a obchází v poutnících a v chudých, jenom tehdy jsou srdce křesťanů připra-

vena, aby se rozhořela láskou k celé Církvi tak, že pro její očistění a krásu učiní vše. Asi 12 nadšených křesťanů se soustředilo kolem Rosy, který jim dal jakási pravidla. Vedli pod jeho řízením život plný prostoty a nábožné horlivosti a sloužící bližnímu. Bratři scházeli se nejméně jednou týdně ke společným modlitbám. Když se nasýtí modlitbou, sesedli se, aby rozmlouvali o tom, čím hořela jejich naplněná srdce. V neděli a svátky přistupovali společně ke stolu Páně a účastňovali se hodinek v kostelíku San Girolamo. Mnohá poznámka o svatoušcích, theati-
nech padala na jejich hlavy . . . V tomto shromáždění mluvil každý, jak mu srdce dávalo. Filip uchvacuje prudkostí své inspirace. Zde rostlo jeho oratorium, tady hledal své budoucí cesty.

Do této společnosti dochází i římský generální vikář Archinto, sloup a duše rodící se reformy Církve. I on pokorně, jako jeden z bratří, hledá nemocné na ulici, dopravuje je do špitálu, sytí poutníky, slouží jim u stolu. Jubileum r. 1550 svolalo poutníky ze širého světa. Přicházeli až z Ameriky, unavení, vyhladovělí, kolikrát oloupení na cestě o poslední groš, zranění. Tak padali unaveni na ulicích, postávali před branami klášterů, polehávali ve stínu palácových dveří a na kostelních schodech . . .

To byli Filipovi miláčci. Přišli do Říma, ačkoliv se po světě trousily pověsti o římské nemravnosti, o papežské hrabivosti, o zkáze a úpadku vysokého duchovenstva. Tito neviděli nikoho a nic jiného, než svatá místa, než náměstka Kristova a hroby apoštolů. Vyzáblí, nemytí, s neuspořádanými šaty, ale s písní na rtech putovali od kostela ke kostelu. Slyšeli posměšky vojáků, šlechticů, viděli pohoršení mnohých prelátů, ale nevnímali toho, dychtili jen po proudech milostí, které papež otevřel v Milostivém létě.

V tom se sešli Filip a jeho chudí. Oni neviděli než Krista v Církvi, a Filip vidí v nich zase údy této Církve, údy Kristovy nevidí, nevidí jejich rány, nýbrž rány Spasitelovy. Proto je objímá, proto je líbá,

proto je obvazuje. Prostá mystika těla Kristova, která dovedla skloniti tisíce svatých k chudým, nemocným a k potřebným. To není pouze člověk, to je křesťan, vykoupený krví Kristovou. Svatá krev mění člověka a zahaluje jej pláštěm Kristovy slávy, slávy jeho veliké lásky. Po ničem jiném nevolá také nekonečná láska Ježíšova, než zase po lásce a dává velkodušně příležitost ke skromnému oplacení. Nastavuje chudé, nastavuje jejich pahýly, jejich hnisavé rány a praví: „Cokoliv jste učinili jednomu z nejmenších mých, mně jste učinili.“

Z této péče vyrůstá dílo, které opatřuje denně na 500 chudých.

Bratrstvo přenáší své pobožnosti do jakési kapličky u svatého Petra di Montorio, blízko kostelíka svaté Doroty, kde vyrostlo kdysi prvé cenakulum del Divino amore.

Když bratrstvo se rozšiřuje, volí si společné roucho, rudou kutnou s kapucí zakrývají i obličej. Bratrstva se množila a množí stále v tomto městě, kde je tolik pobožností, tolik osobností, tolik myšlenek, a těžko je někdy už najíti patřičnou, vnější formu. Ale tato rudá barva chce křičeti o lásce, která má zaplavovati srdce bratří.

Filip je duší nové pobožnosti, kterou bratrstvo jeho uvádí v Římě z Milána: čtyřicetihodinové pobožnosti. V Miláně ji zavedli jako prosbu za odvrácení pohrom, které kolem sebe šířilo pochodující císařské vojsko. Svatý Antonín M. Zaccaria, také zakladatel reformní skupiny řeholních kleriků, ji přetvořuje na čtyřicetihodinovou pobožnost před vystavenou nejsvětější Svátostí. Bylo to smělé, bylo to výbojné, ale hlavně spasitelné, když byl vystaven Kristus, k němuž se křesťané přibližovali nyní čím dále, tím řídkěji. Byla to výzva, aby se lidé přibližovali věrně k vystavenému Spasiteli, bylo to rozhodné prohlášení království Kristovy lásky, království toho, který vysoko ve slávě světél a uprostřed zbožných modliteb chce se státi králem veškerých srdcí.

Svatý Filip se takřka nehnul z kostela po oněch 40

hodin. Hlavně celé noci bdí v kostele a pořádá skupiny těch, kteří chtějí v noci se klaněti za ty, kteří ani ke spánku nechtějí použití noci, nýbrž se snaží její temnotou krýti svoje hříchy. Když cítí Filip, že pobožnost ochabuje, vkládá mezi modlitby nábožné zpěvy a krátké promluvy, ohnivě vzdechy. Jeho láska zapalovala ostatní, takže se celý kostel podobal žhavému vlnění duchovního nadšení. Před touto opravdovou láskou zastavila se jednou banda mladíků, kteří slyšeli již dosti o podivných lidech, kteří se u San Girolamo scházejí, společně se modlí a adorují. Bylo to lákavé pro římské uličníky. Tak vtrhli jednou s křikem a smíchem do posvátného shromáždění. Nikdo z přítomných se nedal rušiti jejich křikem a smíchem ve své pobožnosti. Snad toho ani nepozorovali. Mladíci nahlédli do vážných, v té chvíli jakoby voskových tváří, a strašidelná hrůza je obešla. Snad ani nejsou na světě, snad je to nějaké vidění, to snad kostlivci dávno ztrouchnivělí se tady sešli, aby natáhli síť stínů nad rozesmátým římským nebem . . . Ale to nejsou kostlivci, to jsou pážata od knížete Orsiniho, tamhle je štolba hraběte Marc Antonia Colonna . . . a mezi nimi sedí kněží bez hedvábných pláštů, bez ozdobného kordíku, kněží vychrtlí, kněží duchovní . . . Smích stydne mladíkům na rtech a bratrstvo má o několik zbožných návštěvníků více.

Ještě dnes k nejsvětějším a nejkrásnějším chvílím v Římě patří chvíle, ztrávené v nějakém zapadlém chrámě, jehož jména se ani v tlustém Průvodci nedopátráte, a kde před velebnou Svátostí klečí houfek lidí, které byste těžko zařazovali do nějakého povolání, do nějaké stavovské kategorie. Na oltáři v záři žlutých svéc, vysoko září nejsvětější Svátost. Občas vejdou do kostela členové bratrstev, podobných bratrstvu pro ošetřování poutníků. Vejdou do kostela, přinesou si staré lucerny, ve kterých hoří krhivé světlo, a nyní ze zažloutlých knih recitují prastaré hodinky, neznámé hymny, tajemné antifony, které byste nenašli v žádných liturgických příručkách. Bratři jsou oděni v pestrá roucha. Při větší slavnosti můžete

viděti modré, červené, růžové, černé, bílé, hnědé kutny, můžete viděti bratry zahalené k tomu ještě do kapucí, jimiž pronikají jenom hořící oči.

Nejkrásnější je taková chvíle noční v Colosseu nebo v takových, ve dnech otevřených chrámech, s věčným klaněním. Tady jsou jenom ti, kteří se již za živa přenesli do jiného světa, kteří rozumějí Ježíši ve svátosti oltářní, kteří vnímají jeho hlas a dovedou s ním hovořiti prostě, důvěřivě a přirozeně. Jako onen věčný klanitel americký, který přišel do Říma, a když viděl, jak je velechrám svatého Petra museem, výstavištěm a galerií, kde se skoro nikdo nezastaví před kaplí eucharistickou, klečí dny i noci před touto kaplí a modlí se za ty, kteří se sem přicházejí pouze podívat a vznešeně nebo sprostě nudit. Tušíte, že tady všude se modlí Filip Neri, že jeho duch odtud neodešel, že jeho oheň tu hoří před tolika svatostánky.

Nastává čas, kdy Filip začne již veřejně působiti v duchu svých zásad. Vedle něho bylo již tolik obrodných středisek: theatini, kostel Al Gesù s Ignácem a jesuity, vzorně žijící reformovaný dominikánský klášter Santa Maria sopra Minerva . . . Ale Filip měl zvláštní cestu, zvláštní poslání. Dovedl získati křesťanskému životu ty, kteří měli býti příkladem pro celou Církev. Dovedl pro ni zachytiti pážata, dvořany z průvodů vyslanců, knížat, papežských legátů, dovedl zapáliti jiskrou křesťanského života mladíky, budoucí kněze. Zásoboval svými hochy římský klerus i řeholní domy. Hojně posílal k jesuitům, až jednou řekl svatý Ignác žertem, že Filip se podobá kostelnímu zvonu, který svolává lidi do kostela, ale nikdy tam nevstoupí.

Uchvacovali hříšníky a mládež, především ohroženou. Tolik šlechtických domů, tolik úřadů, tolik vyslanectev v Římě bylo naplněno velikým počtem mladých, elegantních, nadaných jinochů. Protože neviděli mnoho dobrého u svých představených a pánů, ani oni se nevyhýbali zlému. Hlavně mezi nimi řádila sodomie, která je stínem kolektivního mužství,

a hýření. Pitky, souboje, rvačky, hazardní hry vyplňovaly zbytek času, který nechali pánové mladíkům po jejich službě. Při tom se řádně zadlužili a měli na vybranou: buď aby hledali stále nové úvěry u stále vyděračnějších lichvářů, nebo aby se dali najímati na loupežné výpravy.

Filip chodíval proto s oblibou za svými hochy do vykřičených ulic a spletitých uliček židovského ghetta a celého Trastevere, kde se hemžilo drobnými židovskými i křesťanskými, hlavně florentskými bankéři, kteří již tehdy dovedli půjčovati na 20 procent.

Tam mezi ně chodí a napomíná je, ale co je důležitějšího, snaží se je vyrvati ze spárů lichvářských, aby se nedopustili nějaké hlouposti nebo dokonce zločinu. A když je vidí hráti hazardně v kostky, vidí, že jim chybí zaměstnání. Že mají mnoho zbytečného času a že si s ním nevědí rady. Takto vznikla v něm jeho myšlenka oratoria, které je slavným předchůdcem všech besídek, všech útulků, které pozdější doba pyšně ukazuje jako vymoženost své preventivní výchovy.

Filip jde také přímo ke hříšníkům. Ukázali mu je, znal je. Filip jde k nim také jako Titelmans, ale nestojí na mostě jako tento ponurý prorok, nehrozí jim pekelnými tresty, aniž by prstem hnul pro jejich obrácení, nýbrž jde k nim, pláče, vypravuje o lásce Boží, která si zaslouží, abychom ji také milovali, protože je věrnější než veškerá ostatní láska lidská.

Jako svatý Ignác vystihl potřebu náboženského poučování lidu, který byl žalostně opuštěn, takže se pak v něm lehce ujímaly všechny bludy a že pak radostně přijímal všechny kazatele. Filip Neri přichází již s pevnou myšlenkou vrátiti lidem slovo Boží, když ti, kteří byli k tomu povinni, si nechtěli uvědomiti svou povinnost. Filip zakládá své oratorium.

Jeho oratorium vyrostlo z místní a dobové potřeby a proto také pomalu mizí, když je jeho účelu dosaženo, když je reforma provedena, když se v Církvi káže, když se pečuje o mládež. Tak nakonec zůstává v Církvi oratorium jako na památku s několika ora-

toriány v celém světě. Na jeho místo nastupují oratoria salesiánská s přesně určeným cílem.

Bratrstvo lásky koupilo starý minoritský klášter i s knihovnou. Minorité prodali San Girolamo, protože měli asi klášterů více, měli asi kláštery lepší, a tak se to právě hodilo skupině zbožných kněží kolem kněze Rosy. Několik světniček klášterních je soustředěno kolem krásné zahrady. Klášterní zahrada římská! Kdyby byla sebe menší, v každé zpívá fontána a v každé se ozývá zrána skřípění řetězu, vytahujícího vodu z hluboké, krásné, zděné studně. Každý starý klášter má takovou studnu, takové „pozzo“, připomínající Krista, jenž je „Fons aquae vivae“. Klášterní zahrada, hortus conclusus, kam nedolehne hluk a štěkot světa, kde se neozývají hádky, kde se rozbolavělá, roztoužená duše může ztišiti. Bratrstvo převzalo za řeholníky i jejich fundační závazky a sloužilo denně sedm mší sv. Sloužili je kněží, kteří bydlili v San Girolamo. San Girolamo tvořil krásnou, volnou kněžskou obec. Každý žil celkem samostatně, jen používali společné knihovny, scházeli se k hovorům o věcech Božích a rozdělovali si kněžské úkoly v práci, ke které se odhodlalo bratrstvo lásky svatého Jeronýma. Bratrstvo pohřbívalo mrtvé, podporovalo nemajetné vyšetřovance ve vazbě. Vysvobozovalo uvězněné dlužníky. Zvláštní jejich zálibou bylo překážeti advokátům, aby nebyly procesy protahovány z pouhé ziskuchtivosti. Tím se stalo bratrstvo brzo veřejným svědomím všech, celého Říma a zvláště blahodárná byla jejich činnost v napomáhání, aby spravedlnost přes zavázané oči přece jen viděla, co by měla viděti. Kněží při San Girolamo vykonávali kněžskou přísluhu při těchto různých zákrocích u nemocných, u odsouzených na smrt, při pohřbívání mrtvých. Jinak ale každý žil sám pro sebe, maje za přímou povinnost pouze sloužiti mši svatou a zpovídati a vypomáhati při úkonech lásky kněžskými úkony. Filip miloval vůbec osobní svobodu, proto mu plně vyhovovalo přebývání u San Girolamo, kde mu bylo nabídnuto místo.

Filip sloužil až poslední mši svatou. Uchvátila ho horoucnost Boží lásky, že nemohl ani slova dále pronést, zapomněl na čas a na lidi, a chvěje se na celém těle a štkaje, ztrácel se v lásce a klanění. Proto celebroidal až poslední. Filip měl několik libůstek, a jednou z nich a právě krásnou, byla záliba sloužit mši svatou v krásných ornátech. Vzpíral se proti ornátům obnošeným a odřným. Kostelníci u San Girolamo a později i jinde ho dobře znali po této stránce a rádi ho trápili, podstrkující mu ornáty nejhorsí, až nedůstojné.

Ani u San Girolamo neměl Filip stálých příjmů. I zde žil z ruky Boží. Filip sloužil mši svatou a jeho mše svaté trvávaly zvláště v poslední době až do poledne. Po mši svaté přinesli mu do sakristie dva kousky chleba a něco vína. To byl jeho pokrm na celý den. A když mu někdo přinesl lepší krmí, rozdělil ji těm, kteří mu přisluhovali při mši svaté. Když pojedl, zasedl do zpovědnice. Nikde nerozhlašoval: ode dneška začíná reforma Církve, teď začneme reformovati Církev, je třeba reformovati Církev, nyníž ve vsí tichosti si sedl do zpovědnice a tamodtud jako pavouk roztáhl své tajemné síť lásky a milosti Boží. San Girolamo byl hodně navštěvovaný a jeho zpovědnice se záhy stala živým středem římským. Zvláště když se brzo rozneslo po Římě, že nový zpovědník zná duši kajícíkovu dříve ještě než kajícík otevře ústa. Filip měl zvláštní dar prozíravosti, duchovního bystrozraku i dar zření tajemství ukrytých a pochovaných na dně duše. Kanonisační proces odhalil sta případů tohoto jasnozření zpovědnického, tohoto zvláštního charismatu.

Kdysi zahlédl ze zpovědnice kněze, který přišel ze zvědavosti do kostela San Girolamo. Kněz měl nejlepší pověst, Filip ale viděl mu až na dno duše a počal mu upřímně vytýkati jeho pokrytecký život, který se mu do oné chvíle podařilo mistrně ukrýti. Jindy mu přivedou mladíka. Jeho žák Tarugi je přítomen. Filip podívá se mladíkovi hluboko do očí a praví ostře: „Nebyl jste snad někdy vysvěcen na

kněze?“ Filip nikdy onoho mladíka neznal. Ani průvodce, který mu mladíka přivedl, neznal jeho životních osudů, a přece se Filip nemýlil. Mladík byl před lety vysvěcen na kněze proti své vůli na přání svých rodičů, jen aby rodina získala dědictví 60.000 tolarů, které bylo určeno rodině, která vydá kněze ze svého středu. Mladík byl znechucen touto simonií a nikdy nevykonával kněžského úřadu. Filip poznal kněžský charakter na jeho tváři, jak pravil, podle jasné záře na čele.

Filipova zpovědnice byla zárodkem široké církevní reformy. Kolem něho se sešli tři mladíci. Ani neznáme jména prvních hochů Filipových, kdo ví vůbec, zda to byli hoši. Filip měl věčně mladou duši, protože žil z Boha. Kdo žije z Boha, nikdy nestárne, protože mládí znamená svěžest života. Kdo má Boha, nemůže stárnouti. I když zraje, jeho zrání je svěží, je jasné, je čerstvé, plné rosy, plné nadějí a slibů, jako každé zdravé mládí. Svatí proto mají vždycky co dáti světu. Dovedou stále k sobě přitahovati lidi, protože v červácích jejich nadějí a tušení se stále dá najíti něco, oč stojí zápoliti, slibují stále zítřejší světlo a den, něco, co svádí a láká k dobývání. Jenom lidé hotoví, jenom lidé mravně dokonalí v prostřednosti, spokojení se svou přízemní jistotou, se definitivně uzavrou, protože nemají co říci a nemají také co dáti, i kdyby se ještě pokoušeli něco říci.

Filip správně zasadil svou snahu o reformu. Nač přišívatí novou záplatu na zvětšely, potrhany šat starých zhýralců a světáků, lidí, kterým je ve hříchu a v blátě dobře jako v peřince? Soustředil okolo sebe mládež, mládež, která dychtila po rytířských dobrodružstvích, dovedl jejich nadšené a velkodušné touhy zapáliti pro Boha. Tak začínal a toto byl jeho nejoblíbenější předmět hovorů s mládeží: O krásnosti. Nemoralisoval, nýbrž ukázal správně, co dává láska k Bohu, jak dovede přetvořit člověka, jak dovede vysoko vynést lidský život.

Filip se seznamuje s mladými učni, tovaryši, zeměstnanci bankéřů, zlatníků, sochařů a malířů. Byla

to chasa mladá a veselá, která žila bezstarostně a sloužila svým pánům a svému umění, jež se snažila pochytili od mistrů, kteří měli častěji rádi něco jiného, než jejich mladou duši.

Filip ale dovedl v nich najíti jiný oheň, než oheň smyslnosti, jak se v něm u nich přihříval stydnoucí Benvenuto Cellini. Filip obdivoval u mladých oheň, který je schopen nadšení pro věci krásné a šlechetné. Kolikráte volává k hochům: „Jak jste šťastni, že máte před sebou ještě celý život, že můžete ještě tolik dobrého vykonati!“ Ke konci života díval se sice s trochu jemné podezíravosti na tento oheň, o němž říkal, že je to oheň slámy, který vzplane, ale nevydrží vždycky dlouho, ale on dovedl tento oheň zachycovat a rozdmýchávat.

Mladý kněz vyhledává všude svou mládež. Vchází do dílen, dává se do hovoru s hochy i s jejich mistry a končívá své žerty a svou návštěvu naléhavou otázkou: „Hoši, kdypak se již rozhodneme dobře činiti?“ Filip s oblibou prochází úzkými uličkami kolem nemocnice S. Spirito, kolem starého města v Zátibeři, Trastevere, kde bylo naseto drobných směnárniček a drobných bankovních obchodů. Měl všude své známé a proto se všude dostal. Zvláště do oněch bank a směnárniček chodíval na lov nejraději. Řím byl plný prelátů, vyslanců a poselstev a s nimi se v Římě zdržovalo mnoho šlechticů, pážat a mladých rytířů, kteří hledali v Římě kariéru. Mnozí z nich v Římě mravně i hmotně zakopali celý svůj život. Chtěli užítí všech radostí, kterých poskytovalo město tak bohaté a veselé, město, do kterého se sléval se všech stran život, a nakonec uvízli v klepetech nějakého prohnaneho bankéře. Půjčovali bankéři, půjčovali, ale nikdy nemohli mladíci zaplatiti všechny úroky i s vypůjčenou částkou. Tak se zaplétali do dobrodružství, do loupeží, banditství, tak okrádali opatrně své pány a stále upláceli a stále se více zadlužovali. Konec byl ve vězeních, na šibenicích anebo pod katovým mečem, neskončil-li takový život na galejích nebo v kobkách Andělského hradu. Této mláde-

že bylo Filipovi líto. A ještě jednoho mu bylo líto. To byl průvod prelátů, kardinálů, církevních vyslancectví. Zkáza a lehkomyšlnost šířila se od těchto dvorů lavinovitě mezi lid.

Zvláště číhal na mládež z průvodů a dvorů církevní vrchnosti. Přivábil si několik mladíků a za chvíli se pokojík jeho u San Girolamo podobal hospůdce anebo strážnici. Strídali se tam hoši, oblečení v aksamit, i mladíci, kteří prodali včera židovi pláště i s kordem a stáli v koutě jako oškubané slepice. Filip zvedal sebevědomí mladých hochů vychovou k čistotě. Nemravnost již se nespokojila obyčejnými cestami. Jako zaprodali mladíci svůj život lichvářům, tak jej vydali nemravnosti, která by neměla být ani jmenována mezi křesťany.

Filip Neri je původcem osvědčeného duchovního prostředku pro mládež, tak zvaných besídek. Poznal, že největším nepřítelem mladých lidí je dlouhá chvíle. Bylo třeba zaměstnati mládež, postávající po ulicích, přihlížející k prostopášnostem starých a zaučujících se učenlivě od nich. Mládež, především šlechtická, měla příliš mnoho času, pážata a zbrojnoši velmožů a prelátů a vyslanců všeho druhu se snažili nějakou dostatečně divokou chratochvílí ubíti den. Především dlouhé neděle. Mládež jeho doby si kolikráte nevěděla rady, co počítí s nedělí.

Dlouhá staletí žily nejrůznější spolky a sdružení mládeže z těchto nedělních a pak i denních besídek Filipových. Prvním shromaždištěm byla jeho světnice u San Girolamo. Bylo tam někdy tolik hochů, že nebylo hnutí. Posedali na rozviklané, slamou vycpané židle, posedali na postel. Tak sedávají až dodnes mladí, kteří se scházejí v kaplánkách, v takových, ve kterých není ještě dosti klubovek.

Svatý Filip sám si sedal vedle svých hochů na postel, která byla jeho primitivní kazatelnou. Nadhodil nějaké téma, o kterém se nejprve sám rozhovořil; to byl první díl jeho schůzek: *raggionamento*. A když domluvil, nastala práce pro posluchače. Teď hochy natahoval na skřípec svých otázek. Musili ukázati,

jak věci rozumějí, co si z ní mohou odnésti. Tak viděl sám nejlépe, co působí, co bylo příliš vysoké, co může ještě více rozvinouti, co musí podrobněji vysvětliti. Diskuse po promluvě byla přezkoušením předmětu také pro něho. Filip byl dokonalým přednášečem, protože nevyčerpal svou přednáškou svou látku tak, že by posluchačům nezbyvalo nic jiného, než říci Amen. Když to nejvážnější bylo probráno, vyvádí světec své hochy ven. Na procházce pokračovali v hovoru. Namítali, žádali vysvětlení. Svatý Filip sám nutí zdouhavější a těžkopádnější do hovoru, sám jim ukazuje nejasné stránky věci. Celý ten houf šel obyčejně k některé basilice. Debata byla živá, prudká. Tak můžete ještě dnes viděti řady římských bohoslovců všech národností, všech plemen a ze všech řádů táhnouti římskými ulicemi a živě debatovati. Nikdo se nad tím nepozastaví. Radost a život září z mladých očí. Na těchto procházkách se prodebatovává právě dnešní probraná látka. Objevují se slabiny a trhliny a mezery v thesích profesorů. Studenti nacházejí souvislost mezi životem a posvátnou theologií. Čest těmto filám anebo, jak my Češi v Římě říkali, těmhle štrůdlům, které nadhazovaly tolik otázek, tolik problémů a nových řešení! Z těchto debat vyrostlo tolik požehnaných námětů, tolik konkrétních a praktických výsledků, které jsou uskutečňovány po všech pásmech světa od Věčného Města po Město Kapské, od Lissabonu až ke Kurdistanu, od norské misie po misii čínskou . . .

Třebaže procházka ústila v některém kostele, doma uzavírala den ještě zvláštní pobožnost. Přišla posvátná chvíle, na kterou se všichni nejvíce těšili. Filip se docela změnil při modlitbě. Byl duší docela někde jinde. Ztratil se v Bohu a přece cítili jeho hoši, že jim nebyl nikdy blíže, než v takových chvílích, ve kterých hovořil s Bohem tak prudce, že se až chvěl na celém těle. Neri prožíval své těsné spojení s Bohem. Jemu nebyl Bůh jenom pomyslným pojmem, Neri byl blízko Boha, protože Bůh žil v něm a působil v něm svou životnou podobnost.

Večerní modlitba trvala někdy dosti dlouho. Ústní modlitby vystřídala modlitba vnitřní. Filip z plnosti své duše, zalité Boží přítomností, poskytoval jim myšlenky tak plné a bohaté, že někdy uplynula celá hodina v tomto rozjímání, aniž si toho byl kdo všiml.

Filip viděný z protějšku

V TĚTO DOBĚ, KDY SE V PODZEMÍ RODILA reforma, seskupovali se věřící, kteří toužili po upřímné církevní reformě, kolem několika horlivých kněží. Horlivci mívají největší naději na široký kruh ctitelů a příznivců. Kolem každého blouznivce semkla se vždycky skupina lidí ještě blouznivějších a nadšenějších. A čím je takový prorok vášnivější a bezohlednější, tím širší má obec a tím bezvýhradněji k němu lnou jeho přívrženci.

Z přítmi renesančního Říma vystupuje ostře kreslená, podivuhodná, řekl bych divná postava, od které se odráží jasná, vyrovnaná, tichá a dobrá postava Filipova. Míním tím dlouholetého Filipova přítele Tomáše Cacciaguerra.

Tomáš Cacciaguerra byl mladý a bohatý, tak bohatý, že mu patřily velké neapolské loděnice. Mimo vzpomínku na zbožnou matku neměl z křesťanského života nic než ještě slabou dobrou vůli jednou začít, jednou se obrátit. Ale byl mladý a mohl si mnoho dovolit a mnoho mu bylo dovoleno. Měl 40 otroků,

on, křesťan - velkolepý palác, velké stáje a mnoho, mnoho přátel, kteří mu pochlebovali a dávali se jím hostiti a vyrážeti. Slavnosti se stíhaly v rychlém sledu, hosté plnili dům den za dnem. Voňavky, drahé květiny a ještě dražší věci naplňovaly půvabem hodovní síně. Hudba sladká i divoká obluzuje a šálí, vábí a strhuje. Nikoho se nebál a všemi pohrdal. Když vyjíždí na ulici, jede zpupně na krásném bělouši a rozdává s pohrdáním peníze a má radost, jak se vrískavý dav o ně rve, až krev teče a musí zakročovati městští biřicové.

Tak jede jednou křivolakými uličkami za svým hříchem. Jde a již se těší, když mu v tom zastoupí cestu podivná, světlá postava. Jde těžko, plouží šat mokvající krví v neapolském blátě a upírá na veselého hříšníka zaslzený zrak. Zastupuje mu vlídně, ale odhodlaně cestu a táže se ho trpce: „Tomáši, zas mne jdeš křižovati? Synu, jak to zacházíš s mou krví? Neodpuzuj mne od sebe . . .“

Neodpuzuj mne od sebe? A zase odpudil, už po tolikáté. Tolikráte začal pokání, tolikráte začal nový život a vydržel jej několik týdnů, aby pak upadl ještě hlouběji a strašněji.

Bůh si ho musil docela jinak přitáhnouti. Jedna jeho loď je zajata piráty. Úvěr Tomášův zakolísal. Židovští věřitelé jsou nesmírně citliví, pozorují, že se štěstí pojednou nápadně odvrátilo od Tomáše. A teď se rychle hrnou na něho finanční pohromy. Za několik týdnů je Cacciaguerra žebrákem. Nikdo ho nezná, všichni mají pro něho jen ohebná slova, která nic nestojí, ale také ničeho nedají a neznamenaají. Přátelé prchají před ním, jako se prchá před každým, který je poznamenán neštěstím a Božím navštívením.

Ke všemu tomu mu ještě jedna posedlá ukazuje stav jeho duše. Je zhroucen na duchu i na těle.

Tomášovi již nic nezbyvá, co by ho zdržovalo. Je svobodný. Našel Boha, jehož nemohl slyšet v ryku opojné hudby, sladkých náseptech falešných přátel a přítelkyň. Utekl ode všeho, nepokoušel se ani něco zachraňovati, ačkoliv při své chytrosti by se mohl

zase zvednout, aby mohl pak teprve dokonale pokoriti ty, kteří mu nedůvěřovali. Vzal hůl a dal se na pout. Na dalekou pout. Středověké putování svádělo k velkým dálkám. Jde do Compostelly ke svatému Jakubu. Jako těžký kříž vleče své strašné, mnohé hříchy. Teprve v Miláně se mu dostane jasného Božího ujištění, že jsou mu všechny hříchy odpuštěny, že jeho svědomí je nevinné a čisté jako svědomí právě pokřtěného dítěte. Teď zvedá Cacciaguerra lehce svou poutnickou hůl a radostně a rychle jde za svým cílem, aby utekl svým známým, aby utekl celému světu. Stává se jedním z oné nesmírné armády poutníků a žebráků, kterými právě tak pohrdali počestní a vypočítaví slušní občané, jako je milovali a ctili opravdu zanícení křesťané.

Jde přes Alpy a v dojetí hluboko klesá před každým křížem na rozcestí. Přichází do Compostelly, kde ho Bůh zahrnuje vnitřní jistotou své sladkosti a dává mu dar zázraků, dar uzdravování nemocných, kterým posluhuje. Když se mu podaří vymítnouti i zlé duchy, stává se slaveným světcem. A tu již musí prchnouti. Utíká do Valladolidu. Tam teprve se mu dostává toho, po čem dychtil. Jest obviněn jako podezřelý z kacířstva. Neznámý cizinec, který mluví o obnově Církve, který horlí proti zlořádům, který uzdravuje nemocné, který není knězem a učí denně na ulicích, a učí tak divně, mluví tak žhavě o posvátné theologii. Nemůže uniknouti podezření ani vězení.

Po propuštění je vyhoštěn ze Španělska a musí se vrátiti do Italie. Již se ho nedotkne, když se dozví, že ho jeho vlastní bratr okradl o poslední zbytek majetku. Dávno se s tím rozloučil a proto se ani s bratrem nehádá, nesoudí; jemu dal Bůh vzácnější poklad. Ranil ho ošklivým vředem na ústech. Nemůže mluvíti, nemůže jísti. Ústa, která byla zvyklá jen na nejvybranější věci, která nesnesla, aby se některá jídla do měsíce opakovala, jsou nakonec vděčna za každou almužnu. Nakonec mu slouží věrná jeho otrokyně, stará černoška. Sám jako Job na hnojišti je zbožným příležitostí, aby mohli mluvíti o Božích mlýnech,

kteře pomalu melou, ale jistě, kteře každého najdou; bezbožným, aby se vysmívali tomu Jobovi, kteřý se pořád modlí k tomu Bohu, jenž ho takto zranil a ponížil . . . Teď teprve nabyl poslední jistoty, že je mu odpuštěno, že ho Bůh miluje, když se mu dostává takového očišťování, takové příležitosti ke smazání a odčinění vin. Bydlí v horách, kde slouží ještě nemocnějším. Přistupuje nyní denně k svatému přijímání, on, kteřý po svém obrácení se neodvažoval přistoupiti více než dvakrát za rok.

Jeho pokání ho také přitáhlo do Města, kde se v podsvětí připravovala reforma. Nemohl býti od ní daleko. Tehdy svolal Bůh do Říma několik svých služebníků, kteří o ni usilovali. Proto je pro Tomáše jediné vhodné místo Řím. Přichází do Říma a stává se apoštolem denního svatého přijímání, v době, kdy přistupovati jednou za měsíc platilo za theatinství, čili za pokřectví a svatouštví.

Je to jeho štěstí, že odchází do Říma, protože je proti němu již vysloveno podezření, že se zabývá čarodějstvím, protože uzdravoval nemocné. V Římě hned získává vstup do různých klášterů, kam vnáší reformu, ale také rozklad. Část řeholníků a řeholnic odvrhují všechno, čím se připoutávali dosud ke hříchu, kdežto druhým se nechce odloučiti od veselého a radostného života. Tak se sesypou veselí římstí šlechtici na Tomáše, když se jednou ubírá z kteréhosi ženského kláštera. Chystali se tam právě na veselou maškarádu, kteřou měla abatyše pořádati, a zatím abatyše se oblekla do hrubých hadrů, zahalila si tvář závojem a u brány je uvítala stará, bezzubá vrátná, hezká sestřička vrátná zmizela, aby konala s ostatními pokání. Počkali si na Cacciaguerru a zbili ho tak důkladně, že celou noc zůstal ležeti na ulici před klášterem.

Aby byl jaksi chráněn před žalobami u posvátné inkvisice, dává se raději vysvětit, ale již jeho svěcení ukazuje, jak chápe své kněžství a poslání. Dává se vysvětit *In titulum paupertatis*, čili na účet chudoby bychom řekli, jak bývá zvykem u řeholníků, kteří

jsou vysvěceni na zajištění, které jim dává klášter ze slibu chudoby. Jak to bylo u světského kněze možno, nevím dobře, ale tehdy bylo leccos možno. Tomáš se hlásí odhodlaně k chudobě. Byl již tak chudý, že v Sieně, kam se jednou odebral, ho nechtěli ani nejbližší příbuzní přijmouti do domu. Tak vypadal a tak se za něho všichni styděli.

Konečně zakotvil u San Girolamo jako Filip Neri. Kněz Rosa se ho ujímá, jako celé řady jiných, stejně podezřelých a nenáviděných kněží.

Největší nenávisť shrnul na sebe Cacciaguerra hlášením častého svatého přijímání. Vzpomínám tu na našeho českého Matěje z Janova, který podobně prohlásil za svůj životní úkol vésti prostý lid k častému svatému přijímání a obhájití pro tento prostý lid právo na časté svaté přijímání. Musil podobně zápasiti jako Tomáš. Za všech dob byli mezi kněžími takoví, kteří viděli, že ve velebné Svátosti je Život sám, a že ti, kteří chtějí přivést lid k novému křesťanskému životu, musejí naučiti lidi choditi co nejčastěji k tomuto živému vinnému kmeni, k tomuto Chlebu života, jinak že všechny reformy a všechno umravňování křesťanů je marné.

Tridentský koncil jasně prohlásil, že věřící mají častěji přistupovati ke svatému přijímání, ale podmínky k tomu byly tak vyjádřeny, že se debatovalo klidně dále, zda se má doporučovati anebo znemožňovati častější sv. přijímání. Našli pěkné rozlišení „častý“ a „častější“, a pod slovem častějšího svatého přijímání potíralo se přijímání časté, které koncil vřele doporučoval. Zvláště když ony podmínky mluvily o stálosti v dobrém a o zbožnosti vynikající. Nyní se debatovalo o tom, jak je třeba těmto podmínkám rozuměti, a mnozí zjišťovali, že jen pramálo lidí vlastně naplňuje tuto podmínku, čili že je třeba dále odváděti lidi od častého svatého přijímání.

Cacciaguerra kázával denně o častém svatém přijímání. Stěžuje si pak, že je za to nenáviděn, ale utěšuje se: „To nenávidí Krista. Proto nezvítězí, neboť pravda se obhájí sama.“

Tomáš se usazuje u San Girolamo a dokonce se stává i představeným kněží, seskupených kolem Girolamo. Tak také prosazuje přijetí svatého Filipa, ve kterém tušil ducha stejně smýšlejícího. Působí vedle Filipa a je doba, kdy ho docela zastihuje. Cacciaguerra horlí nejprve ve vlastní domě. Žádá od kněží, aby sloužili denně mši svatou a aby nepřijímali almužny na mši sv. více, než na jeden měsíc dopředu. Jeho nepřátelé počali křičeti, jako by chtěl rozvracet Církev. Až k papeži se donesly stížnosti na nešťastného horlivce. Až k papežskému dvoru musil se jít Tomáš očišťovat a omlouvat. Když nepomohlo udatvství, zkusili to protivníci jinak. Ztrpčovali nejprve oběma to, co jim bylo nejsvětějšího: totiž sloužení mše svaté. Znali dobře slabou stránku Filipovu, že se mu hnusilo sloužiti mši svatou v ornátech špinavých a potrhaných. Najednou kostelníci neměli pro oba kněze jiných ornátů. Pojednou nebylo také nikoho, kdo by jim přísluhoval při mši svaté. Oba totiž také znali přísný předpis, že se nemá sloužiti mše svatá, nemá-li kněz ministranta. Věděli také dobře, že jsou i kožení rubricisté, kteří tvrdí, že kněz má se raději vzdáti sloužení mše svaté, nemůže-li najíti ministranta . . .

Kostelníci schovávali oběma kněžím klíče od svatozátku, aby nemohli rozdávat svaté přijímání, anebo určovali, že se smí podávat pouze při jediné mši svaté, ovšem takové, kdy bylo málo lidí v kostele. Tak se zdá, že ve všech dobách byli protivníci častějšího svatého přijímání docela stejní. Předstírali velikou úctu k nejsvětější Svátosti a dopouštěli se při tom podlostí nejenom již nekřesťanských, nýbrž i nelidských.

Anebo sehnali jejich nepřátelé dokonce lidi, kteří byli přítomni mši svaté obou svatých lidí a smáli se nahlas hlasitým povykováním jejich zbožným vzděchům a vzlykům horoucí, překypující lásky. To všechno obstarali dva zběhlí mniši, kteří místo aby byli vydáni církevnímu i světskému soudu, byli umístěni u San Girolamo a byl jim dokonce svěřen úřad sa-

kristánů, kterým podléhaly všechny bohoslužby a všichni kněží, pokud se kostela týkalo. Když ani to nepomohlo, našel se lékař Toccosis, který za drahé peníze rozšiřoval nejvybranější pomlavy proti oběma. Hnusné pomlavy letěly od úst k ústům.

Vznešená dáma římské společnosti se také otřela kolem Filipa. Nejprve mu činila docela průhledné nabídky a když Filip spíše s útrpností než s rozhořčením odmítl její čertoviny, roztrušuje o něm po Římě divoké zvěsti . . . Lidé velmi rádi věří všem pomluvám a všem klepům o kněžích, zvláště hodných. Mnohý potřásal kormoutlivě hlavou a říkal: „Kdo by to byl řekl? Tak svatí oba vypadají.“ Mnohý z těchto pokrytců konstatoval unylým hlasem: „Jsme všichni křehcí tvorové.“ Mnohý z nich potají měl upřímnou radost, že tedy na ty dva svaté, jejichž slova a život jsou takovou výčitkou, také konečně došlo. Ale v dámě se pojednou probouzí svědomí. Vidí, jak jsou i dobří zmateni, jak ztrácejí důvěru ve svatost obou horlivých kněží. To přece jen nechtěla. Tak prohlašuje, že byla špatně informována, odvolává své řeči, a když všude tam, kde roznesla pomlavy, je zase odvolala, přichází k Filipu Neri a přiznává se ke svému hříchu. Ale nejeví ani tak velkou lítost, protože ona přece všechno odvolala, ona přece všechno napravila. Napravila? Neri vyvádí dámu na věž a bere si pod paží peřinku. A když jsou nahoře, rozpáre peřinku a rozsypává peří po náměstí. Pak praví: „A teď jděte, paní, a seberte všechna peříčka . . .“ „To přece nemohu!“ „Ovšem, že nemůžete. Právě tak málo také můžete sesbírat všechna pířka pomlavy, kam jste je roznesla. Všude se rozletěla. Kdo ví, kam se všude zanesla, kam až zapadla!“

Ale Filip zůstává klidný, protože je si vědom své nevinny. I jeho nepřítel Toccosi je tím překonán, odprošuje ho a zůstává až do smrti oddaným přítelem Filipovým, podporujícím štědře a věrně všechny jeho snahy. To se děje často mezi námi, že lidé přicházejí kolikráte k sobě po dlouhých oklikách, že přicházejí k sobě třeba i přes nenávist, aby se pak tím

vroucněji milovali, když se konečně najdou, když si konečně porozumějí a vidí, že oba hledají jenom jedno, totiž království Boží, třebaš jinými cestami.

Roku 1557 konečně oba přátelé vítězí, protože aspoň Filip píše příteli Marsuppinimu, že mu nemůže poslati kněze, protože jsou u San Girolamo tak přetížení prací, že nevědí, čeho se dříve chopiti, že se nemohou ani ze zpovědnice za den dostat, že tam vysedávají do pozdních nočních hodin. Ale přece je velký rozdíl mezi Cacciaguerrou a mezi Filipem Neri. Cacciaguerra se věnoval především tak zvanému vyššímu vedení. Jeho oborem bylo především mystické vedení. Tak se skládal jeho kroužek především z visionářských žen, které byly trýzní pro Filipa, protože považovaly přítele svého duchovního vůdce také za svou oběť.

Filip vyčítal této skupině okázalost a divadelnictví. Zvláště na jednu dámu měl spadeno. Paní Felice de Barbano nebyla v lásce u svatého Filipa, protože kdekoliv ho potkala, vždy ho trýznila svými zjeveními a viděními. Filip jí jednou uštedřil políček. Chtěl ji takto originelně vyzkoušeti, zda jest pokornou. Felicie se totiž kála zkroušeně z toho, že jest největší hříšnicí na světě. Tuto větu nemohl Filip nikdy ani slyšeti. Když tedy jsi největší hříšnicí, tak ti přísluší jedině takové pokání. Tvé pokání musí býti jiné, než počestných žen. Dopadl políček, ale Felicie byla zbožnou a pokornou. Snesla tuto zvláštní zkoušku a prohlásila, že si opravdu nezasluhuje jiného zacházení. Filip byl odzbrojen a neztrácejí vtip, praví, že jí to tedy odpouští, že je největší hříšnicí, ne sice, že by to odpouštěl rád, nýbrž protože musí . . . A pak poklekl před Felicií a prosil ji o modlitbu.

Cacciaguerra vysadil svou skupinu docela mimo skutečný život. Násilně přetvářel lidi přímo a výlučně k viděním a zjevením a mimořádným duchovním stavům.

Dovedl zapáliti duši, ale nedovedl ji pak vésti. Štěstí, že tu byl nablízku Filip, který dovedl lidi na-

učiti, jak uskutečniti křesťanství v nejrůznějších životních okolnostech a povoláních.

Cacciaguerra byl ustavičně až do své smrti pronásledován myšlenkami na svůj uplynulý hříšný život a proto vedl všechny lidi svou cestou pokání, a tak jako se jemu dostalo v mystickém zanícení visionářského ujištění, že je mu všechno odpuštěno, nutil své svěřence násilím do extatických duchovních stavů.

Jak se vedle něho přirozeně vyjímal Filip Neri se srdcem nespáleným hříchem, se srdcem mladým, chápajícím! Neomezoval se na vyvolené, ať skutečné anebo zdánlivé, ale s láskou si všímal právě začátečníků, a dovedl všem lidem podati ruku tak, jak toho právě potřebovali.

Svatý Filip je realistou, který se neoddává snům, třebaže vidí ještě hlouběji do tajemství než Carriaguerra. Vidí těžkosti života, vidí slabosti lidské, vidí ono pateré zranění člověka dědičným hříchem, jak o něm četl ve svatém Tomáši. Bere lidi tak jak jsou, nezastírá si zraku před jejich těžkostmi, před jejich ranami, nýbrž, protože je vidí, hledá pro každou z nich přiměřený lék. Nekřiví, nemrzačí povah, nechce všechno napěchovati do jednoho kadlubu, nýbrž snaží se naučiti lidi milovati Boha podle nejrůznějších jejich povah, chce každého právě jeho povahou přivést k Bohu. Nelidská cesta Cacciaguerrova byla by jenom poděsila lidi zhýčkané renesancí. Filip nic neslevil, ale dovedl ono neslevení, neusmlouvané lidsky podati. Tím bych vyjádřil a označil svatého Filipa jako lidského svatého, který z přirozenosti lidské hleděl odstraniti převýchovou jenom nezdravé a nesprávné.

6

Oratorio

PAPEŽ JULIUS III. ROZBĚHL SE VELKORYSE k reformám, ale brzo se unavil těžkostmi a překážkami. Byl příliš diplomatem a proto nedovedl vytrvati v soustavné organizační církevní práci. Jediným bodem, ve kterém byl Julius pevný, bylo nové svolání tridentského sněmu. Již jako kardinál byl legátem sněmu tridentského a boloňského. Stál za ním celou duší, třebaš si tím popudil k nepřičetnému hněvu císaře Jindřicha II. Válka s Německem rozprášila svolané Otce do čtyř úhlů světa. Tím byly zlomeny mravní síly Juliovy. Neměl už zájmu na reformě Církve. Věnoval se spíše stavitelství. Rozptylovaly ho jeho vily, jeho nákladné mimořámské stavby. Vily pak naplnil hlukem a přepychem slavností a nákladných her.

Tak se zapotácela reforma Církve v neschopných rukou. Poslední papež renesance odškodnil Římany za delší smutek a vážnost, o kterou usilovali na papežských dvorech jeho předchůdci. Opět oživil Řím bláznivými hrami, Řím zase viděl dostihy vepřů. Po-

slední papež renesance, milovník umění, ale bez čistoty Lva X. Ovšem, reforma se teď již nezastavila, třebaže ji Julius přímo nepodporoval. Přísný Archinto zůstává na svém místě generálního vikáře a generálním komisařem svatého Oficia stává se učený a energický dominikánský kardinál Ghislieri, pozdější Pius V. Kardinálská komise dále zasedá a aspoň teoreticky pracuje na návrzích k provedení reformy.

Zatím v ústraní, docela ještě neznám, pracuje pro reformu nejúčinněji Filip Neri. Asi 30 mladíků a mladých mužů uteklo před hlukem římských veřejných slavností. Utekli a skryli se v prostém, chudém pokojíku neznámého kněze od San Girolamo. Když vzrostla jeho skupinka, dává svým schůzkám i zvláštní jméno oratorio.

Jsme v roce 1544. Filip mění taktiku. Dříve sám začínal schůzky proslovem. Teď nechává jednoho z mladíků vypracovati přednášku anebo říci několik slov. Filip zasahuje v této první části co nejméně. Jenom vybízí ke slovu a potom zahajuje rozhovor. Když rozprava vážne, sám ji oživuje. Vybírá náměty, které dovedou zapáliti a strhnouti mladého člověka. Vybírá především příběhy z biblické dějepřavy, ze života svatých a potom z církevních dějin.

Málokdo si tu vzpomene, že zakladatel oratoria je vlastně také příčinou obnoveného církevního dějepisu v katolické Církvi. Protože věděl, že příklady strhují, vybíral z církevních dějin postavy svatých a postavy velkých duchovních vůdců a ukazoval na nich, jak říkával, krásu ctnosti.

Jinak pokračoval jako dříve v putování k sedmi kostelům římských basilik, pokračoval v rozjímání a ve společných modlitbách. Zvláště horlivě organizoval pouti k sedmi kostelům v dobách veřejného pohoršení divokých římských karnevalů. Tehdy přidal ještě noční adorace, které se brzo velmi vžily a staly se zanedlouho oblíbenou pobožností římskou a pak po celé Církvi - adorace, při které přítomní chtěli obětovati jedno z nejvzácnějšího, co člověk má, totiž spánek a noční odpočinek v usmířenou za ty, kteří

žili sice z Církyve, ale ne pro Církev. Filip dlel v takových chvílích celou noc v kostele a pod prah své světničky položil klíč od kostela. Kdo přišel první, vzal klíč a odemkl.

Ze svých žáků utvořil si Filip ještě menší skupinku, pro kterou pořádal i ve všední dny své oratorium, které mělo jinak pomoci co nejvíce mladým lidem svatě ztrávit neděli.

Tuto svou skupinku vodí k dominikánům a k minoritům na kompletář anebo noční hodinky. Kolikrát přitáhl do kostela se svými hochy a vedl je k Minerově, jak se říká zkráceně ze Santa Maria sopra Minerva, vede je za oltář, do starých, temných chorových lavic. Posvátné, krásné lavice, které tu hostily sta a sta svatých, které pamatovaly slávu i úpadek dominikánského řádu, který zde měl do vystavení Angelika a pak generální kurie své středisko administrační i vědecké se slavnou knihovnou Casanatese . . .

Velmi rád sloužil mši svatou v opuštěných kostelích na předměstí. Tím končily často noční pouti k sedmi basilikám, kdy se poutníci modlili u zavřených dveří, kdy táhli městem a odpovídali modlitbou na kletby a pošklebky divočících římských hejsků. Po mši svaté usedali hoši někam do stínu rozvalin, do měkké trávy a společným úsilím byla opatřena a složena snídaně pro všechny.

Filip Neri lovil nejvíce v Zatibeři. Procházel se kolem velkého špitálu Santo Spirito. Vyšel sám z bratrstva Del divino amore, patřil k bratrstvu San Girolamo della Carità. Již dávno sám navštěvoval nemocnice, již dávno sám uměl viděti v nemocných trpící údy Kristovy, jeho svatého mystického Těla.

Celá činnost Filipova se soustřeďovala na obnovu Církyve. Kdo jenom poněkud nahlédne do církevních dějin, je snad překvapen, ale neprávem překvapen skutečností, že tehdy se daří reformě v Církví, jestliže jsou zahrnuti do zvláštní lásky i chudí a nemocní, kterým přišel Kristus prvním zvěstovati Evangelium, protože evangelista také vyjadřuje život Kristův pertransiit bene faciendo, obcházel a dobře činil.

Středem Církve jest Kristovo utrpení, jeho oběť, která posvětila všechny bolesti a utrpení křesťanů. Bolestí a utrpením obětovaným byli jsme vykoupeni. Něžným objetím nemocných a chudých uskutečňuje se celistvost, posvěcení celé Církve. Doby rozkvětu Církve znamenají také umývání nohou poutníků, syčení hladových, ujímání se vdov a sirotků.

Tak vede Filip docela samozřejmě své žáky, které chce naučiti novému životu a jimiž chce obnoviti tvářnost Církve, k chudým a především k nemocným. Není to jenom náhodou, že mezi jeho žáky byl svatý Kamil de Lellis, který založil zvláštní řád pro ošetřování nejpouštěnějších nemocných, stížených nakažlivými chorobami, jichž se obyčejně štítívají i ti, kteří jinak rádi poslouží nemocným.

Nový vychovatel mládeže vede mladíky pyšné, bohaté a zdravé k nemocným, a to k nemocným opuštěným, především ve veřejných špitálech. On sám již do nich vnesl paprsek své dobroty a čisté lásky k trpícímu Spasiteli, nyní vychovává k podobné lásce své hochy. Při nedělních bohoslužbách přikazuje jim veřejně v kostelích i před kostely žebrati na nemocné a chudé. Jeho příkladu následovali jiní. I svatý Ignác posílá své žáky do nemocnic. Nemocnice jsou teď plny dobrovolných ošetřovatelů, kteří ošetřují nemocné tělo a dostávají se tak k nemocné duši. Nestačilo Filipovi, aby přivedl mladíky do nemocnic, kde by rozdali nějaké přilepšení, posloužili jednomu nebo druhému. Filipovi se totiž hnusila laciná dobročinnost. Jeho hoši si měli sami odepřítí to, co dávali, měli ponížením, žebráním, za které sklidili hodně posměchu a nadávek více než almužny, přivést nemocným oběť své pokory.

Mnohému by se bylo právě více líbilo rozjímati, setrvati v myšlenkách, kterými je světec právě zapálil, ale ten je teď učil ještě dalšímu velikému umění, které svatý František Xaverský označil jako umění opustiti Boha pro Boha. Jeho oblíbený žák Salviati se jednou tak zabral do modlitby, že zapomněl na svou službu, zapomněl, že je nyní na něm řada, aby

šel posloužiti nemocným do špitálu Ducha svatého. Filip byl přísný. Poručil, aby mu v kostele připjali zástěru, aby si po druhé pamatoval, že někdy je nejlepší službou Bohu odejíti od něho a jíti sloužiti bližním, třeba právě ve chvíli, kdy se duše konečně s Bohem domluvila a kdy se ho třeba po dlouhém čekání dovolala.

Tak, jak kleslo vědomí povinnosti údů k mystickému tělu Kristovu v Církví, tak také kleslo vědomí povinnosti k trpícím údům tohoto těla. Když křesťané zapomínají na chudé, přestávají býti skutečnými křesťany, i kdyby Církev navenek oslňovala leskem a rozhodovala i ve světských záležitostech. Protože dnes křesťané přenechali státu a dobročinným organisacím péči o chudého, ponechali také péči o Církev jenom kněžskému zřízení, vidí v Církví výlučně kněžskou državu, jejíž zájmy se křesťanů zdánlivě vůbec nedotýkají.

Navrácení lásky k celému Kristu, nejenom k oslavenému, nýbrž také ke Kristu poníženému, jenž žebra a chodí ještě dnes stále až do posledního dne od dveří ke dveřím a nastavuje ruku zmodralou a prostydlou, znamená pochopení celého Krista, znamená dokonalé pochopení Církvě. Proto vodil Filip Neri své žáky do nemocnic. Neříkám, že to takto odůvodňoval, ale takové bylo ovoce jeho nové výchovy nových křesťanů. V římských nemocnicích bylo o tolik více bídy a méně lásky, oč hlučnější, oč prázdňější zbožnosti a pravého křesťanského ducha byl život křesťanů. Nemocní leželi skoro bez pomoci vedle sebe tak, jak je příbuzní dovlekli, jak tam byli nějakým nábožným bratrstvem přineseni. Ale tím přinesením také bratrstvo skončilo svůj úkol, protože jeho účelem bylo jenom odnášeti nemocné z ulic do nemocnic. Výhoda záležela v tom, že na ně aspoň nepršelo anebo neprážilo slunce. Jinak nemocní kašlali, plivali, zvraceli jeden na druhého, tak byli těsně napěchováni v malé nemocnici. Svíjeli se v horečce, ale nebylo pro ně dosti léků. Když zuřili, znali ošetřovatelé jeden osvědčený prostředek; uvázali totiž nemocné, kteří v kru-

tých bolestech trhali pouta, hryzli si vlastní maso, proklínali sebe i den svého narození. Často se nedostávalo nejpotřebnějšího, kolikráte se neměli nemocní ani čím přikrýti. Někdy ani chleba nebylo . . . Sály čpěly morovým zápachem, protože ani za příslib velké odměny se nikdo nenašel, kdo by vynášel noční nádoby, které stály v pokojích, jejichž obsah se rozkládal a ohavným puchem zabíjel ubohé ležící, kteří nemohli ani si pomoci, ani se pomoci dovolati.

Do tohoto domu bídy a zoufalství vodil Filip Neri své žáky. Je, mladé, bohaté, kypící životem, je vznesené sem, k vydědencům římské společnosti. Učil je viděti v nich bratry, dítky Boží, údy svatého těla Kristova. Učil je sloužiti jim nejenom obětavě, což ještě není všechno, nýbrž ještě k tomu radostně. Mladíci vnášeli do páchnoucích sálů čistotu, obsluhu a svou lásku, také pravou radost. Jejich láska přinášela Boha, který je Láskou, do smutných prostor, kde donedávna sousedily s peklím.

Denně docházeli někteří žáci Filipovi do nemocnic; vedle nich i theatini, jesuitští scholastikové, bratrstva rozšiřují na tento obor svou činnost a jejich příkladem jsou nakaženi i ošetřovatelé z povolání. Již se nedívají na nemocnici jako na nejnižší možný způsob obživy, již se nedívají na nemocné jako na odporné zbytečnosti veselého a krásného města.

Uhlazení renesanční řečnilové vytýkali Filipovi, že jeho způsob vedení a vychovávání mládeže není dost elegantní, že není vědecký. Filip se zasmál srdečně těmto soudům, protože také mu nikdy ve snu nepadlo, aby provozoval eleganci, aby rozmnožoval duchaprázdnou sofistiku, kterou mnozí theologové renesanční zaměňovali za pokornou a žitou theologii. Filip nepopírá, že by bylo třeba vědecké uhlazené metody při získávání a vedení mládeže, odpovídá však, že *jeho* způsob je jiný. A účinný.

A o nic jiného se ani v theologii, ani v pastorači křesťanské nesmí jednati. Říkával: „Čeho je třeba? Ohně, víry a pevnosti. Ohně, aby zapálil srdce toho, jenž mluví, víry, že ten, který kdysi dal Ducha svým

apoštolům, dá jej opět, a pak pevnosti, která by přetvořila naši vůli podle svaté poslušnosti ke Kristu.“

Podle těchto zásad vybíral knihy, připouštěl řečníky ke slovu. Dal mluvit těm, o kterých věděl, že hořítím, co mluví. Od jezuitských přátel přinášel Filip Neri misionářské listy z Indie. To bylo na povzbuzení. Základem k hovorům o duchovním náboženském životě byly knihy Gersonovy a Cassianovy Životy Otců na poušti. Ve velké vážnosti byl u něho Dyonisius Carthusianus, který byl dříve dominikánem a přestoupil k přísnější řeholi kartuziánské, a tak spojoval duchovní školy dvou řádů, slavných svou asketickou tradicí. Svátá Kateřina Sienská neumlkla nikdy v Itálii a její listy hřímaly strašně ve sluch mladým, z nichž se mnozí připravovali ke stejným úkolům, o jakých Kateřina mluvila s preláty, biskupy, papeži a diplomaty. Z umbrijských hor zazníval do oratoria hlas silného vína života a slov blah. Jana Colombini. Jeho hlas však zanikal v úchvatných výpadech vášnivých, opojných výkřicích o Boží lásce nemilované, v syrových gestech mnicha, strhujícího masku pozemských radostí . . . V oratoriu byl stále doma Jacopone da Todi a především jeho Lodi, jeho velebné hymny na Boží lásku. Filipovi byla tato kniha tak drahou, že když měl dáti své duchovní přítelkyni, dominikánské řeholnici svaté Kateřině de Ricci, nějakou vzácnou památku, neměl nic lepšího nad ohmatanou, starou, opotřebovanou knihu Jacoponových Lodi . . . Na jednom vydání Jacoponových hymnů a Života Colombiniho čteme dokonce, že nové vydání bylo pořizeno pro členy a přátele oratoria.

Později, když měli Filip mezi svými žáky i členy papežských a basilikálních zpěváckých a orchestrálních sdružení, našel zpěv a hudba své veliké místo v oratoriích. Zpívaly se Jacoponovy Lodi, komponované neznámými dosud mistry. Nejlepší papežští zpěváci chodívali sem k Filipovi, mezi nimi byl i slavný později Palestrina a Animucci. Že právě Palestrina vnesl tolik zbožnosti a více prostoty, upřím-

né plnosti do posvátného zpěvu, je zásluhou Filipovy výchovy.

Filip povzbuzuje všechny přítomné k lásce Boží a opakuje tolikrát svým mladým přátelům: „Jak jste šťastni, můžete ještě tolik Boha milovati!“

Později ovšem věděl, že mladý oheň často uhasíná, ale proto byl právě zde, aby jej udržel a ještě rozdmýchal. Filip nečinil rozdíl mezi svými žáky. Když jednou zpozoroval, že vzadu se krčí ubohé římské švícko, které by něco rádo řeklo, ale které se bojí, vytáhne švícko za límec z hustého klubka a vede do první řady. Usmolený švec musí říci, co si právě myslí o novém misionářském Listu jezuitů z Indie. Kluk prohlašuje, že by se tam mělo jít. Filip se nasměje, nýbrž vysílá hocha s deputací ke starému svatému cisterciákovi z Tre fontane, který prohlašuje, že jejich misie je zde, v Římě.

7

P o z l é m

KARDINÁLSKÉ KOLEGIUM SE DLOUHO RADILO o novém papeži. Konečně vítězí strana, která rozhodně chtěla provést reformu, a zvolila ze svého středu toho, o němž měla záruku, že se nezalekne před ničím, že skutečně reformu provede. Vždyť mluvení a napomínání bylo již více než dosti. Byl zvolen Pavel IV. ze starobylého rodu Caraffů. Jako kardinál byl členem kardinálské reformní komise. Kardinál Seripando, který to s reformou vždy myslel upřímně, píše s příděchem ironie tato slova, kterými vítá Pavla IV.: „Dej Bůh, aby Pavel IV. provedl reformu Církve, kterou Pavel III. chtěl jen slovy. Mluvil a nic nedělal. Julius nic nemluvil a nic nedělal! Marcel dělal, co mohl a nemluvil vůbec nic. Kéž by Pavel IV. mluvil, jednal a udělal to, o čem dříve mluvil . . .“

Pochmurná, přísná a tvrdá je postava Pavla IV. Lomcoval jím svatý hněv nad tím, že se tak dlouho mluví o reformě a že je k jejímu uskutečnění stále ještě tak daleko. Nastoupil na papežský trůn jako

stařec 79letý. Cítil, že má jenom několik chvil pevného života, cítil naléhavou potřebu provést reformu Církve především v hlavách, a proto se pustil do práce s energií skoro neuvěřitelnou.

Pavel IV. byl z rodu Caraffů. Přinesl si na papežský trůn houževnatost a umíněnost svého rodu. Ale také jiné chyby Caraffů, totiž prchlivost, neústupnost a tvrdošíjnost, která odmítala přijmouti rady od kohokoliv. Vrhł se s nadšením a zápalem strohého starce, který vždycky byl přísný na sebe, do provádění církevní reformy. Byl starý, ale potvrdil starou skutečnost, že stáří samo nenese moudrost a že ne každé stáří dá se vyučiti a poučiti zkušeností. Až do pozdního stáří nenabyl moudré vyrovnanosti. Zůstala mu prudká, nezkrocená vášnivost jeho povahy. Dal se strhovati hněvem a vášněmi ve svém jednání. Nedovedl se ovládati a jeho jazyk byl tvrdý v soudech a slovech. Úctyhodný je jeho boj, do kterého se pustil proti zotročující tyranii španělského dvora, který za cenu své ochrany a pomoci Církve chtěl stále zasahovati do církevní správy. Chtěl stále držeti svou ochrannou ruku nad celým životem Církve, jako by jedině Španělsku bylo dáno bdíti nad Církví a zachraňovati ji třeba proti ní samé.

Právě proto si ho zvolili kardinálové, protože věděli, že je přísný, že chce reformu a že touží osvoboditi Církev nejenom od pýchy renesance, nýbrž také od pýchy španělské ochrany.

Do kostí se zařezává jeho slavný slib, kterým prováží svou prvou bulu krátce po svém zvolení: „Slibuji a přísahám, že učiním vše, co budu jen moci, aby se brzo uskutečnila reforma celé Církve i římského dvora . . .“

Hned v první papežské konsistoři ukazuje, jaká bude jeho cesta. Jeho pontifikát začal velmi slibně. První dny uvěznil dosavadního papežského pokladníka. Pak dal uvězniti kardinála Santa Fiora, protože si prý zjednával přívržence pro příští papežskou volbu. A kardinál Hypolit zase musí z Říma, prý pro intriky, týkající se nejbližšího kardinálského jmenování.

Papež se velmi rozčilil v tomto prvním sezení. Metal blesky svého hněvu, sarkasmem zahrnoval jednotlivé kardinály. Div že nehrozil církevním soudem všem členům kardinálského kolegia.

V den své korunovace posílá z Monte Cassina dva mnichy do Španělska, aby reformovali kláštery. Chtěl tím ukázat zřetelně Španělům: Starejte se o život nejprve u vás, nejprve meťte před svým prahem, nejprve zreformujte své poměry!

Aby reforma byla účelněji prováděna, ustanovuje pro provedení reformy kongregaci, která má tři sekce. Rozčiluje ho skutečnost, že je obklopen kardinály staříky, kteří mu nemohou mnoho pomoci v jeho práci. Proto jmenuje řadu mladých, schopných lidí, od kterých mnoho očekává.

Nejdříve sáhl na příjmy kardinálů, které důkladně ostříhal. Zrušil docela příjem apoštolské datarie a z Říma vykázal 113 biskupů, kteří ještě stále tu dleli mimo svou residenci u papežského dvora . . .

Zdalo se, že Pavel IV. nezná vůbec světských starostí. Sám se osobně věnoval inkvisici a veřejným audiencím, ve kterých se mohli domáhati všichni utiskovaní svých práv. A k těmto právům ubohým a utiskovaným pomáhal bez ohledu. Neušetřil ani vlastních příbuzných. Ve veřejném sezení papežské konsistoře prohlásil své synovce za lupiče a vrahy, vyhnal je z Říma a zbavil je všech hodností a ovšem také všech příjmů.

A pak se obrátil k některým římským prelátům, kteří jako by se dosud nemohli probrati z renesančního opojení. Řeč, kterou k nim měl opět ve veřejné konsistoři, připomíná oheň a síru svatého Bernarda. Rozdělil kardinálům kostely a dny, aby pravidelně kázali, a tak dávali příklad ostatnímu duchovenstvu. Sám kázal velmi často.

Věděl, že řeholníci jsou důležitým nervstvem Církve, že dobré kláštery mohou býti ohniskem reformy, oporou nového života, ale špatné že dovedou pohoršením zbořiti práci na mnoho mil a mnoho desíletí.

Jako kardinál se přičinil o zřízení římské inkvisice a jako papež této inkvisici věnoval mnoho péče. Sledoval její práci, dával jí úkoly a dohlížel nad jejich prováděním. Tak zamířil její ruku na potulné mnichy, kteří se toulali krajem, rozšiřovali divoké pověsti, strhovali z mnohých a mnohých klášterů všechny nespokojence. Pavel IV. na ně uspořádal hon. Církevní a klášterní karcery se naplnily těmito zběhlými mnichy a věřící neměli aspoň na očích jejich nekázeň, jejich hříchy a pohoršení. Protestantství se rozlézalo stále drzeji po Itálii a proto římská inkvisice počala býti neklidná. Stačilo sebemenší udání a podezření, a vězení Andělského hradu se otevřelo i lidem nevinným a svatým. Tehdy byli zajati a uvězněni i kardinálové Morone a Foscherari jako podezřelí z kacířství.

V té době vodí Filip své hochy k sedmi chrámům, shromažďuje je ve svém oratoriu, jako v jiných dobách. Jde stále svou cestou, a to je nebezpečné. Filip pracuje na reformě, ale nečeká všeho od její organisace. Organisace, které nevyrostly organicky ze života, jsou pochovány s jedním člověkem, který je vybudoval, kdežto myšlenka život působí, prolíná, zachycuje, přetvořuje. A to je hlavní v křesťanství, protože křesťanství má zprostředkovati život.

Protože tedy Filip jde svou cestou, proto se na něho vrhají ti, kteří vidí v jeho cestě odsouzení cesty své, kteří vidí v jeho neúčasti protest. A přece Filip toužil po reformě, modlil se za ni, ač nikdy o ní nemluvil.

Nepřátelská osidla stahují se těsněji a těsněji kolem apoštola mládeže, až mu zadržuje smyčku generální vikář, dávný nepřítel Filipův. Volá ho a jedná s ním hůře než s usvědčeným vinníkem.

Výslech: Jak se opovažuješ ty, který se stavíš, jako by ses vzdal slávy, shromažďovati kolem sebe tisíce, abys si zjednal slávu a protlačil se k církevním hodnostem?

Filip odpovídá: Pro slávu Boží jsem začal ony pouti a ona shromáždění a pro slávu Boží jich zase nechám,

když to bude vaším přáním. Zavedl jsem tyto pouti, tento duchovní masopust, abych lidi odvedl od hlučných zábav a od hříchu.

Rosario soptí: Nic neděláš pro slávu Boží. Jsi ctižádostivec a domýšlivec a chceš utvořiti sektu . . . Zde jsme u kořene udání. Bojí se malodušní lidé, že Filip chce tvořiti sektu, proto se ho bojí, že jest tu náboženské hnutí, které nevyšlo z kanceláří, které není v úředním spojení s těmi, kteří oficiálně reformu náboženského života všude organisují . . . Stará logika byrokracie: Bez nás, tedy proti nám . . . Filip na onu krutou výtku, tak nespravedlivou, jako směšnou, odpovídá více již pro sebe: Pane, ty víš, zda to, co dělám, dělám proto, abych si vytvořil sektu . . . a již jako by si generálního vikáře ani nevšimal, odchází ze sálu . . . než se Rosario mohl vzpamatovati, Filip byl již venku . . . ale přece mu bylo zakázáno kázati a sloužiti mši svatou a zpovídati . . .

Jeho žáci jsou rozhořčeni. Chtějí zakročovati, chtějí se horšiti, ale Filip vůbec nedovolí, aby se v jeho přítomnosti o celé této záležitosti mluvilo.

Těm, kteří ho litovali, říkal s hlubokou jistotou: „Buďte ujistěni, že utrpení přestane, až z něho načerpám onoho užitku, kterého mi tím Pán mínil dáti.“ Je mu zakázána zpovědnice i oratorium i pouti. Tedy celé jeho dosavadní dílo je pohřbeno. Soud se vleče do nekonečna. Přátelé Filipovi se modlí, shánějí zákroky a pomoc, chodí k soudu. Jeho hoši se schází sami bez Filipa. Neví o tom. Nesmí. Smutný večer naházel stínů do malé společnosti kolem Filipova žáka Tarugiho. Jsou odtrženi od kmene, zbaveni otce. A nic jim za to nikdo nedal náhradou. V tom se otvírají dveře, neznámý mnich vstupuje se zvěstí, že v několika dnech nastane konec. 22. května umírá vikář Rosario Spoleto. Umírá chrlením krve.

Mnoho lidí si oddechlo. Oddechli si i dominikáni, proti kterým zvláště ostře vystupoval pro jejich úctu k Savonarolovi, jemuž chystal druhou hranici snaže se, aby byly dány na index všechny jeho knihy. Ale Filip se neraduje a veřejně zakazuje mluvit o této

smrti jako o trestu Božím. Nazývá to bezbožností takto mluvit, protože Rosario byl zbožný horlivel o reformu Církve.

Filip se nakonec skvěle obhazuje. Promlouvá ke shromážděným církevním soudcům, svá dobrá, svatá slova, která mluvívá k hochům. Ctihodní otcové zvedají klidně hlavy. To je přece náš člověk, ten nechce nic jiného než my. Jenomže to dělá jinak. Jde svou cestou, ale ta cesta vede k Bohu, k lásce Boží, k Ježíši, do jeho chrámů . . . Papež posílá odborníky na jeho kázání, kteří potvrdí pokoru i naprostou pravověrnost Filipovu.

Tak je mu vrácena jurisdikce. Papež sám jej vyznamenává tím, že mu posílá svěcenou hromničku. Ale přes to se mu dostává veřejného napomenutí, aby nepletl intriky proti papeži, a hleděl si více svého duchovního povolání.

Kardinál Santa Fiora má někdy svůj palác večer jako po vymření. Zdá se, že se mu jeho palác mění v klášter. Říkává bručivě, že mu Filip nadělá z jeho dvořanů theatinů, čili svatoušek. Ale to ještě není konec. Jednou odběhne za dvořany k San Girolamo i pes kardinálův. Nepomáhají hrozby, bití, násilí dvořanů. Ani kardinál nemůže psa odvolati. Pes zůstává stulen u nohou Filipových, jako by u něho hledal ochrany. Dá se bít, kopati, tahati, ale nehne se od Filipa. Kardinál odchází nevrlý a poznamenává, že Filip nemá dosti na tom, že mu odvádí lidi, teď prý mu odcizuje dokonce i psy. Pes zůstal doživotním inventářem Filipovým a lehával v koutě se starým kocourem, jenž byl rovněž miláčkem Filipovým. Jeden z dvořanů kardinálových stává se dominikánem ve Florencii a druhý, protože nemůže býti přijat do kláštera, odchází na dvůr Karla Boromejského, ale ani tak svatý dvůr mu nestačí. Ustavičně jen vzdychá po římském oratoriu a ještě jeho poslední vzpomínka na smrtelné posteli letí za Filipem a jeho svatým útlukem duší. Kardinál Ghislieri opatrně sám varoval Pavla IV., aby nezacházel do krajností, když chtěl na příklad dáti na index

i knihu Orlando Furioso. Ghislieri správně podotýkal, že by se mohl státi papež směšným. Dobře viděl, že nemožno dokonaleji a lépe zabít člověka, než ho učiniti směšným. Zajímavé jest také, že v životě Pavla IV. chybí jedna z kapitol skoro obvyklých u papežů a hlavně z doby renesanční, totiž podporování věd a umění.

Zasahoval autoritativně do řádového života. Mnoho dobrého vykonal po této stránce, když pronásledoval potulné mnichy, když horlivě se staral o provedení reformy ve všech řádech, ale zle bylo za jeho doby kapucínům, které chtěl za každou cenu spojit s františkány. Velké starosti měli s ním také jesuité, kterým ustavičně chtěl zasahovati do jejich zvláštní řádové struktury, která nesnese prostě přistřihování podle cizích vzorů, protože vyrostla pro zvláštní potřeby doby. Tak jim chtěl Pavel IV. vnutiti společné církevní hodinky, měnil jim libovolně konstituce a dalo pak jesuitům hodně práce, než tyto jeho památky opět odstranili.

V jeho poměru k jesuitům bylo cítit jeho nechuť ke všemu španělskému. Dějiny renesance jsou naplněny intrikami španělského dvora, kterými opřádal papežství. Španělé se domnívali, že jsou nejvěrnějším národem, národem, který učinil nejvíce pro křesťanství a že mu proto přísluší, jemu a jeho mocnáři právo chrániti Církev, pečovati o její blaho a proto i zasahovati do její správy a do jejích dějin.

Pavel IV. zakusil jako legát mnoho pokoření na španělském dvoře. Jako syn Neapole těžce nesl španělskou nadvládu. Proto se nyní pokusil ji zlomiti. Ale jeho pokus ztroskotal žalostně, poněvadž se vévoda z Alby objevil se španělským vojskem před branami Říma a nakonec ukázal, že opravdu „miluje Církev“, když se nemstil a když neuložil papeži příliš pokořující podmínky. Zato ale lid celé Italie a hlavně papežského státu tím trpěl nesmírně. V této době vlastně počíná papežský stát klesati na mocnost kolikátého řádu, jež neměla už jako taková v Evropě mnoho váhy.

V této době zatím zvolnil poněkud papež svou reformační horlivost. Když tak smutně dopadl jeho boj proti Španělsku, že se musel spojit i s francouzským králem, který byl více než podezřelý ze styku s protestanty, který se dokonce spojil i s Turky. Byl zklamán svým plánem boje proti protestantům a proti Španělům. Španělské intriky a jejich peníze byly pro okamžik silnější a mocnější. Tak zahořkl tento tvrdý, energický stařec, který toužil očistiti nevěstu Kristovu ode všech poskvrn. Zahořkl a nevěřil již nikomu a nakonec jenom tvrdostí, řekli bychom krutostí, prosazoval svou vůli.

Papež věnoval celou svou horlivost římské inkvizici. Svěřil jí nejen starost o ryzost víry, nýbrž i dozor nad mravností i nad zachováváním církevních předpisů, jako na příklad církevních postů. Při tom si vybral muže stejně přísné a strohé. Přísností byl eufemisticky nazván způsob, jakým postupovali tito jeho vyvolení lidé. Tak se octl ve vězení inkvizičním i jinak bezúhonný kardinál Morone, a to jako podezřelý z kacířství. Nejkrutější na tom bylo Pavlovo nařízení, že kdo jednou byl třeba jenom v podezření z kacířství, nesměl se státi ani voličem papežským, ani nesměl býti za papeže volen. Morone úpěl dlouho v Andělském hradu. Až teprve smrt Pavlova ho vysvobodila z vězení a dokonale ho rehabilitovala. Vedle inkvizice vytvořil Pavel index zakázaných knih. Ale horší než seznam zakázaných knih byly tak strohé obecné předpisy provázející vydání tohoto indexu, že v Německu na příklad se staly tyto předpisy prostě neuskutečnitelné, jak prohlašoval sám sv. Petr Capiusius.

V této době ještě jedna starost tížila Filipa Neri. Protivníci velkého florentského proroka Savonaroly snažili se o to, aby všechny jeho spisy byly dány na index zakázaných knih. Hlavně jesuité o to usilovali a pak podivná postava dominikána Ambrogia Caterina. U jesuitů bylo to docela pochopitelné a nesmíme tomuto jejich snažení podkládati zlého úmyslu. Jesuité vyrostli jako ukázněný vojenský šik na o-

branu autority Církve v době, kdy tato autorita byla velmi otřesena. Savonarola měl to neštěstí, že se proti němu postavil papež, jemuž by opravdu lépe bylo bývalo, kdyby s duchovním stavem neměl nic společného. Pro jesuity byl Savonarola buřičem proti autoritě.

Dominikáni tonuli ve velké starosti. Pořádali denně veřejné modlitby. Užívali k tomu všech oblíbených Savonarolových pobožností, jež on zavedl ve Florencii a jimiž pozvedal duchovní nadšení svých krajanů. Tak vystavovali dominikáni denně nejsvětější Svátost, pořádali slavné průvody s velkým křížem, přenášeli obraz Madony. Vždycky s tím bylo spojeno kázání. Svatý Filip chodil horlivě na všechny tyto pobožnosti, vodil na ně své žáky a sám se modlil a doporučoval modliti se na tento úmysl, aby nebyla ještě více pohaněna památka jeho velkého rodáka.

Srovnejme reformátora Pavla IV. a Filipa Neri, porovnejme jejich cesty a jejich výsledky! Před Pavlem IV. se všichni třásli, ale také ho všichni nenáviděli. Policie a vojsko pečlivě se připravovaly, stahováno vojsko k branám římským. Ale těžko odsouditi Pavla IV. Pavel IV. byl nucen jako kardinál 25 let se bezmocně dívati na to, jak se o reformě řečnilo, jak ze středu Církve, z Říma, se dělalo všechno, aby se reforma napěchovala do dekretů. Korupce, pohodlnost, lehkomyšlnost a zbabělost se postavily jako hráz proti poctivému provedení reformy. Tuto korupci chtěl Pavel IV. především vymýtit. Nelítostně vymáhal kázeň a řád ode všech. Žádal-li někdo o dispens nebo o výsadu, míval Pavel IV. ve zvyku zásadně nic takového nedávati.

Pavel překvapoval svými rozhodnutími, která působila jako blesk. Jeho heslem bylo: Začneme s prováděním reformy, protože toho jest nejprve a jedině potřebí . . .

Při tom byl Pavel IV. hluboce zraněn ve své rodové hrdosti, musil-li zakročiti proti svým nejbližším příbuzným.

Ačkoliv byl tak přísného církevního smýšlení, přece propadl nepotismu, proti kterému vlastně směřovaly všechny snahy o reformu. A Pavel IV. ve svém nepotismu velmi zabředl a velmi jímu Církvi uškodil. Uvěřil svému synovci Karlu Caraffovi, který byl obyčejným prostopášníkem.

Byl to nesevdomitý kondotier, který si dovedl získati přízně papežovy, že tomu ani dnes nerozumíme. Jakési světélko tu vrhá papežova neláska ke Španělům. Carlo Caraffa o ní dobře věděl a popuzoval papeže do boje proti Španělům.

Dlouho nechtěl věřiti Pavel, že jeho synovec, kardinál Karel Caraffa jest tak špatný. Věděl toho mnoho, tolik, že při svém nastoupení, když zase uvedl v úřady svého synovce, musil ho zprostiti všech možných církevních trestů. Ale teď přicházely poplašné zprávy o jeho zvůli, o jeho vydírání a hrdelních zločinech. Pavlovi se konečně otevřely oči. A neznal slitování. Ve veřejném konsistorním zasedání tepal hříchy svého synovce. Vyhnal ho z Říma. Ale toto ponížení ho zlomilo. Byl zasažen na nejcitlivějším místě. On tolik horlil o reformu a jeho vlastní synovec ho zákeřně přepadl v jeho nejsvětějším.

Pavel se uzavřel, zahořklý, zklamáný, zrazený.

Na štěstí se nedožil ještě strašnějšího pokoření, když se totiž Karel stal vrahem. Dal zavraždit vévodkyni z Palliana . . .

Pavel IV. chtěl reformu, ale zapomínal na jejího hlavního činitele, na lásku, moudrost a prozíravost. Jeho ideálem byl Bonifác VIII., ale scházela mu velkorysost Bonifácova. Takto zůstaly mu z Bonifácovy postavy jenom důtky. Neboť jako pamětní minci dal raziti obraz Krista, vyhánějícího penězomence z chrámu.

Rozběhl se za reformou, ale učinil toto velké slovo tak nenáviděným, že bylo potřebí právě osobnosti Filipa Neri, aby byla reforma zachráněna před reformátorem a proti nejvášnivějšímu reformátorovi.

Zatím co se všichni třásli před tímto starcem, scházeli se u S. Girolama, kteří toužili po reformě, ale

při tom měli soucit s lidmi, a kteří chtěli horlivost spojovati s láskou.

Pavel IV. ztroskotal, protože jeho reforma nebyla živena láskou, proto nebyla životnou. Proto nikoho nezískala, vnitřně neobrátila. Právě v této době zachraňuje reformní myšlenku Filip. Mírností, láskou, příkladem získává duše ne pro reformu, nýbrž pro Krista.

Ošemetné slovo, pracovati pro reformu. Ošemetné slovo, jako všechna slova, která ředí smysl křesťanství, to jest jíti za Kristem, osamocenou myšlenkou reformy. To byl omyl Lutherův. To byl omyl i takových reformátorů na straně katolické. Ne pouze organisovaná reforma, nýbrž navrácení života skutečných lidských duší Kristu a jeho slovu a jeho příkladu. Filip nechtěl reformovati, nýbrž naučiti lidi milovati Boha. Tak nakonec provedl reformu. Jiní reformovali a naplnili svět a lidi peklem a ošklivostí, hrůzou a odbojem.

Ještě nevychladla papežova mrtvola a již se lid bouřil a dral se do Vatikánu. Když nemohl jinak, aspoň skácel papežovu sochu na Kapitolu, srazil jí hlavu a válel sochu v blátě římskými ulicemi. Na hlavu sochy posadili židovský čepec, jemu, jenž židy zahnal do gheta, jenž je tolik pronásledoval . . . Filip v těchto dnech hořce plakal. Plakal nad tím, že tolik dobré vůle a úsilí o reformu ztroskotalo proto, že tato horlivost nebyla provázena a zahřívána láskou.

Byla to poslední veliká porážka tvrdé horlivosti na papežském trůně v dějinách. Bezohlednost zplo-dila nenávist a otrávil i nejlepší úmysly, nejlepší vůli . . . Tím více vyniklo dobré, láskyplné působení Filipovo. Oratorium pokračovalo v této trudné době docela klidně. Shromáždilo lidi bezúhonné, dobré a Filip je ještě vychovával k tomu, že býti křesťanem, znamená býti plným dobroty a teplem lásky obraceti a získávati bratry. Filip vyrostl z renesanční doby, z humanismu, a zachránil pro Církev to, co měla tato doba kladného, totiž uvědomení, že krása i naše

člověčenství jsou od Boha. Vnesl pochopení lidství do duchovního a náboženského života. Jeho pohled na svět, třebaže mu viděl až do dna, třebaže ho nikdy nezlákal, protože všeho se zřekl a vzdal jako všichni praví světci, byl pohledem tichého, tklivého porozumění. Uměl čísti stopy Boží ve všech tvorech a také znal podíl lidských slabostí a křehkostí v lidských vinách. Proto svou horlivost napojil láskou. Své šípy, jimiž zasahoval lidi, které chtěl uloviti pro Boha, namáčel do vroucí a dobrotivé lásky, která je tím shovívavější k lidem, čím je nesmlouvavější ke hříchům, takže nakonec pak lidi svou láskou a dobrotou odvede od hříchu.

Léčení srdce Církve

PO SMRTI MRAČNÉHO PAVLA IV. UVOLNI
lo se dusné napětí. Kardinálové si vydechli a při nové volbě, která trvala celý měsíc, hledali takového kandidáta, který by sice prováděl reformy, ale který by zároveň uklidnil mysl; který by prováděl reformu lidsky. Nemůžeme viniti sbor církevních knížat, že by jim snad záleželo sobecky na vlastním prospěchu, aby přišel papež, který také k nim byl by vlídnější. Otcové hledali takového papeže, jehož energie a rozhled, zároveň s jeho slibem by zaručovaly, že bude opravdu dokončen a pak prováděn sněm tridentský.

Tak vychází z volby Pius IV. Již jméno hlásá, že proti ohni Pavlovu chce postaviti mír a pokoj, hodný jména Pius. Vychází z konklave rozhodnut prováděti reformu, ale zaraziti všechnu nelidskost. Jen proti těm, kteří tolik Církve zneklidnili, proti rodině Caraffů, postupuje s podobnou krutostí, s jakou postupoval Pavel IV. proti druhým. Kardinál Carlo Caraffa jest odsouzen a v březnu r. 1561 zardoušen

ve vězení na hradě Andělském. Naproti tomu jako na protest propouští kardinála Morone i kardinála Foscherari, podezřelých z kacírství, z vězení inkvisice.

Pius IV. je zajímavým dokladem, jak si Bůh sám řídí svou církev přes lidské slabosti. Pius IV. tkvěl svými kořeny ještě hluboko v renesanci, ale přece byl dobrým nástrojem náporu církevního úsilí proti ní. Jako kardinál nevedl příkladný život, ale jako papež poctivě a vážně přijal touhu celé Církve po reformě. Provedl také sám do důsledků reformu svého vlastního papežského dvora. Jeho reformační metody jsou věru zvláštní. Pius IV. byl velký stavitel. Tím ještě patřil do renesanční doby. Ale záslužné bylo, že ztenčil příjmy římských prelátů a kardinálů. Smějí se zklamaní vtipkaři, kteří rychle jako krysy před potopou opouštějí Řím, že teď člověk chtě nechtě musí v Římě prováděti reformu a státi se svatým. Pius IV. utáhl bohatý měšec. Kardinálům ztenčil příjmy na polovinu. Seškrtal příjmy římských ústředních úřadů. A v tom je jeho poctivost, protože tím nejvíce postihl vlastně sebe, a to v době, kdy válečná a politická dobrodružství jeho předchůdce vyprázdnila do dna papežskou pokladnu.

Papež měl zvláštní pomocníci k reformě římské kurie, totiž svou spořivost. Uzavřel docela svůj měšec. Nedával dary. Kardinálům a prelátům vyměřoval jenom tolik, co právě stačilo na živobytí, nebylo peněz, i kdyby snad byly bývaly chuti k nevázané nádheře.

Opozdilý poutník římské renesance Anibale Caro píše smutně svým přátelům: „Teď se chodí do Říma jenom se modliti. Pane, myslete na život. Všechno ostatní není nic . . .“

Ti preláti, kteří měli hojně peněz a mohli by v Římě dopřáti ledačehos sobě i jiným, musili se bezpodmínečně vrátiti do svých diecésí. Povinnost residence se zase zjevila na obzoru. Těžko to bylo mnohým pochopiti, že se stali preláty proto, aby ostríhali do-

ma svého stádce a své ovečky a ne aby je s veselými druhy stříhali daleko v cizině.

Smutná doba pro veselé dvořany, zvláště když před nimi rostl nový druh lidí, kteří se chodili modliti, kteří chodili za nějakým podivným, chudým starým vousáčem, kteří prý v noci konali nekonečné adorace, kteří se scházeli s mladíky i neurozenými... Vždyť hrozila nebezpečí, že se bude tohle žádati ode všech, že zábavy, dostihy a pitky - že to vše upadne v hanbu a opovržení.

Otcové naléhali při volbě, aby byl znovu svolán a dokončen koncil tridentský, a pak aby se jeho dekry provedly důsledně a velkoryse. A na koncilu se ozývaly hlasy ironické i vážné, dožadující se důrazně reformy ve středu Církve, totiž v Římě, a především u římské kurie. Otcové poukazovali na to, že zmatek v Církvi nastal také částečně tím, že si Řím vyhradil příliš mnoho práv. Při obsazování obrocí, biskupství, i mnohých far tak bylo komplikováno ustanovování, dohled, poslušnost a pravomoc, že nakonec bylo mnoho úřadů téměř bez dozoru. V té době také vyvrcholuje touha po vymanění se nejrůznějších duchovních institucí z moci místního biskupa. Exempce vyliďňují diecési, kde někde zůstává biskup svým jediným poddaným. Pravomoci legátů a nunciů rovněž omezují biskupovu přímou moc.

Pius IV. začal řádně čistiti v Římě. Brzo po nastoupení svého úřadu vydal dekry, kterými reformuje práci a příslušnost různých římských ústředních úřadů, by nemusela probíhati třebas docela bezvýznamná žádost nejrůznějšími církevními úřady. Znovu ožily předpisy o duchovním šatu, které byly stále přísněji zdůrazňovány a vymáhány.

Hlásil se pomocník k reformě, král Filip II. Ale tito Španělé, tito španělští Habsburkové především dopustili se největších křivd a zločinů na Církvi, kterou chtěli celou zotročiti jako svou děvečku. Byli to Španělé, kteří rozvrátili jednotu všech řádů, kteří zaseli nesváry a rozvrat do misií v Japonsku. Ale

Pius IV. jim dovedl ukázati, že jich k reformě nepotřebuje.

Pius IV. byl sice velice mírný, ale ustavičné úsilí po reformě za jeho předchůdce, třeba bylo dokonale neoblíbené, přece jen si již vyrylo hlubokou brázdou, kterou se pak ubíralo již vlastní svou setrvačností dále i za Pia IV., zvláště když také tento se při svém zvolení za papeže zavázal, že reformu provede. A provedl ji jak mohl a uměl, hlavně tím, že dovedl do konce tridentský koncil, že mu zjednal autoritu a že provedl jeho dekrety na svém římském dvoře.

Zůstane nesmrtelnou zásluhou Piovou, že znovu svolal a dokončil tridentský koncil, jemuž se stavělo v cestu tolik překážek. Zakusil také s koncilem mnoho starostí a námahy.

Nejprve poslal svého nuncia do Německa ke všem německým mocnářům. Setkali se s odporem a nenávisť. Nechtěli vůbec přijmouti pozvání. Odmítali i papežovo formální oslovení „Dilecti filii“, že papeže rozhodně nemohou uznati za svého otce, a proč prý vůbec chce něco reformovati, proč chce něco urovnávati, vždyť prý přece jen papežství bylo příčinou všech náboženských zmatků.

Koncilu nepřála ani knížata katolická. Ferdinand Rakouský se usadil blízko Tridentu, aby prý mohl hájiti svobodu koncilu. Ale papež nechtěl tomuto pokusu o ovlivňování koncilu rozuměti. Ustanovil několik kardinálů, kteří měli předsedati sněmovním usnášením a poradám. Nebyli všichni tak obratní, jako rehabilitovaný Morone. Věcné jednání koncilu, zahájeného znovu 18. ledna 1562, postupovalo jenom pomalu. Tridentský koncil skončen byl slavnostně až před koncem roku 1563. Otcové, kteří mnohdy zastávali, a to velmi energicky, nejrozdílnější názory, se objímají. Teprve ke konci koncilu se ukázala jeho důležitost. Nejdůležitější vlastně bylo to, že se stanovila přesně rozlišující čára mezi náboženskými novotáři a mezi katolickou Církví. Ačkoliv je chtěli získati, v ničem koncil neustoupil, v ničem neslevil. Nepatrné ústupky disciplinární ohledně celibátu ane-

bo přijímání pod obojí byly tak vázány na podmínky a okolnosti, že neměly znamenati v ničem vítězství novotářů. A aspoň v tom bylo jasno, že se u protestů nejedná o reformaci, nýbrž o skutečné zúžení, zkreslení, ochuzení náboženské dynamiky, že protestanté chtějí z náboženství a z křesťanství vymýtiti život na úkor modloslužby písmu, třebaš svatému Písmu. Koncil tridentský načrtl reformu všech oborů církevního života. Tím se vlila nová sebedůvěra a hrdost do žil katolíkům, kteří viděli, že se Církev vždycky sama reformuje, že nepotřebuje, aby ji reformovali samozvaní nespokojenci. Tridentský koncil dal předpoklady pro vnitřní i vnější rozmach katolictví. Pius byl tak moudrý, že určil dosti dlouhou dobu, do které se měly provést reformy, aby nenaštal zmatek v Církvi.

Na jedno se díval žárlivě a s ostržím zrakem: Stále a stále pošilhávali někteří Otcové při jednání o reformu Církve na římskou kurii. Stále se vracely návrhy na její reformu. Pius IV. však provedl tuto reformu sám a provedl ji do důsledků. Již jsem se zmínil o některých originelních metodách této reformy. Tak bylo ustanoveno zříditi seminář pro výchovu kněží, kněžím bylo přísně nařízeno nositi kněžský oděv, který byl také přesně stanoven. Za Pia IV. bylo také začato se soustavným vyučováním náboženství prostého lidu a mládeže. Pius IV. viděl, že příčinou nekázně a úpadku je žalostná náboženská nevědomost. Proto bylo nařízeno, aby duchovní kázali pravidelně. Byl také pro ně vydán skvělý katechismus koncilu tridentského, který shrnuje pro faráře náboženská pravdy, jež má probrati se svým lidem. Ale Pius IV. si ničeho nepřikrašloval. Znal účinek kázání, které vyplývá mnoho času a dobré vůle na retoriku a na pobavení. Proto kladl důraz na užší, důvěrné poučování náboženské. To začal přímý žák Filipův v Římě a na římské Campagni. Filip připravil své žáky na tuto úlohu a pak je rozesílal po celém římském okolí, které bylo tak náboženským problémem, jako dnešní periferie římská. Po příkladě oratoria i jesuité

přibrali ke svým cvičením pro mladé členy vedle služby v nemocnicích ještě poučování mládeže, dětí a prostého lidu v náboženských pravdách.

Jak to myslil upřímně s reformou, je viděti také ze skutečnosti, že si tolik oblíbil svého synovce Karla Borromea. Byl to snad poslední projev nepotismu, ale v tomto případě byl pro Církev štěstím.

Pius IV. si zamiloval svého synovce jako mladého, učeného, zbožného a přísného kněze. Jmenoval ho kardinálem arcibiskupem milánským, státním sekretářem a legátem pro Romagnu. Nebyl ani 23letý, když dosáhl všech těchto důstojností. Díky Bohu, že byl tak mladý! Filip říkával, že mladým je třeba záviděti, protože mohou ještě tolik Boža milovati, když mají před sebou tak dlouhý život. U kardinála Karla vyvážily jeho ctnosti a i přirozené schopnosti a vlastnosti jeho mladý věk. Karel se usadil v Římě jako státní sekretář a prováděl klidně, ale cílevědomě církevní reformu.

Na dvoře Karlově to vypadalo jako v klášteře. Dokonce vytvořil vlastní oratorium pro své domácí, které se scházelo tehdy, když nebylo možno docházeti do oratoria Filipova. Již se neskvěly na dvoře státního sekretáře obleky dám, šlechtičen a chotí vyslanců, již se neozývalo nádvořím řinčení ostruh, třeskot zbraní. Jako by to ani nebyli vojáci a dvořané. Na dvoře Karlově se neklelo, nemluvílo oplzle. Dvořané a celá domácnost Karlova, ostatně neveliká, se scházela několikrát denně ke společným modlitbám. Karel sám kázal své čeledi. I to bylo způsobeno výchovou Filipovou. Ti, kteří byli vychováni oratoriem, dovedli se postavit vedle svých bratrů, dovedli sloužiti, nechtěli, aby jenom jim bylo slouženo.

Zklamání hejskové nařikali, že to nyní na dvoře Borromeů vypadá jako v klášteře. A nejstrašnější ranou pro tyto opozdilé a bludné poutníky renesance je skutečnost, že takový kardinál dovedl spíše ze všech sil sháněti věno chudým dívkám, aby se mohly počestně provdati, než aby umožnil několik veselých chvil svým věrným a oddaným služebníkům.

Karel Borromeo chodil do oratoria Filipova, posílal k němu své žáky, stavěl se za něho, když byl Filip napadán, podporoval ho finančně, ale přece to byli dva docela různí lidé. Filip Neri, syn oné Florencie, která chtěla býti svobodnou, který raději Florencii opustil, když se nedovedla uhájiti proti tyranům a když zapřela ducha svobody Savonarolovy. Proto si také nerozuměl s jemným, ušlechtilým šlechticem, dvořanem Karlem. Řada roztomilých anekdot charakterisuje jejich styk. Tak, když Karel vjížděl kolem Andělského hradu po mostě Sant Angelo v krásném kočáře, taženém trojspřežím běloušů, kteří bili divoce do kamení, až jiskry odletovaly, hrál si na mostě Filip se svými žáky. Právě poručil některému nafintěnému panáčkovi, aby si stoupl na pranýř, postavený na mostě. Všichni se dusili smíchem, když vtom zazvonily podkovy a koně s pěnou kolem udidla letěli kolem Filipa, hrajícího si s hochy. Filip Neri je z dálky pozdraven světcem, jemuž žertovně odpovídá: „Kampak s takovým spěchem? Do pekla, do pekla?“ Borromeo vybízí ho, aby si přisedl. Ale když po chvíli důvěrného hovoru odsedá kardinál Karel a Filip se musí k němu přiblížiti, vyskakuje Filip okamžitě, protože si sedl na dosti ostré hřebě, které byly skryty pod zevní nádherou římského kardinála . . . Filip tomuto způsobu askese nechce rozuměti, protože kdysi poradil horkému běžci svatosti, který se ho tázal, zda má nositi žíněnou košili, aby ji jen nosil, ale hlavně, aby si ji nikdy nezapomněl obléci přes kabát . . .

To byl duch dvora Karlova. Takový byl Karel Borromeo, který dovedl prodati všechen majetek i rozliti svaté nádoby a prodati vzácné knihy, aby nasytil chudinu v době hladu a moru . . . který dovedl vyjít s kněžským průvodem na náměstí, oblečený v žínici, maje hlavu posypanou popelem, s provazem jako zločinec kolem krku a zpívati s průvodem kněží kající žalmy. Považoval sebe za největšího hříšníka a proto i za původce morové rány.

Kardinál Karel strhoval svým příkladem. Byl z nej-

vyšší šlechty, byl krásný a učený, obratný a při tom upřímně oddaný reformě a svatému životu.

Na jeho dvoře nebylo hostin ani slavností. Ráno i večer shromažďoval se celý dvůr ke společné modlitbě a rozjímání, jež z plnosti zbožné duše řídil sám kardinál.

Karel znal jenom jedno vyražení, totiž duchovní akademie, na kterých se scházeli duchovní, theologové, filosofové a umělci, aby obohacovali posluchače tím, co každý měl nejlepššího.

Jeho příkladu následovali i jiní dvořané, zvláště když Pius volil již jen hodné a důstojné kardinály. Naříkali dvořané, jako Soranzo: „Teď již nikdo neumí dávat.“ Žehrali na milánskou lakotu, která byla ve středověku, podobně pověstná jako dnes skotská, ale Karel nebyl lakomý. Jenom neuměl již dávat darmošlapům a dobrodruhům. Ty vypudil z Říma naprosto, zvláště když prosadil u papeže zákaz, že ani cizí vyslanci, ani kardinálové nemají ve svých palácích útočištného práva pro zločince. Neboť mezi kardinálskými dvořany skrývalo se mnoho banditů, jichž hlavy měly již dávno strašiti na kůlech Andělského mostu.

Renesance je přemožena. Poslední renesanční spisovatel Annibale Caro utíká z Říma a píše svému příteli biskupu Salovi: „Jestliže toužíte ze ctižádosti nebo z dobrodružství po Římě, připomínám vám, že teď se chodí do Říma jenom modliti a svatě žíti. Milosti, myslíte na sebe, myslíte na život, vše ostatní není nic. Proto nejezděte do Říma . . .“

Ale tento duch světáckého dvořanstva byl stálým nebezpečím pro reformu. Kdo reformuje tyto trosečníky renesance, kdo je obrátí, kdo je zachytí a naučí milovati ušlechtilý, křesťanský život?

To čekalo na Filipa Neri.

Filip Neri je stále na číhané za mladíky římských ulic. Tam loví mezi věčně zadluženými pážaty a dvořany a dále v okolí římské university Sapienzy. Jeho spolupracovník Cacciaguerra ustupuje docela do pozadí. Jenom dvě zprávy máme o něm z této

doby. Ani doba stejně pochmurného reformátora Pavla IV. ho již nevynesla. Víme, že Cacciaguerra v cenakulu své skupinky s radostí oznamuje, že Čechům je dovoleno přijímati pod obojí způsobou, a pak již jenom se dovídáme, že měl potíže s církevní censurou při vydávání svých duchovních spisů. Můžeme to již nazvat jenom duchovním úpadkem, když vydává sám své dopisy, které psal duchovním svěřencům. Ercolani, který měl Cacciaguerra jako Filipova přítele upřímně rád, končí svou zprávu, že měl nedorozumění s církevními úřady: „Et homines sumus.“

Přátelé vnitřní reformy a vnitřního základu reformy se nyní soustřeďují kolem Filipa. Protože byl generálním vikářem Karel Borromeo, který přál všemu opravdu duchovnímu, mělo jeho oratorium pokoj a mohlo se klidně rozvíjeti. Všichni jsou nyní rádi, že se tato postava světcova rýsuje čím dále ostřeji ze šera římských ulic. Vidí v něm nástroj náboženské obnovy. Jeho žák Tarugi přirovnává jeho dílo rybolovu, a je šťasten, že se smí účastniti tohoto lovu, jež nazývá výmluvně „opravdovým dílem lásky“.

V této době se zase ozývá rodná Florencie. Umírá otec. Filip vyrazil prach obuvi své nad proradným městem. Ani smrt matčina, ani otcova, ani smrt milované sestřičky ho nepřivábí více do Florencie . . . Když zví, že ho otec jmenoval hlavním dědicem, jak se slušelo, všeho se vzdává, jako před lety, a odkazuje vše své sestře.

Jeho oratorium rostlo. Proto může své žáky posílati nejen k lůžkům nemocných. Tam ostatně má také velmi dobrý lov. Mnoho z těch, které těšil v nemoci, se uzdravuje a stává se jeho žáky. Teď je posílá v četách ven, na okraj Říma, mezi špinavé, otrhané, drzé děti. Aby pomáhali skvělému jeho žáku, jenž měl symbolické jméno Pensabene Turchetti. Filip ho často vyzývá v oratoriu, aby řekl nějakou dobrou myšlenku, když se jmenuje ten, jenž dobře myslí . . . Turchetti je zvláštním mystickým květem XVI. století. Miluje vášnivě přírodu, své žáky učí v přírodě viděti

stopy Boží. Proto je vodí nejraději ven nebo do parků, jak to ostatně dělal od začátku Filip Neri. Tak se rozbíhali jeho žáci po Agro romano a učili pastevce u napajedel, ženy u kašen s vodou, děti shromážděné v polních kapličkách.

Vážnost zavládla v Římě, vynucena pevným uzavřením měšce Piova. Již několik let se nepořádaly hlučné karnevaly. Zato tím většího rozmachu se dočkaly pouti Filipovy k sedmi basilikám, jeho duchovní karneval. Roku 1563 zaplatil státní sekretář Karel výlohy za pohoštění všech 4000 účastníků této dosti namahavé pouti. Obejítí sedm basilik znamená pěšky několik hodin. Neboť k získání odpustků bylo třeba vykonati celou pout pěšky. Jedna úleva byla povolena již za doby Filipovy, totiž, aby se mohla vykonati návštěva svatého Petra již v předvečer putování, neboť jinak vraceti se od kterékoli basiliky ke svatému Petru anebo odejítí ke kterékoli basilice od svatého Petra znamenalo mnoho těžkých kroků v římském prachu a horku.

Na druhý den shromáždili se poutníci u San Paolo fuori le mura, aby tamodtud šli k San Sebastiano po Via Ardeatina. Via Ardeatina je vroubena katakombami, kapličkami a zelenými poli. V dálce se bělají hory albánské a kyne Via Appia, široká, uzavřená starými náhrobky, opředaná vypravováním o krvi mučedníků, kteří byli na těchto silnicích dále od Říma popraveni. Širokou silnicí valil se proud poutníků, kteří zpívali italsky Lodi a latinsky litanie. Chvillemi bylo slyšeti jenom přidušený šepot a dusot nohou v prachu. To se poutníci ztišili k rozjímání o utrpení Páně a jeho svatých mučedníků. San Sebastiano pohltil všechny poutníky, kteří teprve zde byli účastni mše svaté. A byla opravdu slavná. Papežští hudebníci a zpěváci Palestrinovi a Animucioví předvedli vícehlasé figurální skladby, na něž byla tato doba tak bohatá. Průvod provázelo mnoho kněží, kteří zpovídali zástupy, jež přistupovaly při mši svaté ke svatému přijímání. A pak byla společná snídaně v trávě. Sedm mulů bylo naloženo potravi-

nami, aby se na všechny dostalo. Učedníci Filipovi rozdělili potraviny a víno, které zaopatřila štědrost kardinála Karla. Závistivě dívali se dvořané na tyto dary a odhadovali jejich cenu ti, kteří dříve byli zvyklí prolévati svým hrdlem církevní jmění. Tak se ptají dva kardinálové starší školy poutníků, kolik lahví popravil dnes Filip na oné pouti... Filip, o němž se vlastně nevědělo, co požívá kromě chleba a vody... Každý poustevník dostal kus chleba, jedno vejíčko, několik kousků ovoce, pověstný tvrdý římský salám. Oratorium se vyznamenalo. Animucci a Palestrina se nespokojili tím, že účinkovali při mši svaté. Hráló a zpívalo se poutníkům při jídle. Po obědě se dávají poutníci na další cestu od basiliky k basilice, aby zakončili putování plné nadšení a zbožnosti u Santa Maria Maggiore. Tam dovedli zpěváci a hudebníci znovu roznítili unavené poutníky svými krásnými mottety, především pak Palestrinovým Salve Regina, které je plno naděje křesťanské obrody oné doby.

Filip řídí San Girolamo, kolem něhož soustředil ty ze svých žáků, kteří se stali kněžími. Jeho krajani mu nabízejí další kostel, San Giovanni dei Fiorentini. Florentané byli bohatí obchodníci a bankéři, dosti však utrpěli za Pia IV., když zakázal „suché obchodování“, čili bankéřskou spekulaci. Proto také zůstával nedostavěn řadu let florentský národní kostel v Římě, San Giovanni. Sám Michel Angelo načrtl plány kostela. Konečně se našly peníze a kostel byl dostavěn. Florentané se scházeli v tomto kostele a považovali jej za své národní středisko. Tak si vzpomněli v Římě na svého krajana, který opatruje kostel San Girolamo. Po dlouhém zdráhání jim Filip vyhovuje a posílá k San Giovanni několik ze svých kněží. Utvořil z nich jakýsi kaplanský sbor, kterému dal hrst pravidel společného života. San Giovanni se stal filiálkou San Girolamo a jakousi přípravou a zálohou pro budoucí oratorium u Chiesa Nuova. Neubráníte se dobromyslnému úsměvu, když pročítáte

tato pravidla. Jste hned v duchu přeneseni do onoho primitivního způsobu života, jímž žijí ještě dnes drobné klášteříky italské. Tak přikazuje Filip Neri, aby nikdo neházel na zem kosti, slupky a kostry ryb, aby nikdo nevyléval zbytky sklenic na podlahu, aby nikdo nevyplivoval na zem víno, kterým si po obědě vyplachoval ústa.

Kaplani měli povinnost sloužiti mši svatou, zpovídati a kázati. Rozdělili si tuto službu na týdny. Rovněž na týdny byla rozdělena služba v kuchyni. Jen ubohý nešika Baronius byl chudák. Neuměl se brániti a jeho spolubratři ho drželi v kuchyni týden za týdnem. Baronio byl chvílemi rád, že si z něho dělají šprýmy, chvílemi ho to mrzelo, ale již se nezbavil toho, že si z něho všichni tropili žerty a užívali a zneužívali jeho dobroty. Tak jednou v záplavě šibeničnického humoru píše Baronio uhlem nad krb: „Caesar Baronius, coqus perpetuus. - Já, Caesar Baronius, věčný kuchař...“ Pro něho musil dáti Filip další paragraf: Nikdo ať si neumývá ruce jenom citronem! Baronio chtěl si příliš zkracovati svoji toaletu, když se musil ustavičně patlati v kuchyni. Baronio, pozdější kardinál a učenec, vzpomíná s rozkoší a láskou na tyto krásné chvíle nevinného kněžského a bezstarostného mládí. Píše domů a rozlévá své srdce, které přetéká štěstím. Odprošuje rodiče za všechnu starost, kterou jim způsobil, a píše, jak je nyní pod svatým vedením a v jakém svatém prostředí. Mluví o štěstí, že může sloužiti celým životem a všemi silami svým bližním.

Kněží stolovali společně. Při stole se veřejně četlo a potom o přečteném rozprávělo. Po obědě a večeri se všichni scházeli, aby si trochu volněji pohovořili o theologických otázkách a o prostředcích k získání a vedení duší. Filip jim nařídil, aby se cvičili v pokoře a zametali sami každou sobotu kostel. V neděli pak měli všichni zpovídati a střídavě kázati. Ale San Giovanni nebylo San Girolamo. U San Girolamo mluvili prostě od oltáře anebo v pokoji, kdežto zde

musili mluvit s kazatelny a v širokých rochetách, které je odlišovaly od kněží římských, kteří nosili přiléhající, skládané rochetky římské.

Od San Giovanni chodívali mladí kněží k San Girolamo, kde pomáhali udržovati oratorium, které již mělo pevnou vnější formu. Byly to promluvy nad přečteným textem, vypravování ze života svatých a církevních dějin, zpěvy, žalmy, adorace, volné rozhovory, do nichž Filip vždy zasahuje, aby shrnul vše a vyloupl jádro. Tady je začátek moderních církevních dějin a také začátek hudebních oratorií.

Anonymní autor života svatého Filipa nedlouho po jeho smrti píše, že Filip uskutečnil to, co bylo ideálem theatinů a jesuitů: dáti Církvi vzorné duchovenstvo, žijící mezi ostatním duchovenstvem, a tak ukazující, jak i mimo mnišství se dá opravdu apoštolsky žítí v kněžském stavu, aby z tohoto obnoveného kněžstva rozlila se reforma dále do lidu . . .

To všechno je zbožná obrazivost, výklad, jak říkáme *ex post*, z účinků se usuzuje na příčinu. Víme, že Filip nikdy nechtěl reformovati. Praví reformátoři totiž chtěli vždy jenom sloužiti Církvi a bratřím právě tím, čím dovedli, chtěli lidi sobě nejbližší strhnouti a získati pro Boha. V křesťanství totiž nevíteží osobnosti, nýbrž myšlenka Kristova a síla jeho milosti. Tam, kde se osobnost, třeba jinak slabá a bezvýznamná, dá proniknouti dokonale touto myšlenkou, ta osobnost strhuje a získává, ne snad hned, snad až po letech, ale jistě. Kristova myšlenka, která byla živa v takových osobnostech, pak dokonává své dílo. Zřetelně je to viděti u svaté Terezie Ježíškovy a u řady moderních světců, kteří neměli ničeho z geniality osobností, které jinak hýbaly světem. A přece, jak hýbá světem tato světice, která dovedla jedno důsledně, absolutně a bez smlouvání: milovati Boha.

To také dovedl svatý Filip Neri. Měl mnoho krásných vlastností, ale ty všechny by byly z něho učinily jenom dobrého kněze, nic více . . . Jeho svatost, která ho pronikla Kristovou myšlenkou, a milost,

které byl plný a se kterou spolupůsobil, přelévala se na ty, kteří žili kolem něho.

V působení svatého Filipa je možno takřka nahmatati rozlévání se milostí na všechny, se kterými se stýkal. Zapaloval láskou k Bohu všechny, kteří měli štěstí, že žili v jeho dosahu. Protože pak dítkami jedné milosti byli Filip Neri i Karel Borromeo a měli také jednu lásku, lásku k jeho mystickému Tělu, k jeho Církvi a konkrétně k těm lidem, kteří je tvoří, ihned se poznali podle tohoto nadpřirozeného života, který oba naplňovali. Existuje totiž něco, co bych nazval katolický smysl, který je u katolíků šestým smyslem, podle kterého se poznají ti, kteří jsou Boží, poznají se ne snad naráz, ale poznají se jistě, aby pak spolupracovali a aby se pak upřímně milovali. Mohou to býti lidé různých povah, jsou mezi nimi i různosti, řekl bych i různice, ale jedna láska je vždycky nakonec zase spojí. Rozumějí si a nic je nedovede úplně rozdělit. Tak si porozuměli i Filip Neri a kardinál Karel. Oba byli rozdílných povah. Jemný, vzdělaný, urozený, řekl bych distinguovaný kardinál, v jehož žilách kolovala hrdost staleté šlechtické tradice, a prostý, navenek přihroublý lidový kněz, který i papeže vezme kolem krku . . .

Kardinál se zajímá o Filipovo oratorium. Dochází tam občas, zařizuje podobné oratorium doma, a když odchází do Milána, činí vše možné, aby měl oratoriány Filipovy ve své diecési. Smutný byl konec těchto snah, konec, který by byl málem rozdělil staré přátele. Zvláště se poznali při smrti Pia IV., jenž volal po Filipovi, který dlel u smrtelného lože papežova.

Když kardinál Karel, státní sekretář, přál oratoriu, mohlo se klidně vyvíjeti.

Pestrou společností našli byste v oratoriu. Jako kolem jádra shromažďují se noví členové kolem členů starého bratrstva Trinita de Pellegrini: básníci, dvořané, obchodníci, malíři, pážata a hudebníci. Po Palestrinovi se stal členem oratoria Animucci, sbormistr papežské kapely. Tak končilo každé oratorium zpě-

vem sólovým anebo sborovým, neboť Animucci byl i dobrým skladatelem, který věnoval oratoriu mnoho svých skladeb. Jeho skladby zapalovaly jako celé ovzduší oratoria.

Jeden z žáků Filipových zachoval naivní a barvitý obrázek jak svého obrácení, tak také života v oratoriu.

Pietro Fucile chtěl získati odpustky Milostivého léta r. 1560, a proto vešel do velechrámu lateránského, aby se vyzpovídal některému z penitenciářů. Jen tak náhodou vstoupil do sousedního špitálu a tam našel svého známého, oděného ošetřovatelskou zástěrou. Údivem otevřel do široka oči, které se ale otevřely ještě více, když ho přítel přitáhl do San Girolamo. Vešel tam a byl překvapen společností mladých, vznešených i prostých lidí. Ze shromáždění nikdo si ho mnoho nevšímal, jen Filip se na něho díval s něhou a vážnou starostí. Fucile se počíná stydět za svůj světácký šat, klopí oči, cítí, že se v něm něco děje. Naslouchá řečem, poznámkám Filipovým, kterými provází *raggionamento*. Stále ještě začíná Filip tím, že dá čísti nějakou zajímavou knihu a pak nechá každého volně pronášeti poznámky, nápady, souhlas anebo nesouhlas, aby se z toho nakonec vyvinula debata . . . Filipův hlas zní měkce, jako hlas matčin - *così* z hlasu Kristova se ozývá v něm. Fucile pozvedne hlavu a nyní cítí, že jej proniká pohled Filipův. Cítí, že je teď nahý, docela nahý před zrakem Filipovým, že on jistě zná všechny jeho hříchy, že zná jeho minulost, celou jeho bídu.

Je pro něho vysvobozením, když se pak jdou pomodlit do kostela. Ale něco ho drží; jde s ostatními k Minervě, kde kázal právě přítel Filipův. A tamodtud jdou ještě do lázní Diokleciánových. Tam zastavuje skupinu kněží a diskutuje s nimi. Nemohou mu uniknouti, nedá jim uhnouti, zakulacovati slova pravdy . . . Srdce mladíkovo hoří. Chce složití svatou zpověď, ale Filip nepřijímá první žár. Musí se vyzkoušet. Až za dva měsíce vyslechne jeho zpověď. - Ale to už je jeho duše přetavena, to již hoří, aby

zůstala trvale pod Filipovým vedením ke svatosti.

Ale vedení oratoria, kázání, zpovídání, tolik návštěv, tolik lidí, jež musil vyslechnouti v této době, aby jim udělil rady ne jednou, nýbrž několikrát, vysilující průvody, ustavičně skromná strava zeslabily zdraví Filipovo, takže na tři měsíce byl neschopný jakékoliv činnosti; teprve za tři měsíce opět mohl sloužiti mši svatou.

Ležel těžce nemocný. Oratorium pokračovalo v jeho světnici, a zatím co Filip se pod pokrývkou svíjel v bolesti, mohli jeho žáci klidně v jeho světnici skotačiti, křičeti a debatovati. Nikomu se nechtělo ani věřiti, že je Filip nemocen. Ale když jeho duše, lačnicí po Spasiteli, byla si nucena odříkati se mše svaté, věděli všichni, že nemoc jest opravdu vážnější, než sám Filip chtěl věřiti.

Jedné noci nemohl Filip dlouho usnouti. Na lůžku se stále převracel a jeho duše stále se rozlétala k Ježíši. Nakonec se tak rozohnil láskou, že již na spánek nebylo pomyslení. Časně z rána si dává donésti svaté přijímání. Kněz pronáší dlouhé modlitby, ale tu Filip propuká svatou netrpělivostí a žíznivou touhou, přerušuje kněze a volá: „Tak mi Ho dejte, dejte mi Ho již!“

Dva svatí jdou vedle sebe

VE VATIKÁNSKÉM PALÁCI NASTÁVÁ SHON a ruch. Od úst k ústům letí lítost i nová naděje s obou stran. I obavy s obou stran. Pius IV. umírá. Lékaři se již vzdali naděje a sdělili to nejprve státnímu sekretáři Karlovi. Spěchá k loži svého strýce a říká mu do očí pravdu, že nastává chvíle jeho sčítování s Bohem a se životem. Pius IV. měl ono veliké štěstí, že umíral takřka v náručí Filipa Neri. V jeho přítomnosti, pod jeho ochranou sladce a lehko se umíralo. Vyprávěly se o tom již legendy, jak Filip svou přítomností zahání všechny démony strachu. Filip běře do svých rukou umdlévající voskovou pravici starcovu, zvedá tuto ruku, která celý život žehnala a vypravuje papeži o krásném návratu domů, do vlasti. Již tehdy dovedl Filip mluvití nejkrásněji o nebi, jako o pravé a skutečné naší domovině. Jeho slavné: „Paradiso, paradiso,“ roztálo jeho rysy, které se sladce rozplynulo v touhách všech, kteří ho poslouchali.

Karel Boromeo běře nyní rázně do rukou otěže pro-

zatimního řízení Církve. Přirozeně, že jeho silná osobnost je také duší celého konklave. Dovede obcházeti církevní Otce a všechny přesvědčovati, že je třeba zvoliti světce. Vyjednává ovšem tak opatrně, aby nakonec nepadla volba na něho. Vyzvedá zásluhy dominikánského kardinála Ghislieri, který se osvědčil jako přísný reformátor, jako přísný římský inkvizitor a při tom se ukazoval jako člověk neobyčejně učený a jemný, který neměl ničeho z tvrdosti, ani z poráženecké mentality Pia IV.

Filip je takřka ustavičně na kolenou v tyto dny. Jeho hoši všichni zaplavují římské kostely, které se plní věřícími. Věřící římstí konečně pochopili, že osudy Církve se dotýkají i jich, že Církev nejsou pouze oni preláti, kolem nichž stále chodili, že i jim musí záležeti na papežské volbě.

Tak vychází z konklave kardinál Ghislieri, který si dává jméno Pia V., na znamení, že chce prováděti reformu mírností, láskou a dobrotou, ale že ji prováděti bude a že také pevně bude státi při dekretch a duchu koncilu tridentského.

Pius V. byl papežem tridentského koncilu. Jeho velikost vidím právě v tom, že soustředil všechny své plány, síly a práce na dekrety tridentského sněmu, jež provedl a uplatnil do posledních důsledků. Snad by bylo bývalo trvalo ještě dlouho, nebýti Pia V., než by se dekrety koncilu přelily do života. Pius šel tvrdě krok za krokem, prodíral se, ale svému nástupci předal již reformu vžitou, reformu provedenou, reformu již milovanou. Pius V. provedl reformu římské kurie. Kardinálské kolegium naplnil Otci svého ducha, biskupy si vybral podle svých plánů a široce zasáhl do převýchovy kněžstva. Věděl, že jenom reformou v kněžstvu provede reformu ve věřícím lidu. Za něho jsou všude zřízeny semináře a prohloubeno kněžské vzdělání.

A přece byl to pontifikát zaplavený bolestí z hrůzovlády královny Alžběty Anglické.

Pius V. byl přísný, ale ne krutý. Nebyl tak vášnivý a nevyrovnaný ve své přísnosti jako Pavel IV. a ne-

dal se tak lehko odstrašiti a odraditi jako jeho předchůdce. Španěly dovedl pevně držeti na uzdě i s jejich přepečlivou starostí o blaho Církve.

Byl to zase světec na papežském trůně. Jeho řeholní život byl životem neobyčejné osobní přísnosti, o které snad nikdo nevěděl, ale která zato byla tím opravdovější. Žil prostě, i uprostřed vatikánské nádhery. Ponechal si svůj dominikánský hábit, takže jeho nástupci podnes užívají této bílé dominikánské barvy ke svému taláru. Celé noci proklečel na modlitbách a každý svůj dekret a důležitější rozhodnutí posvětil dlouhými rozhovory s Bohem. Mluvil mnoho s Bohem o své Církvi. Protože žil tak osobně svatě, bylo každé jeho slovo prosyceno svatostí a mělo také nadpřirozený, to jest trvalý, požehnaný účinek. Miloval upřímně chudé, kterým nedal ubližovati. Loupežné rytíře a šlechtické bandity bezohledně všel a stínal a nechával pak jejich hlavy dlouho strašiti na Andělském mostě. Tak se nakonec Pia báli jenom impii, jenom bezbožníci a lidé zlí. Strach Římanů se proměnil v upřímnou lásku, která se projevuje ještě dnes, kdy lidé putují k jeho hrobu v Santa Maria Maggiore, kde je možno shlédnouti jeho svaté ostatky v bronzové rakvi.

Tři svatí si v této době rozdělili účelně své úlohy. Pius V. chtěl reformovati lid skrze svatost kněžskou. Karel ukazoval tuto kněžskou svatost svým příkladem a Filip k této svatosti vychovával nejenom svým příkladem, nýbrž přímo svým duchaplným, moudrým, nadpřirozeným vedením v oratoriu.

Karel Boromeo chránil oratorium už dříve a bděl nad ním i nyní, a tak se oratorium stále naplňovalo. Scházeli se v něm všichni lidé dobré vůle, kardinálové i římstí dělníci, šlechtici i mladí duchovní, kardinál Boromeo, kardinál Aldobrandini, Cusani, Sfondrati, čili nové jádro kardinálského sboru. Vytrvale chodil do oratoria vyslanec Alesandro Medici, který se stal později papežem Lvem XI. Přirozeně, oratorium již nestačilo. Proto je pořádal Filip čtyřikrát

denně a pak je musil vyvésti ven, pod schody vedoucí na Gianicolo, ke svatému Onufriu.

První promluva jednala o význačných událostech církevních dějin, druhá byla ze života svatých, třetí byla věroučná a čtvrtá mravoučná. Filip zavedl konferenční metodu do promluv, metodu, která ovšem předpokládá vzdělaného a silného řečníka, aby ovládl diskusi, aby jí nedal se rozplynouti a rozběhnouti, aby nebyl dojem přednášky setřen a zničen planými řeči a jalovými námitkami. Posluchači mohli ihned přerušiti řečníka a zeptati se ho na nejasnosti a na věci, které byly v souvislosti s danou látkou. Tak nabyla přednáška životnosti a zájmu pro všechny. Oratorium nebylo rozděleno na trpné posluchače a řečníka, který rád slyší a obdivuje sebe sama. Zpěvní a hudební část stále více se zdokonaľovala. Můžeme nazvati Filipa původcem nových cest odpoledních veřejných pobožností a besídek. Při tom provedl Filip smělé a vítězné tažení proti renesančnímu pohanskému plytkému řečnění. Nekázal o antických císařích a filosofech, nekázal antickou mythologii ani staré dějiny řecké a římské, ani necitoval hrdiny římských a řeckých básníků, nýbrž jednoduše kázal jednoduché a prosté pravdy Ježíše Krista a proto měl příliv posluchačů. Každý, kdo káže Krista, má své posluchače, a kdo je nemá, nemá je, protože si jich nezasluhuje, protože by své posluchače sytil sebou a ne Kristem. Proto Bůh nedopustí, aby směl lidi dobré vůle trestati svou prázdnotou za jejich dobrou vůli.

Svatý Filip naplní nadšením jiného světce své doby, kanovníka od Santa Maria in Cosmedin, blahoslaveného Giovanni de' Rossi, jenž přišel do Říma roku 1568 za Pia V. Popisuje paláce, chrámy, památky, ale nakonec vyznává, že se mu nic tak nelíbilo, jako v oratoriu Filipa Neri. Byl překvapen návalem lidí všech stavů a povolání a všech národností.

Vyslanci všech národů přiváděli s sebou své dvořany a pážata, a ta našla cestu do oratoria. Tak se také

octne v úzké, malé světničce u San Girolamo mladý šlechtic Ditrichstein. Filip si okamžitě zamiloval Ditrichsteina, jehož oči hořely pevnou vůlí. Ditrichstein si také přišel do Říma pro svůj program, o který snad nebojoval vždycky šťastně, ale za kterým šel tak, jak se tomu naučil v zatemnělém oratoriu. Oko Filipovo spočine na mladé, snivé hlavě a Filip běře do rukou kardinálský klobouk, který mu byl jednou kterýmsi papežem poslán zároveň s kardinálským jmenováním, kterého Filip nikdy nepřijal, do žádné konsistoře nepřišel a papeži tento plán dokonale vymluvil. Jenom klobouk kardinálský si ponechal. A když v někom viděl budoucí oporu Církve, položil na jeho hlavu svůj klobouk, ve kterém jinak spával přes den jeho starý bručivý kocour, který byl po každé velmi mrzutý, když se jeho pelíšku užívalo k nějaké oratorní atrakci. Ditrichstein nepoznal doma ve své vlasti takových usměvavých dobrých kněží; přilnul k Filipovi a kolikráte byla po něm velká shánka u jeho dvora. Tak jednou sedí Ditrichstein na staré, chudé posteli Filipově a vypravuje mu o své zemi, o zemi, kde se brání kacířstvo reformě, kde je třeba ohněm a mečem hubiti jedovaté sémě, a jak touží již pracovati doma, pracovati s celou mladou horlivostí... Filip se zadívá do jeho krásných očí, vyklopí kočku z kardinálského klobouku, posadí jej Ditrichsteinovi na hlavu a praví prorocky: „Tohleto bude krásný kardinál...“ Krásný kardinál. Mladík se vrací, stává se knězem a v jeho rukou je dlouhou dobu osud katolictví v zemi moravské.

Kardinál Ditrichstein nikdy nezapomněl na Řím a na svatého Filipa a kdykoliv si vzpomněl na něho, na jeho svatost a na jeho slova, vždycky znovu se v něm zapálil oheň lásky k Bohu, který se pokoušelo udusiti tolik světských starostí. Mnoho jim propadal, ale nikdy nepropadl úplně. Často a často si vzpomínal na svá rozhodnutí a na své sliby, které učinil staříčkému Filipovi, než se vrátil do Čech a zase se dával s novou horlivostí do duchovního života, aby

svou touhu za chvíli opět pohřbil v komnatách, v intrikách politických a vojenském podnikání.

Nemohl zapomenouti na svatého Filipa, o němž píše do slova blahoslavený de Rossi: „Přes všechnu skromnost díla zdá se mi oratorium středem náboženského života v Římě.“

Nepřátelé Filipovi zkoušeli na začátku každého pontifikátu nového papeže zavřítí Filipovi ústa a zničití jeho dílo. S úspěchy rostla žárlivost a zloba jeho nepřátel.

Bývalý římský inkvizitor, představený svatého Officia dal se získati proti Filipovi skutečností, že Filip nechával ve svých shromážděních mluvití laiky. Svatý Pius V. znal dobře ze zkušenosti svého úřadu i z dějin, kam může vésti opovážlivost laiků, chtějících mluvití do církevních a náboženských otázek.

Stroj úředního šetření posvátného Officia se rozběhl a Filip znovu chodil od jednoho vyšetřování ke druhému. Ale tentokráte již nebyl bez zastánce. Jakmile se o záležitosti dověděl Carlo Borromeo, ihned napsal papeži vlastnoruční list, ve kterém se zaručil za pravověrnost a svatost Filipovu. Dokládal, že osobní svatost Filipova jest zárukou čistoty víry oněch schůzek a řečí, které světec dokonale dovedl ovládati a řídití, a všechny nejasnosti, nepřesnosti vždycky opravil a napravil. A pak psal kardinál ještě jeden list svatému svému příteli, ve kterém litoval světce, že pro zlobu zlých lidí je mu znovu trpěti. Karel žádal všude a na všech stranách u svých vlivných přátel pomoc, aby nebyly přerušeny pobožnosti v oratoriu u San Girolamo.

Nakonec se vyšetřování samočinně zastaví. Výsledek je vítězkem a úspěchem pro Filipa. Pius V. musel se zabývatí myšlenkou oratoria. Poznal, že je dobrá, že může mnoho dobrého učiniti pro mládež. Veřejně znovu bylo prohlášeno, že Filipova činnost jest činností blahodárnou. Pius V. však nevyšetřoval věc jen tak povrchně. Třebaže seznal z výpovědí Filipových a různých svědků, jak autorita Filipova zaručovala, že se nevpilží bludy do promluv laiků,

přece jen poslal dva dominikánské theology několi-kráté na pobožnosti a promluvy oratoria, především laiků, aby zjistili, jakého rázu jsou tyto promluvy, zda se jim nedá nic vytýkati, zda se tam nemluví aspoň proti církevní vrchnosti. Poslal svědky znalé a zkušené. Již tehdy byli dominikáni nejlepšími přáteli Filipovými a Filip miloval dominikány láskou něžnou a dojemnou, takže mu jeho přátelé rádi vydali svědectví nejenom pravdivé, nýbrž také radostné. Theologové Bernardi a Franceschi líčili s nadšením krásu, pravověrnost a účinnost Filipova oratoria. Až po letech poznal Filip Neri, proč oba theologové od určité doby tak rádi chodili do oratoria. Jednou tam byli posláni úředně a dále již tam chodili z lásky.

A ještě jednou je svatý apoštol mládeže obviněn.

Prý se nepřesně vyjádřil o mučednictví svaté Apolonie, kladl prý její způsob mučednictví, s jakým skočila do plamene za obecný způsob, jak by měli všichni jednati a nezdůraznil prý, že takto jednati se smí jenom na vnitřní, jasný a určitý pokyn Ducha svatého. Pius V. posílá svého přítele, kardinála Alessandro Medici, aby věc vyšetřil. Kardinál přichází, usedá v zadu. Filip se jím nedává rušiti. Nikdy nikoho do svého oratoria zvláště nevítá. Ostatně Alesandro častěji docházel do oratoria, takže jeho příchod není nápadný. Pojednou kardinál Medici ustrne. Filip začíná mluvit právě o tématech, které pobouřilo Pia V. Alesandro může jenom zjistiti, že se mluví přesně, jak by mluvil nejpřesnější theolog, se všemi patřičnými odstíny a v přesném rozlišení. A když je po promluvě, jde Filip Neri přímo k němu a praví mu: „Eminence, o čem jste se zase ráno bavili s jeho Svatostí na můj účet?“ Alesandro užasl, referuje o všem papeži, který má konečně v tomto jasný důkaz, že Filip je plný Ducha svatého.

Ostatně je rád, že může světcí, o kterém tolik slyšel a jehož miloval Carlo Borromeo, naprosto věřiti.

Naprosto věřiti? Zase si to jednou Filip pokazil ve Vatikáně. Mělo býti vypraveno nové loďstvo proti

Turkům. Bylo třeba hodně veslařů, galejníků na pa-pežské galery. Byly vybrány všechny římské žaláře, ale ještě to nestačilo. Tak zajali několik skupin cikánů, kteří se právě utábořili před branami Říma. Nemohlo se jim nic dokázat, ale byli považováni čili praesumováni jako zločinci. Proto byli jati a bez dlouhého vyšetřování měli býti přikováni na galejní lavice. Pobrali všechny muže. Ženám muže, dětem otce, matkám syny, nevěstám snoubence. Jejich pláč a jejich kletby nesly se římskými ulicemi. Cikáni táhli Římem a plakali. Dovedou plakati, když jim nic není, jak teprve rozdíral srdce jejich stesk a pláč pro otce živitele, matky rvaly si vlasy, zatínaly nehty do masa, jejich obličej zakrvácené, špinavé pláčem, budily soucit. Filip Neri zakročuje bezohledně. Sepisuje s několika podobně neohroženými theology pamětní spis. Vynutí si jeho předání papeži, který okamžitě nařizuje zrušení tohoto protiprávního, nelidského zařízení. Na ulicích tančí cikánky, cikáni poloopilí slaví svou vrácenou svobodu, cikánata vřeští, ale papežští generálové zuří a špatně zakrývají svou zlost. Pius V. je sám dotčen, že Filip se svými přáteli tak otevřeně hrozí Božími soudy, jakoby snad i papeže samého spoluobviňoval . . . jakoby stín tohoto nařízení i na něho samého vrhal.

Ale Filipova svatost nakonec vítězí a když papež uslyší o velkém vítězství nad Turky, zapomíná na několik cikánů a nechce pro ně rušiti své přátelství vůči světci, který se stal magnetem mladých duší. Pius V. mu daroval svou čepičku, své soli Deo, a své sandály. Filip Neri jich užíval jako ostatků svatých a mnoho osob jimi uzdravil. Nikdy nezanevřel na Pia V. pro nepřijemnosti, které měl i za jeho vlády. Uznával, že ryzost víry jest tak důležitá, že není možno býti dosti opatrný. Uznával velkou horlivost papežovu a byl rád. Vždyť tak dlouho se trápil nad tím, jak přesnost a ryzost latiny v dekretch a výnosech bývala často důležitější než ryzost víry.

Dlouho tedy trvalo než Vatikán sám uznal plně

velké dílo Filipovo za dobré. Oba kostely a obě oratoria jak u San Girolamo, tak u svatého Jana byly naplněny, takže kněží nestačili přisluhovati svatými svátostmi. Teď se jednalo o to, aby se papežové sami ujali rostoucího díla Filipova. Krok za krokem se musil Filip prodírat k papežské Stolicy. Ale Piem V. končí perioda nedůvěry a chladu.

Oratorium rozlévá křesťanský život po celém Římě. Už je nemůže nikdo ani zakázati, ani zastaviti.

10

Klidný vývoj

PO SMRTI PIA V. ZARADOVALI SE ŘÍMANÉ, že z volby nevyšel ani mnich, ani theatin, čili svatoušek. Byl zvolen Řehoř XIII. Již jeho jméno Buoncompagni slibovalo trochu oddechu v přísnosti reformujících papežů. Ale zmýlili se aspoň na polovic. Řehoř XIII. prováděl reformy vytrvale, ač ne násilně.

Řehoř XIII. byl papež veselé mysli. Miloval přírodu a procházku, byl to skoro sportovec. Po každé procházce si liboval, že je jakoby znovuzrozený. Protože žil dosti přísně, dožil se dlouhého věku a tak zklamal všechny, kteří se těšili opět na nějakou změnu.

Byl to papež posledních dohasínajících červánků renesance. Měl své poklesky před svým zvolením, ale jako papež se choval příkladně. Umínil si, že bude v horlivosti reformační následovati svého svatého předchůdce. Jen jeho povaha mu nedala užívat tak přísných prostředků. Tak se jeho pontifikát pohyboval mezi přísností Pavla IV. a Pia V. a mezi volností

předchůdců Pavlových. Řehoř miloval velké a krásné plány. Budoval plány na plány, ale děsil se již v zárodcích provádění těchto svých snů, hrozil se prvé myšlenky na nějaké obtíže. Byl přísný ve dvou věcech, totiž v tom, že prováděl právo, ať padlo a narazilo, kde chtělo. V tom bylo neúprosný; a potom zásadně říkal strohé „Ne“ ke všem žádostem o výsady a indulty. Snad žádný papež jich nedal tak málo, jako Řehoř XIII. Jeho dílem je vybudování Kvirinálu, které je nejzdravější místo v Římě. Vystavěl si tam krásný palác v daleko zdravější poloze než byl palác vatikánský, ale k nemalé zlosti všech vyslanců, kteří musili denně putovati do kopečka za papežem do jeho paláce, protože tam také přenesl své bydliště.

Srdce měl Řehoř neobyčejně dobré a šlechetné. Jeho ruce stále rozdávaly almužny, takže se za jeho dobroty zase rozmohlo v Římě banditství. Na jedné straně si libovali světáci, že se teď zase dá v Římě žít, ale na druhé straně stávalo se hlavně římské okolí a hrady na římském venkově postrachem kupců a poutníků, protože již dávno nebyla naražena na kůl na Andělském mostě žádná hlava popraveného bandity.

Řehoř XIII. navázal velmi srdečné přátelství se svatým Filipem. Filip měl k němu neomezeně volný přístup. Jakmile se objevila milá tvář Filipova ve dveřích, papež vstával, šel mu vstříc, vzal ho za rameno, objímal ho a hovořil s ním jako s nejdůvěrnějším přítelem. Bývaly to krásné večerní chvíle, kdy papež vycházel na terasu svého paláce, veda se s Filipem za ruku, a ukazoval mu koleje a kostely, které již postavil a ještě chtěl stavěti. Řehoř XIII. přál vůbec všem řeholníkům, všem, kteří se snažili o reformu. Když ho občas trýznila jeho lehkomyšlná minulost, utíkal se do náručí Filipova, který ho těšil poukazem na milost Boží a na dobrou vůli, kterou teď papež ve svém životě projevoval.

Nyní se dařilo velmi dobře Filipovu oratoriu. Oratorium se ukrývalo v zimě v San Girolamo, v masopustě bylo skoro stále na pouti k sedmi basilikám,

a od masopustu pak odstěhovalo se k Sant Onofrio.

Dáte-li se od svatého Petra podél nábřeží kolem Lungary, přijdete k paloučku pod Gianicolem. Tam ve výši několika metrů stanete před starým, prastarým stromem, olivou Filipa Neri anebo Torquata Tassa. Dva lidé skoro současně pod tímto stromem sedávali. Torquato Tasso, básník, mučený svými velkými sny a zároveň také touhami po slávě, se utíkal sem, když se již pro všechny křivdy a ústrky bál lidí, kterým zazpíval nejhrdinější epos, a když přece vavřínový věnec poety korunovaného stále se snášel na hlavy podprostředních veršovníků. Když se nemohl Torquato Tasso doprositi audience u Sixta V., který v něm viděl jenom horkou hlavu, jak říkal, když umíral hladem, když nikdo nechápal velikosti a síly jeho veršů, jimiž chtěl oslaviti hrdinství synů křesťanských, utíkal sem do stínu této olivy a hořce dumal nad záhadou, proč zde na světě vítězí zloba a hloupost, proč jest odměňována prostřednost a proč se síle a hrdinství a velikosti smějí všichni ti prázdni, vyfintění hlupáci. A pak, když se dosyta naposlouchal tichému šumění křehkých, drobných lístků olivových, ubíral se zvolna nahoru k San Onofrio, kde čerstvé fresky Domenichinovy odnesly jeho raněnou duši do podobného světa krásy, v jakém sám také nepochopen žil. A pak se ho ujala měkká ruka mnicha Jeronymitána a odváděla jej do tiché, krásné zahrady pod Věčným městem. Až hluboká noc milosrdně zavřela na několik okamžiků jeho oči v prosté klášterní cele, kde ho milosrdenství přijalo a ukrylo před zlobou světa.

Až když umírá, v pozdním věku se konečně na něho rozpomínají mocní a dokonce s velikou starostlivostí se nad ním sklánějí a jemu vymáhají titul poeta laureatus . . . Má býti slavnostně uveden na Kapitol jako básník korunovaný, jako poslední projev vděčnosti umírající renesance k básníkům. Kardinálové ho přicházejí navštívit, přinášejí mu zvěst, ale Torquato touží již jen po věčné, věrné a neklamné útěše Boží. Umírá v náručí kardinála, který ho zaopatřuje.

A pod tímž stromem sedával jiný velký muž tohoto století, Filip Neri. Torquato Tasso byl zklamán životem a sedával tu jako vysloužilý život, kdežto Filip Neri dovedl život uchopiti všude, ve všem, a dovedl se tu státi sám dítětem, když si tu hrál s dětmi, jak hlásá mramorová pamětní deska na uschlém stromu. Jenom jeho pahýly trčí k nebesům, je celý vyspravován cementem, obezděn a podezděn, konservován, jak deska hlásá, z úcty k oběma mužům, kteří pod ním našli útulek. Sem uváděl Filip své žáky. Je to místo velmi příhodné. Nalevo od stromu, na úbočí Gianicola otvírá se jako vějíř malý amfiteátr z kamenných stupňů asi o třiceti schodech. Tam usedávali jeho žáci, aby jim Filip anebo někdo z jeho spolupracovníků pověděl něco o kráse ctnosti, o lásce Boží, o ošklivosti hříchu. A pak se zase mládež dala do her. Hrálo se v koule, alle boccie. Ještě dnes se hraje tato primitivní hra po celé Italii. Filip sám vymýšlel hry pro chlapce, kteří skákali a běhali kolem něho.

Někdy zatáhli i jeho do svého kruhu a dovedl býti dobrým spoluhráčem, hraje si s nimi jako rovný s rovnými. Všechno jim dovolil, říká: „Buďte veselí, třebaš i dříví štípejte na mých zádech, jenom nehřešte!“ Až po letech dozraje myšlenka Filipova ve velké dílo po celém světě. Jeho oratorium uskuteční ve větším měřítku teprve salesiáni, kteří se na celém světě ujímají záchrany mládeže, zatím co Filip vlastně ani nechtěl zakládati řád, ani neměl chuti pro filiálky v jiných městech, a když seskupil své v jakousi řeholní společnost, nedal jim pevné formy řeholní, a také se oratorium dlouho neudrželo. Filip Neri vyrostl z Říma, z renesance a jejích poměrů. Zde bylo jeho poslání a proto se také bránil jeho přenašení.

Tady na Gianicolu vídával Řím pod sebou. To byl jeho domov, jeho celý svět a celé jeho působíště. Viděl nekonečné moře šedých střech, vybledlých prežů, sluncem vysušeného okru na starých zdech paláců a kostelů. Viděl všechny paláce a kostely a jeho

duch se nesl dále, až k věčným horám albánským. A dole se pode vši slávou a nádherou líně loudala věčně kalná a stále žlutě špinavá Tibera.

Dobře volil místo pro svá oratoria a pro své rekreace. Je to kousek živého smaragdu uprostřed cihlového moře, ostrov svěžího života, s něhož je viděti celý Řím, veškerou jeho slávu i zbožnost. Kostely i budovy i zříceniny dávaly samovolně látku k námětům, k řečem a k debatám v oratoriu.

Teď měl mezi svými žáky mnoho zpěváků a hudebníků, kteří zvedali zbožnost otvíráním pokladů renesanční opravdové krásy, jak byla zachycena v bohatých hudebních skladbách. Tak se střídal v tomto oratoriu zpěv, modlitba, řeči, diskuse, otázky a zase zábava, aby celý ten dav pokorně pak končil svůj den u dominikánů u Minervy. Přiváděl je na Salve Regina, protože hluboká úcta mariánská byla jedním z jeho prostředků vychovávacích. Učil je dívati se denně a často do očí přečisté Panně a věděl, že, kdo se dívá do té čisté studánky, že se tam napije líbezně čistoty na celý život. Ale neomezoval se jenom na svou mládež. Kde viděl nějakou rybu, zmítající se v bahně, ihned k ní přiběhl, aby ji ulovil pro stůl svého Pána.

Tak jde jednou kolem Andělského hradu a slyší z daleka ryčný zvuk trub, dusot heroldova koně, zpěvy pohřebních bratrstev. Přispěchá, a vidí, že vedou na hranici k upálení zatvrzelého kacíře Paleologa. Slyší se všech stran, že s ním není řeči, že nechce ani odvolati, ani se smířiti s Bohem. Filip zastavuje průvod. Duchovní, který provází kacíře, je celý upocený, upachtěný samým obracením. Je již netrpělivý a mísí prosby s hrozbami. Filip se přiblíží k Paleologovi, klesá před ním na kolena, zapřisahá, aby pro lásku ke krvi Kristově, ke své duši a ke svému štěstí nebyl tak zatvrzelý a aspoň vyslechl jeho důvody. Mluví tiše, mluví tklivě, ukazuje na rány Spasitelovy, pozývá ho do jeho otevřeného srdce. Drzý a jizlivý fantasta, jakým byl Paleolog, pomalu jihne a projevuje přání, že by s tímhle svatým se dalo

pohovořit. Filip spěchá k papeži. Není mu obtížné dostati milost pro Paleologa aspoň v tom, že je mu dána nová lhůta, aby se mohl obrátiti. Filip navštívuje kacíře ve vězení inkvisice a přilepšuje mu. Škoda, že druzí nedovedli podobně jednati s touto horkou, popletenou hlavou. Paleolog nakonec přece umírá na hranici.

Oratorium rostlo; čím dále, tím schopnější spolupracovníci se kolem něho shromáždili, kterým bylo dílo římského oratoria již malé. Mezi tyto žáky patřil Baronio, Taruggi i Talpa, který mu později způsobil tolik bolestí horečným zakládáním filiálek v Neapolsku, takže se ho pak Filip veřejně zřekl.

Byl to veliký boj stárnoucího již Filipa proti tomuto mladému, bystrému, ale vypočítavému člověku, který nechápal myšlenky Filipovy. Nechápal, že Filip chtěl pokorně reformovati a vychovávat mládež, aby z ní vzešly nové rodiny a nové kněžstvo. Filip nechtěl působiti přímo na reformu kněžstva; to vždycky odmítal. Proto se také později střetl se svatým Karlem Boromejským, který chtěl jeho oratoriány míti u sebe, který je chtěl postaviti vedle farního duchovenstva a který je posílal jako visitátory světského kleru. To Filip rozhodně nechtěl a postavil se jak proti svatému Karlu, tak proti Talpovi. Báł se Talpova chladného ledového mozku, o němž říkal, že je to největší pokušení mládeže, protože takový člověk prý se nakonec docela odcizí skutečnosti, pravdě i životu, až se octne docela sám a na pokraji bludů, protože pýcha bývá slepá i v otázkách víry.

Měl druhého žáka, andělského Saviola, jehož musil zase krotiti v přísnosti, s jakou tento káznil své tělo. Byl přísný na sebe i na druhé, strohý a vášnivý. Tak, když jednou šli kolem vatikánských paláců, nemohl se již udržeti a vzplanul hněvem. Vykřikl nahlas: „Když už tohle všechno shoří? Oheň, oheň na to všechno!“ Filip se usmál tomu ohni. Věděl, že tyto síně budou zase naplněny svatostí.

San Girolamo již nestačilo. Proto si vyžádali jeho

žáci kostel Santa Orsola della Pietà, ale ani to nestačilo. A tak se dostává Filipu Neri nového střediska, kde již zůstane, kde i skončí svůj život a kde zůstane na věky střed jeho díla a myšlenky. Papež mu dává kostel zvaný Vallicella, čili V údolíčku. Filipovi se kostel příliš nezamlouval. Také se netajil papeži tím, že ho příliš neobdaroval, i když mu kostel na věčné časy zajistil. Ale papež mu ukázal, že dobře chápe jeho poslání, i že to s ním dobře myslí. Ukázal mu, že má teď většinu svých žáků a posluchačů z řad papežského dvora a ze dvora kardinálů a římské šlechty. A všechny tyto paláce a příbytky těchto dvořanů byly natlačeny kolem kostela Vallicella. Však si na to světec vzpomněl za čas, když na nějakou dobu se přestěhoval papežský dvůr do Bologne, kdy bylo v oratoriu proti jiným časům jako po vymření. V tom je veliká zásluha Filipova, že převychoval tyto dvořany, tyto mladé duchovní, kteří tvořili papežův dvůr, kteří se později dostávali na nejvyšší místa ve světě a řídili pak Církev. Teď se již nemohlo poukazovati na to, „jak se žije v Římě“. Papežská kurie i kardinálské dvory staly se místy upřímného snažení o duchovní život.

Při kostele bylo dosti místností, a zase nestačily. Protože příhodné místo přivábilo ještě ty, kteří dosud oratoria neznali. Teď pomýšlelo již více lidí na to, aby se toto dílo rozrostlo a aby bylo zajištěno do budoucna.

Svatý Filip Neri se znal dobře se svatým Ignácem. Rozcházejí se prameny o tomto styku. Jedni praví, že prý svatý Filip žádal o přijetí do Tovaryšstva, ale nebyl přijat, druzí opět říkají, že byl právě váben do Tovaryšstva svatým Ignácem a že se tomu houževnatě bránil. Myslím, že takovéto řeči jsou trochu nechutné. Kdo zná velkorysost svatého Ignáce, nemůže připustiti, že by nepochopil osobité zvláštnosti díla Filipova a chtěl ho přetáhnouti k dílu, které naprosto se nehodilo tak nespoutané a svobodu milující osobě Filipově. Vždyť Filip, i když byl vlastně donucen založiti klášter oratoria a státi se jeho předsta-

veným, dlouho se do svého kláštera nenastěhoval. A Filip by sám jistě nežádal o přijetí do řádu Ignácova, neboť když pak sám zakládal svou společnost, dal jí takovou volnost a svobodu, že je to jakoby protikladem přísné zkázněnosti Tovaryšstva. Snad všechny ty legendy povstaly tím, že Filip Neri, který vřele miloval svatého Ignáce a celé jeho dílo, ve kterém viděl velkou pomoc Církve, ustavičně doporučoval novice nově se tvořícímu řádu. Protože měl takový vliv na mládež a tak jí pronikal až do duše, proto vždycky doporučoval nejlepší. Svatý Ignác pak jednou zažertoval a řekl o Filipovi, který mu přivádí novice, že se podobá zvonu, který jiné zve do kostela, ale sám tam nevstoupí.

Pokud víme, vyjednávali vážně theatini o sloučení obou institucí, ale protože svatý Filip vůbec nechtěl zakládati řád a protože měl jenom jednu myšlenku, totiž zachrániti římskou mládež, byl také hluchý k tomuto jednání, které také skončilo bezvýsledně.

Ale jeho vlastní žáci mu nedali tak brzo pokoje. Tam musil ustoupiti. Oratorium se rozšiřuje. Přicházejí noví kněží, jiní se zase dávají pod Filipovo vedení a vypomáhají v oratoriu. Přicházejí i kardinálové. Pokorně se účastní sezení a pobožností a zpěvu pro ostatní lid, hlavně pro mládež. V oratoriu je jeden duch bratrské lásky, jedné lásky k Bohu, ve které se všichni vzájemně povzbuzují. Přicházejí návštěvníci z celé Italie a jsou tak pohnuti, že se jim nechce odejít. Takové divadlo ještě nespatri. Dělníci, kněží, dvořané, kardinálové, šlechtici i řemeslníci, umělci i učenci, zpěváci i zbrojnoši. To všechno zpívá jedny „Lodi“ a tísni se v jedné místnosti, ve které je horko k zalknutí. Někdy i Filipův pes a kocour mají toho dost a pak tu vřavu ovládne jedině Filip, který, jakmile promluví, strhne na sebe pozornost všech. Jeho žáci vnášejí nového ducha do svého prostředí. Duchovní život není již tak v opovržení jako dříve.

Mýlil by se, kdo by se domníval, že teď, když nastal jiný život na papežském dvoře, nastala také

změna na dvorech šlechticů, prelátů a vyslanců a že proto není tak zapotřebí Filipova oratoria.

Teď právě více než jindy. Řím zívá prázdnotou a nudou. Především v neděli. Ulice jako ve vymřelém městě. Dlouhé, těžké nedělní odpoledne v Římě. Filip vytušil, že tato odpoledne, prázdná a těžká, jsou právě tak nebezpečná, jako bývala dříve, dokud bývala naplněna výskotem a jásotem. Nadbytek tohoto času ukazuje okolnost, že Filip musil zavést čtyři řeči v neděli a vedle toho ještě vodil své posluchače k dominikánům do různých kostelů na adorace. A když ani to nestačilo vyplnit prázdný čas, rozdělil ještě hojněji své žáky po nemocnicích a ještě více je posílal vyučovati děti a prostý lid náboženství. Tak vybudoval pro všechny z oratoria nižší i vyšší náboženskou školu. Ve svém oratoriu nahradil všechny nedostatky náboženského poučování v kostelích a především přístupným lidským stylem přelával svaté pravdy do duší, které toho potřebovaly a právě tak, jak toho potřebovaly. Již tím, že osvobodil krásná slova Boží od falešného slavnostního pathosu, který vlévá nedůvěru nejenom k řečníkovi a k jeho hlasu, nýbrž i ke hlásané pravdě. Mohli bychom jeho oratorium srovnati jedině s exerciciemi. Ovšem, tak se liší oratorium od exercicií, jako se liší svatý Filip od svatého Ignáce. Exercicie jsou přesně logicky zladěny a sestaveny a v nich nakonec rozum poučený přikazuje ostatním schopnostem lidským, aby provedly, co uznal za dobré osvícen věrou a přetvořen milostí Boží. Oratorium však působí více na vůli. V exerciciích jest logická stavba, kdežto oratorium pracuje podle okamžité potřeby a proto se řídí více vytušením a inspirací. Nejdříve vlastně působí oratorium na cit a obrazivost a teprve přes ně na vůli. Proto potřeboval svatý Filip krásná vypravování ze životů svatých a církevních dějin. Tato potřeba byla také jednou z příčin, proč měl svatý Filip tolik Baronia k tomu, aby se dal do psaní církevních dějin. Nebyl to jen účel apologetický, proti historikům Magdeburských Centurií v Německu. Prvou

příčinou byla potřeba oratoria. Proto také miloval Filip tolik církevní zpěv a hudbu. Jimi naladil srdce posluchačů, že pak byli přístupnější jeho pravdám. Konečně v exerciciích je každý vlastně sám s Bohem a svým duchovním vůdcem, kdežto v oratoriu působila jako velmi důležitá složka zbožnost společná, kde jeden strhoval druhého.

Stavitel chrámu

PŘIBLÍŽILA SE DOBA, KTERÁ MĚLA UZAVŘÍ ti dílo Filipovo. Každá myšlenka, jakmile dozrává, jakmile se jí uchopí více lidí, musí býti posléze organisována, protože by pak do ní každý vložil, co by chtěl, protože by se za ní pak mohl skrývati každý se svým osobním přínosem, což ostatně nezamezí docela ani nejdokonalejší organisování.

Organisování každé myšlenky je vlastně počátkem odchodu oné osobnosti, která byla otcem myšlenky.

Již není sama. Již nestojí sama za myšlenkou. Více lidí si tuto myšlenku oblíbilo. Bylo by to výhodou, ale to je ošidné, že nemají všichni onoho zápalu, že nevidí všichni tak daleko a že nejsou všichni tak nezištní a čistí ve svých úmyslech, jak ten, jenž nějakou velkou myšlenku vrhl do světa, jenž se pro ni mnoho lopotil a hodně trpěl. Ale organisace aspoň má tu zásluhu, že se snaží zachrániti, co se z oné myšlenky zachrániti dá, a snaží se aspoň počtem a kontrolou nahraditi velkorysost a jasnozření oné osobnosti.

Filip prostě shromažďoval okolo sebe mládež a vě-

řící, kteří chtěli Boha lépe poznati a upřímněji milovati. Zřídil pro ně oratorium, které mělo býti školou lásky Kristovy, ohništěm k zapálení srdcí. Oratorium bylo nezbytnou školou náboženského vzdělání v době, která mluvila spíše o Alkibiadovi a nymfách, spíše o kráse než o Kráse, raději o mytologii než o theologii. Rostly zástupy těch, kteří se chtěli poučiti, kteří se chtěli zapáliti, a proto se také množil počet těch, kteří viděli velikost a důležitost tohoto díla. Teď již nebyl Filip sám. Ale jestliže jeho pokora a svatost stačila na ovládnutí myšlenky, nebyla by stačila jenom tato jeho myšlenka k řízení a udržení díla, které začal, které však mělo již příliš mnoho spolupracovníků.

Velikost Filipovu vidíme právě nejlépe z toho, že důsledně a vytrvale odmítal jakékoliv plány rozšířiti svou myšlenku, že se nechtěl rozrůstati do šíře. Vyrostl v Římě, neznal nic než Řím. Znal jenom římské věřící, a poznal, že jeho oratorium je potřebné pro ně. A nikdy ho nikdo nepřiměl k tomu, aby se snažil a staral o rozšíření. A když se jednalo o zorganizování jeho myšlenky, svolil jen k tomu, aby se jeho kněži sdružili kolem oratoria a jenom pro oratorium římské, aby toto dílo mohlo pokračovati. Ale, a to trochu předbímám, dal svému oratoriu takovou ústavu, že vlastně sám již nerozhodoval, že sám se vlastně o tuto novou společnost nestaral. Vždyť trvalo dlouho, a musil sám papež na to naléhati, než se Filip nastěhoval do nového kláštera při novém kostele ve Vallicelle.

Protestoval nejednou proti tomu, že by chtěl zakládati kongregaci. Říkal, a to nebyla jen pokora, že jeho kongregace vyrostla sama z jeho díla. Přijímal nové členy do své skupiny kněží, starajících se o oratorium, jen proto, aby oratorium mohlo stačiti na veškerou práci, která rostla, až úplně vyčerpávala všechny síly dosavadních členů. Když pak na něm jeho žák Talpa vynutil filiálku v Neapoli, nikdy se o ni nestaral a klidně ji přehlížel, jako by jí vůbec nebylo. Za svého života ji nikdy neuznal za své dílo.

Podobně jednal také v Miláně. Podlehl nátlaku a poslal tam dva své žáky. Ale ne nejlepší, ne ty, které by milánští, především svatý Karel, byli chtěli. Rozhodně ne Tarugiho, kterého potřeboval pro Řím. Je to historie velmi zamotaná, toto zakládání oratoria v Miláně. Bylo by se o ně snadno rozbilo přátelství mezi svatým Karlem a Filipem. Rozladění a jistá vzájemná citlivost vlekly se dlouho jako stín mezi vztahy obou světců. Na velké prosby poslal svatý Filip dva žáky do Milána ke kostelu San Simone. Tedy ne k výhradním službám Karlovým. A brzo zase i tohoto kroku litoval. Když vypukl mor v Miláně, ihned odvolal své žáky a Milán již neviděl jeho kněží.

Založil pro potřebu svého oratoria jen volnou kongregaci. Šel opět o stupeň dále než tehdy právě moderní kongregace řeholních kleriků. On založil kongregaci světských kleriků. Jeho klerici byli světskými kněžími, kteří žili společně, pro společný úkol, ale místo slibů skládali jen jakési závazání ke společnému životu a k zachovávaní pravidel, pokud budou žít v oratoriu. Nebylo to něco překvapujícího po úpravě řeholní metody, jak ji provedli theatini a jesuité a některé nové kongregace řeholních kleriků, kteří nenosili šatu odlišného od šatu světských kněží a kteří neměli dlouhého oficia v choru, ani zbytek mnišství, jak zůstaly v řádech žebravých.

Svatý Karel Boromejský prováděl horlivě reformu ve své velké diecési. Potřeboval však k tomu mnoho pomocníků. Ohlížel se po pomoci ve všech nových kongregacích. Jesuité i theatini i Clerici regulares mu pomáhali. Ale Karel chtěl jich užítí k úkolům reformačním mezi kněžstvem, a takové úlohy těžko může přijmouti nějaký řád, nemá-li se státí odiosním. Karel chtěl proto míti oratoriány, kteří byli rovněž světskými kněžími, žijícími jako ti, mezi kterými měli působiti. Chtěl jich užítí k tomu, aby kázali kněžstvu, aby visitovali kněžstvo.

Jednalo se o zjevně rozšíření plánu a myšlenky Filipovy. Filip se zvláště hrozil ve své velké pokoře

myšlenky, že by jeho učedníci měli reformovati klerus a visitovati světské duchovenstvo. Vždyť se již hrozil každé myšlenky, že by chtěl nebo měl prováděti vůbec nějakou reformu. Chtěl jenom vzdělávati, učiti, povzbuzovati věřící. Chtěl naučiti lidi milovati Boha. To byl celý jeho program.

Pokouší se svatý Karel, pokouší se i jeho důvěrník Speciano. Speciano byl kanovník milánský a potom důvěrník a prokurátor Karlův ve všech těžších církevních i politických záležitostech. Od různých papežů byl poslán do různých zemí jako vyslanec a když se vrátil, vystřídal několik diecésí jako biskup. Naposledy byl vyslancem u císařského dvora v Praze u Rudolfa II., kde pobyl šest let a účastnil se vytrvale práce pro náboženskou, katolickou obnovu české země. Tento Speciano se velmi namáhal, aby dostal oratoriány do Milána. Příčinu k tomu zavdala poslední návštěva Karlova v Římě. Přišel v r. 1579 do oratoria v Římě. Sloužil v něm mši svatou a podával sv. přijímání. Zpráva o jeho přítomnosti roznesla se po Římě. Každý chtěl přijmouti nejsvětější Svátost z jeho rukou, a tak trvalo jeho podávání celé tři hodiny. Podal sv. přijímání více než 1500 osobám. Odpoledne se účastnil všech pobožností i průvodů a zakončení u dominikánů. Karel viděl, jak oratorium působí dobře náboženským vzděláváním a prohlubováním, a přál si upřímně míti již konečně tyto kněze v Miláně. Naléhal tak dlouho, až mu Filip slíbil dva kněze. Ale když pak mělo k tomu dojít, nemohl se Filip odhodlati pro žádného. Ty, kteří by se byli hodili, potřeboval v Římě, a kterých tak naléhavě nepotřeboval v Římě, nemohl ani potřebovati jako samostatných vůdců duchovních v Miláně; a tak se vedlo mezi Karlem a Filipem neutěšené a bezvýsledné jednání několik let. Za deset let vyjednávání píše konečně Karel, že by snad bylo věru na čase, aby se toto nekonečné vyjednávání skončilo. Filip neodpovídal. Ale Karel a Speciano ještě jednou se pokusili přiměti Filipa, aby přesadil své dílo mimo Řím. Když bavorský vévoda Vilém V., mladé,

horlivé katolické kněze, prosí o kněze, horlivé a učenné, kteří by mohli dobře působiti na lid a kněze v jeho zemi, navrhují papeži oba dva kněze Filipovy. Papež přivoluje k návrhu Karlovu a určuje dva kněze Filipovy, kteří mají odjetí do Bavorska, Filip však vymohl u papeže odvolání tohoto určení; přece pak poslal aspoň dva kněze od San Girolamo, kteří měli sice jeho ducha, ale nebyli z jeho kongregace. Tito kněží pak zrušili dané slovo, a tak nejel do Bavorska nikdo. Karel se cítil ponížěn a pokořen, protože sám vedl toto vyjednávání. Vytýkal proto Filipovi velmi ostře jeho jednání. Speciano ho k tomu ještě řádně podpichoval. Oba psali ostré listy. Karel dokonce káral Filipa. Speciano na list, který papeži oznámil ztroskotání onoho plánu s Bavorskem, připsal dovětek: „Tihle Otcové z Vallicelly mají prapodivného ducha, když se nerozpakují takto přecházeti papežské rozkazy.“ A Karel šel ještě dále. Psal: „Vězte dobře, že podle mne mělo by to býti pro vás přesným pravidlem poslouchati nejenom zákonů, nýbrž i pouhých pokynů jeho Svatosti s dokonalým podrobením se s ochotou. U vás však naopak je cítiti jisté přilnutí, které vás vede k tomu, abyste měl všechny své lidi kolem sebe pod záminkou, že jich nemáte dosti, a to vás vede k tomu, že kolísáte a váháte, místo co byste měli býti horliví a plni nadšení, když se jedná o službu Pánu a svaté Stolici . . . Mám obzvláštní lásku k vaší kongregaci a neopomenul jsem kolikráte takto k vám mluvit, ale nevidím, že by z toho byl vzešel nějaký užitek.“ Speciano dokládá k tomuto listu: „Vallicella má dosti kněží. Jeho Svatost zahrnula ji mnohými výsadami, a když chtěla některé z nich zaměstnati mimo Řím, měli jste pro ni jenom výmluvy.“ Speciano věděl ještě ze zádveří, že papež sám projevil podiv nad tímto jednáním Otců. Ale je prý příliš dobrý k těm, kteří nechtějí poslouchati dobrovolně.

Tento dopis zabolet Filipa. Nechápal dobře, co od něho a od jeho kněží všichni chtějí. Oratorium vyrostlo přece jen a jen z římských poměrů. Viděl, že

již to je dosti pro jeho myšlenku, že byla zorganizována v Římě. Věděl dobře, že by se nedařila jinde. Že by jinde nezapustila kořeny, protože vyrostla z množství mládeže, šlechticů, mladých studentů a kněží v Římě.

Karel Borromeo byl duch organisační a Filip spontánní. Nemohli se pochopiti a nerozuměli také vzájemně svému dílu.

V sakristii ve Vallicelle jest uchován dopis, který psal Filip Karlovi v této záležitosti. Dopis má mnoho změn, škrtnů. Některé věty jsou dvakrát načínané, nedokončené. Karel dotkl se velmi živého a citlivého místa, když ho obviňoval z nedostatku poslušnosti a smyslu pro obecné potřeby křesťanstva a celé Církve. Začátek dopisu diktoval Filip svému tajemníkovi. Ale pak se pojednou mění rukopis i tón dopisu. Filip jej vytrhuje tajemníkovi z ruky a píše dále sám. Píše chvatně. Hájí se, místy přechází k útku. „Co se týče toho, že myslím jen na sebe a na svou kongregaci, jako na svou věc, Vaše Milost má právě tuto pověst, že myslí jenom na sebe, ale k tomu ještě, že bere druhým, co jest jejich.“ Křesťanská láska však velela Filipovi, aby tato slova, chvatně načrtnutá, podle nichž by se zdálo, jako by Karel byl ochoten a hotov pro reformaci své diecése vydrancovati všechny jiné diecése a řády a posbíratí jejich schopné lidi, a kterým by se mohlo špatně rozuměti, zase škrtnl. Tento dopis nebyl nikdy odeslán. Filip jej napsal, aby ulehčil svému zraněnému srdci, ale pak dopis odložil. Uschoval si jej, aby mu připomínal, že i nejlepší a nejsvětější přátelé člověku nestačí, že ani ti ho nepochopí, a že se musí ohlížeti po jiném, dokonalejším, lepším Příteli. Filip kolikráte si takto ulehčoval, když byl zraněn. Ale sám byl tak jemný, že nechtěl, aby někdo trpěl podobnou bolestí, jaká byla způsobena jemu.

Když pak zvážíme jiný výrok Karlův, který kdesi pronesl o oratoriu a Filipovi, pochopíme, proč se Filip bál poslati své členy do oratoria. On učil své žáky svaté duchovní svobodě. V takovém duchu je

vychovával, a s druhé strany dobře znal autoritářskou povahu církevního knížete, který od mládí byl zvyklý jen rozkazovati, který od mládí se stal jedním z největších církevních hodnostářů, jemuž bylo svěřeno státní sekretářství. Jak by asi honil jeho děti, jak by jeho dílo docela překreslil podle svého . . . Karel totiž napsal jako stížnost na oratoriány, ale zároveň tím podal jejich nejlepší obhajobu: „Dobře vidím, že se rozcházejí úmysly mé a oněch Otců. Oni chtějí, aby jejich kongregace závisela jenom od nich, kdežto já chci: „che tutto sia nella mia volontà - aby vše bylo podle mé vůle!“ Tento závěrek listu ze 7. října 1577 je příznačný. „Chci, aby vše bylo podle mé vůle . . .“ S takovým duchem se ovšem nemůže smířiti žádný představený žádného řádu, tím méně onoho řádu, jehož duch byl duchem takové svobody.

Filip dostal kostel. Na dobrém místě, protože byl uprostřed města, blízko Vatikánu, blízko velkých římských paláců a ústředních úřadů. Ale v jakém stavu! Věru, člověk nepochopí, jak mohl tento kostel státí tolik starostí a jak jeho komendátor kardinál Alexander mohl tolik lpěti na něm a takové potíže činiti vyvlastnění a osamostatnění tohoto kostela pro novou kongregaci. Kostel byl malý, dávno již neopravovaný. Když jej stavitel prohlížel a když odkryl poněkud základy, poznal, že byl nejvyšší čas tuto zkoušku vykonati, protože kostel měl již několik povážlivých trhlin. Filip si vybral dobrého architekta. A rozumného. Nadšený pak byl jako Filip. Filip jej lehce získal pro své smělé plány. Tak se shodli okamžitě, že by bylo škoda starý, nevzhledný kostel opravovati, že bude dobré postavit raději nový. Architekt Matheo di Castello byl žákem Michelangelovým a měl jeho smělost a při tom vyváženost v liniích. Pravděpodobně se inspiroval kostelem jezuitským Al Gesù. Celý kostel tvoří jeden prostor, jedna loď ústí v mohutném kněžišti. Pro potřeby pak kláštera, který má mnoho kněží a proto potřebuje mnoho oltářů, načrtl ověnění kostela kaplemi, které

by byly vzájemně spojeny nižší chodbou. Tak asi, jako je v bývalém jezuitském kostele Panny Marie Sněžné v Olomouci.

Architekt nabídl zdarma celé své umění do služeb Filipova plánu. Ale bylo ještě třeba platiti zedníky a materiál. Filip se však nestaral tuze o peníze. Začal se čtyřmi sty tolarů, jež si uložil stranou ještě v dobách přízně svatého Karla, který mu dal tyto peníze na zřízení oratoria. Ovšem, to bylo bědně málo. Tak se musil Filip a jeho žáci ohlížeti po dobrodincích. Byla to cesta bolestná a kostel se vlastně stavěl celých 15 let. Filip se obrací na svatého Karla, aby mu přispěl. Svatý Karel slibuje přímluvu u jiných, a o sobě praví, že má peníze a že dá peníze, ale v Miláně. Ať tam jenom oratoriáni přijdou a on jim vystaví i kostel, i klášter . . . Také skutečně na tuto stavbu od svatého Karla nedostali ničeho. Papež poslal na Karlovu přímluvu velikou částku. Filip totiž nechtěl nikdy použití své známosti s papežem k tomu, aby od něho chtěl nějaké výhody anebo peníze. Až do roku 1581 má 22.000 tolarů. Ale dluhů přes 100.000 a stále ještě rostou. Tak nastala přestávka ve stavbě.

Roku 1575 byl položen základní kámen; ale tím byl také položen základní kámen k nové stavbě velikých starostí Filipových. Již se myslilo, že se nepřátelé oratoria umoudřili, ale povstali zase noví. Tentokráte z okolního obyvatelstva, které nemělo valnou pověst a teď se domnívalo, že bude novým klášterem a ruchem kolem něho důkladně omezo-
váno ve svých neřádstvech. Ve dne i v noci se dály pokusy o sabotáž. Kněží i prostí laici i dělníci byli vícekráte předmětem nebezpečných útoků. Filip však nezakolísal. Prozradil kdesi důvěrně s dojmavou naivitou, že učinil smlouvu s Madonnou, že nezemře, dokud kostel, který právě měl býti postaven k počtě Panny Marie, nebude dostavěn. Filip svěřil celou stavbu její ochraně a jednou viděl v tajuplném zjevení, jak Maria drží ruku nad řítící se klenbou. Upozornil stavitele na toto vidění a stavitel pokorně u-

znal, že klenba jest opravdu málo podchycena a že bude třeba co nejdříve vystavěti ochozy s kaplemi, aby se tíže poněkud rozdělila. Za 16 měsíců jsou hotovy stěny i klenba. Pak je již kostel otevřen a u hlavního, prozatímního oltáře se konají ráno bohoslužby, aby se pak přes den dále pracovalo. Baronio vidí již v duchu celý kostel i jeho výzdobu a prohlašuje jej hrdě za jeden z nejkrásnějších kostelů římských. To také dnes je. Řehoř XIII. chodíval sám osobně velmi často se dívat na stavbu. Kolikrát čekal, že Filip začne prositi o almužnu na dostavění kostela, ale Filip nikdy slovem se nezmínil. Filip si za to vyžádal jinou milost. Vyžádal si jednoho ze tří soudobých nejlepších kazatelů italských, kapucína Alfonso Lupo, španělského původu, na postní kázání pro rok 1577. Lupo přitahoval lidi, kteří denně plnili prostranný kostel. Filip si ho vyvolil, protože odpovídal docela duchu jeho oratoria. Netrásnil svých řečí, nýbrž jako kladivem bušil do srdcí a přetavoval je žářem svého nadšení. Filip si ho však nejprve vyzkoušel svým originelním způsobem. Když ho slyšel kdesi po první kázati, přistoupil k němu, zcela zářícím a snad ještě ochotnému přijímati poklony, a pravil: „Nu, vaše kázání nejsou nic zvláštního. Vyrovnají se jen druhým . . .“ A když se kapucín usmál téhle pochvale, objal a políbil ho a řekl: „Teď jsi kázal ještě lépe!“

Svatý Filip si ho zamluvil ještě pro příští rok, třeba již svatý Karel hořel netrpělivostí, aby jej také co nejdříve měl. Zase svatý Karel v úloze sběratele všech apoštolů, kazatelů, reformátorů pro Milán a zase Milán!

V nejlepším rozmachu se stavba zastavila. Pokladnice byla dokonale vyprázdněna a nebylo přímé naděje na další peníze. Mezi tím k dovršení všech běd umírá starý architekt Matheo. Ale Filip měl dobré známé ve všech českých uměleckých. Málem že se nepobili horlivci, kteří chtěli míti čest budovati nový chrám pro duchovního vůdce nového Říma a nových

kumštýřů. Martino Lunghi Starší jest rovněž žák Michelangelův.

Filipovi žáci naléhají nyní na to, aby kostel byl ještě rozšířen. Opakuje se historie z prvního vyměrování kostela. Na jednom konci stál architekt a na druhém Filip. Vzdálenosti měly ukázati délku kostela. Ale najednou začne Filip postupovati a rozmotávati šňůru, takže kostel vyrůstá nad původní rozměry. Teď zase chtějí žáci rozšířiti apsidu a kaple. Lunghi je ale pietní a loyální ke svému předchůdci; provádí sice některé změny, ale tyto korektury jsou docela jemné a sotva znatelné. Konečně našli mecenáše. V Bologni žije papežský legát, kardinál Cesi. Seznámil se s nějakým Palleottem, který byl vychovancem Filipova oratoria. Palleotto líčil kardinálovi krásnou činnost oratoriánů a prosil o pomoc pro své drahé oratorium. Ale kardinál Cesi, třebaže byl zbožný a rozhodl se, že všeho svého církevního i rodinného jmění použije na dobročinné a nábožné účely, nemiloval příliš theatiny. I on se ještě bál všeho, co zavání přísností. Pavel IV. posloužil velmi zle theatinům, jichž zakladatel byl z rodu Caraffů, po Pavlovi tolik nenáviděných. Palleotto dokazoval, že oratoriáni nejsou řeholními kleriky, že jsou to světští kněží, že jest to kongregace velmi rozumná. Když pak mu líčil nával mládeže a kněžstva do oratoria v Římě, když líčil jejich adorace, odpolední promluvy, pouti . . . zvolal Cesi: „Proč jsi mne na to dříve neupozornil, když jsem byl ještě v Římě, již to mohlo býti všechno dávno postaveno!“ Slíbil 30.000 tolarů na dostavění kostela. Slíbil. Ale teď začala bolestná cesta za nimi. Kardinál totiž zapomněl, že kdysi slíbil dominikánům, že jim postaví v Římě nový kostel. Marně dokazovali dominikánům, že již mají kostelů v Římě dosti. Tomu poukazu unikli poukazem, ať jim tedy vystaví slíbený kostel jinde. Konečně Palleotto dosáhl toho, že papež zprostil Cesiho tohoto slibu. Ale ani tak nemohl dodržeti slibu učiněného Filipovi. Přepočítal se ve svých důchodech. Nestačil ani na jeden kostel, natož na dva. Splácel peníze po několik

let a tak celkem dosáhl dvou třetin slíbené částky. Slíbil ještě něco odkázati, ale ani to nestačilo. Odkázal 8 tisíc tolarů. Celkem tak dal asi 22 tisíc tolarů i s odkazem. Konečně byl kostel zhruba dohotoven. Architekt naléhal stále na to, aby kostel měl kamennou fasádu, tak jako má několik římských kostelů. Fasádu z travertinu. Toho se ale Filip již nedočkal. Rozhodně se postavil Filip proti tomu, aby kostel byl vymalován freskami. Chtěl jej míti jen světle vytónovaný. Malíři měli proto později příležitost vyzdobiti jej freskami ze života svatého Filipa Neri.

Vše bylo připraveno, aby se mohli jeho žáci přestěhovati do nového domu. Měli dříve několik sousedních domků, ale ty musili zbořiti, aby bylo dosti místa pro kaple. Stavěli novou, jednotnou budovu, světlou a prostornou na onu dobu. Již se nemusili tak tísniti jako dříve, když bydlili až tři v malých světničkách. Dostali krásný klášter.

Teď se jednalo o to, aby nové kongregaci byla dána pevná forma. Nastala doba jakési melancholie pro Filipa. Cítil, že krásné doby zlaté svobody, kdy všechno řídila jenom jeho inspirace, jsou nenávratně pryč. Příliš mnoho lidí se kolem něho sešlo. Stavba nového kostela a kláštera přitahovala mu zástupy nových a nových spolupracovníků. Ostatně sám nahlížel, že musí ještě za svého života viděti své dílo zajištěno. Příliš mnoho příznivců znamenalo pro oratorium zároveň příliš mnoho těch, kteří by chtěli spolu mluvit do jeho ducha a do jeho správy. To je prastarý názor, že mimořádná doba si žádá mimořádné prostředky a jeden z těch mimořádných prostředků obyčejně býval a bývá, žádati zatažení řádů, kongregací a podniků, které tu jsou a mají několik lidí anebo něco peněz, do všeho, kde je právě nějaká mezera. Tak chtěli mnozí vyspravovati mezery lidmi, které shromáždil Filip jen a jen pro své římské oratorium. Nemůžeme dosti schvalovati jeho postup vůči svatému Karlu, který jako kardinál a ze světského kleru, nedovedl pochopiti jeho potřebu trvati neúprosně na původním určení kongregace.

Filip ji vybuďoval tak, aby mohla sloužit oratoriu a všude jinde by musila ztroskotati, protože k jiným účelům byla klášterní disciplina oratoria málo podrobná a vyztužená. Kongregace Filipova jeví velkou podobnost a dokonce obdoby s oblátkami svaté Františky Římské. Sv. Filip byl zpovědníkem těchto římských dám, které žily společně, podrobovaly se určitým, volným pravidlům, měly své kněze, své pobožnosti, jinak však žily úplnou svobodou. Neskládaly slibů, a mohly se kdykoliv vrátiti do světa, podobně jako belgické bekyně ještě dnes. Ale bylo třeba dáti této společnosti určitou ústavu, aby ji mohl někdo zastupovati navenek a spravovati uvnitř.

Kněží se sešli v novém kostele a zvolili si pět členů, kteří měli celou kongregaci řídit a také jí dáti podrobnější ústavu a stanovy. Vrchním představeným byl zvolen svatý Filip.

Tak vyrostli oratoriáni z oratoria. Ale Filip se nemíchal příliš do správy této kongregace, která mu zůstala jenom prostředkem pro oratorium. Trvalo dokonce velmi dlouho, než se nastěhoval do nového kláštera. Až na papežský pokyn opustil své oblíbené hnízdečko u San Girolama. Vybral si světničku až kdesi u střechy kostela a kláštera. Několik kroků měl jen na střechu, kam často vystupoval, aby tam rozjímal. Měl tak rád kamenné moře věčného města, moře prejzových střech, kytici krásných věží, svázaných stuhou žluté Tibery.

Ze své pozorovací výšky viděl pod sebou nemocnici, viděl římské ulice a v nich své dílo. Teď již málo vycházel ven. O jubileu v r. 1575 již ani mnoho nezasahoval, protože jeho žáci byli již vychováni k ochotné pomoci a službě. Jeho bratrstvo Trinità dei Pellegrini se tentokrát obzvláště vyznamenalo. Samo živilo a ubytovalo přes 145.000 poutníků. Ošetřilo pak na 21 tisíc poutníků nemocných, nebo unavených. Žáci Filipovi z nejvyšší římské šlechty obcházeli v kutnách bratrstva, se staženou kapucí přes oči, chodili dům od domu žebrajíce na své poutníky a nemocné. Sám papež i kardinálové sloužili poutní-

kům. Oratorium Filipovo bylo nyní přeplněno. Stá-
valo se, že jeho kněží klesali ve zpovědnici přepra-
cováním.

Do této doby také připadá založení řádu kamili-
ánů pro ošetřování nemocných, stížených nakažlivý-
mi nemocemi, hlavně morem. Sv. Kamil de Lellis
byl žákem Filipovým a jeho láska k nemocným vy-
rostla i s jeho dílem při návštěvách oratoria v ne-
mocnicích.

Tak závodilo v Římě mezi sebou několik světců:
sv. Ignác, sv. Kamil, sv. Filip, sv. Felix z Cantalizia.
Každý podporoval reformu na jiném úseku. Filip
měl plné právo hájiti si svobodu úseku svého.

Žáci naplňují mistrovo dílo

ČÍM VÍCE JSEM STUDOVAL HISTORII ORATORIA v letech po nabytí vlastního chrámu, tím mi bylo jasnější, že celému tomuto dílu byl světec jak svým duchem, tak svými radami přítomen jen napolo. Z díla jeho stávalo se něco, co snad přijít musilo, co však zároveň spoutalo a zúžilo velkou myšlenku, které se dařilo jen v naprosté svobodě, kterou si Filip uchoval i v dobách, kdy přísní reformátoři, bojící se „falešné svobody protestantské“ se stavěli k jeho dílu zamítavě a nepřátelsky.

Podíváme-li se do dalších dějin oratoria, vidíme, že opravdu nebylo Filipovým úmyslem zakládati nový řád, nýbrž pouze zajistiti život a činnost jeho oratoria. S jedné strany vidíme, že se houževnatě bránil každému rozmnožování nových klášterů, že nikdy nechtěl nikomu vyhověti, kdo ho prosil, aby zařídil oratorium také u nich. Vidíme však též, že na mnoha místech, nemohli-li dosáhnouti od Filipa jeho spolupracovníků, prostě si utvořili své nezávislé oratorium vlastní. Kdyby se bylo pokračovalo

touto cestou, mohlo býti takových oratorií rozseto po světě a mohla vydatně spolupracovati s jesuity.

Ale žáci Filipovi byli příliš oslněni myšlenkou, že by mohli býti také zakladateli řádu. Jevili daleko větší horlivost, než svatý Filip, při sestavování řádových předpisů a při přijímání nových domů, takže se stále a stále vkrádá myšlenka, proč tak špatně pochopili myšlenku Filipovu? Vysvětlujeme si to především tím, že Filip nikdy neříkal, jaký je účel, smysl a cíl jeho podnikání, jeho oratoria, a když chtěl posléze svým spolupracovníkům dáti jakási pravidla, viděli v tom všichni možnost uplatniti se jako velmi důležití spoluzakladatelé. Toto období Filipova života bylo obdobím plným zklamání, hořkosti, ale také soustavného ustupování do pozadí celé záležitosti založení nové kongregace. Toto ustoupení šlo dokonce tak daleko, že je můžeme nazvati naprostým nezájmem o to, jaká bude ona nová společnost.

Bula z r. 1575 uznala společnost kněží kolem oratoria ve Vallicelle jako samostatnou řeholní skupinu. Byly přijaty její prozatímní předpisy. Nová společnost měla si pak dále přesně a dopodrobna vypracovati nové předpisy a předložiti je k schválení. Zajímavé je, že tyto předpisy nebyly za života světcova dokončeny, že se o nich jeho žáci ustavičně radili a že byly schváleny až po smrti světcově, teprve roku 1618.

Protože svatý Filip nejevil zájmu o upravování a vypracování těchto předpisů, byla zvolena rada 4 kněží, kteří se měli pravidelně scházeti a určovati, navrhovati a pak ustanovovati celou úpravu a zřízení kongregace.

Prvý krok této rady byl zvolením svatého Filipa za představeného kongregace. V téže době tvořila se kongregace sv. Karla Boromejského v Miláně pod jménem oblátů. Speciano informoval podrobně oratoriány o postupu tvoření této kongregace a vyžadoval si stálých zpráv o vypracovávání stanov oratoriánských.

Někdy není možno ubrániti se úsměvu, když vidíme, jak debatuje a nekonečně se radí těchto několik kněží jednoho kláštera o tom, jaký má býti řeholní život této společnosti, jakoby šlo o kongregaci, která by chtěla zaplaviti celý svět.

V tom vidím velikost svatého Filipa, že se nesúčastnil tohoto horečného hledání nových cest, na jaké se dali jeho žáci, zvláště Talpa. Talpa a jeho spolupracovníci se rozjeli. Vžili se do horečky takových zakladatelů, kteří nejprve stavěli dům a teprve pak se starali o to, zda se tam dá bydleti a kdo tam vůbec bydleti hodlá.

Rada se scházela velmi často. Ze začátku se Filip neúčastnil těch schůzí vůbec, protože stále ještě bydlil u San Girolamo. Proto mu členové rady podávali zprávu o jednání, žádali ho o dobrozdání a čekali na jeho rozhodnutí. Když byl konečně Filip přinucen přestěhovati se k svým žákům, byl jednou či dvakráte při těchto schůzích, aby se tam už nikdy později neukázal. Dal úplnou svobodu a volnost jednání radě čtyř. Jen jedno prosadil: aby nerozhodovali sami, nýbrž aby o důležitějších otázkách rozhodovali všichni členové hlasováním, jak o chystaných stanovách, tak také později o jakýchkoli nařízeních pro kongregaci. Filip Neri by se rád již věnoval jen svému duchovnímu životu. Miloval dvojí a jenom dvojímu rozuměl: Bohu a svému dílu v oratoriu. Proto všechno ostatní ho vůbec nezajímalo a přál si, jak sám píše: „Chtěl bych, aby mi Bůh popřál té milosti, abych se mohl bez hříchu zabývati sebou samým. Nemohu pochopiti, proč jsem tak vázán svým osudem k osudům druhých.“

Ale Bůh nechce odvolati ještě svého dělníka, nýbrž chce, aby svým utrpením zúrodnil své dílo.

Utrpení mu působí jeho nejbližší, jeho žáci. Již tím, že nepochopili jeho myšlenku, že se jí snaží tak toponě organisovati, že převádějí jeho myšlenky na docela jiné cesty. A při tom ovšem se vůči němu dopouštějí různých neuctivostí, nešetrností a urážek. Nejvíce bolela Filipa neposlušnost těch, kteří proti

jeho vůli chtěli učiniti z oratoria nějakou roztodivnou kongregaci s nejšířším programem a se stanovami přísnějšími než u kartusiánů. Nejvíce bolestí působí svému duchovnímu otci jeho žák Talpa, který nejhorlivěji usiloval o rozšíření kongregace a vybudoval svými intrikami pobočný dům v Neapoli, maje k tomu pomocníka dokonce v nejvěrnějším žáku Filipovu Tarugim. Talpa přestupuje Filipovy pokyny, jedná za jeho zády a jednou mu dokonce z ruky vytrhl dopisy, které nechtěl, aby Filip četl. Proto také jedině jeho vyloučil Filip tajným posledním přáním z těch, kteří by mohli býti zvoleni představeným po jeho smrti.

Tarugi sám píše při příležitosti neapolské otázky, že u některých vymizela stará úcta a poslušnost k Filipovi. V dopisech začínají se objevovati příliš často vzájemně se povzbuzující slova: „Nezarmucujme svatého starce . . .“ Z těch slov, jakož i ze slov, že až do smrti musejí Filipa snášeti i s jeho názory, vyznívá, že mnozí měli k němu spíše již jen útrpnou úctu, jakýsi soucit se stárnoucím člověkem, jehož by velice bolel odpor, než opravdovou, synovskou oddanost.

Nejvěrnější jsou i nyní Filipovi Baronio a Tarugi. Tarugi doznává: „Nikdy se mi nic dobře nevyplatilo, cokoli jsem vykonal proti nařízením našeho svatého otce. Nepřisvojujeme si ducha, jež dal Bůh Filipovi k našemu vedení. Jeho rada nikdy nebyla chybná, vždy nám řekl správné a zůstane naším pravidlem, dokud bude žít.“ Škoda, že se neřídili tak přesně těmito slovy hlavně v otázce neapolské filiálky.

Jiný věrný sekretář Filipův, který byl svědkem jeho posledních dnů a chvil, Germanico Fedeli, kdysi Filipem obrácený, píše, že čím se Filip jevil měkčím a laskavějším, tím že se k němu někteří jeho žáci chovali tvrději. Tak dochází nakonec k tomu, že nesnášejí jeho šprýmů, že nerozumějí jeho vtípům a nápadům. Jeho nápady jim připadají dětinskostmi, které prý kompromitují oratorium. Tak ukrývají teď před návštěvami oratoriánského frátera

bratra Macaluffiho, na němž předváděl Filip svým vzácnějším hostům naprostou poslušnost. Kdysi totiž nechal tohoto nemotoru tančiti právě před hostmi nejvzácnějšími. Noví žáci již tomu nerozumějí, jsou plni vážných myšlenek na velmi dokonalý, podrobnými stanovami přesně vymezený řád.

Tak by chtěli někteří jeho žáci dáti kongregaci nejen tři obyčejné řeholní sliby, nýbrž dokonce ještě přidati slib čtvrtý. Bylo to asi tehdy módou předstihovati se v zakládání nových řeholních družin a ve vynalézání nových, dosud ještě nevidaných a neslýchaných slibů ke třem slibům základním. I svatý Kamil přidává ke třem, historií a miliony svatých mnichů posvěceným slibům evangelijním čtvrtý slib ošetřování nemooných, nakažených i morem. Filip byl proti slibům všem. A nakonec prosadil také, že se za jeho života neskládal vůbec slib žádný. V tom je viděti, že opravdu nechtěl zakládati žádnou novou, pevně stavěnou kongregaci, že mu záleželo jen a jen na zajištění pobožností a promluv při oratoriu, k němuž byl povolán a jež jedině chtěl dělati.

Jeho žáci chtěli míti pevnou organizaci, aby se dílo mohlo rozšířiti, a proto naléhali, aby byl zaveden aspoň slib věrnosti kongregaci. Ale i ten slib Filip zamítl. Rovněž zamítl slib chudoby. Snažili se různým způsobem vyřešiti společný život. Tak bylo dáno do prozatímních stanov, že ti, kteří vstupují do kongregace, mají všechno rozdati a pak žíti ze společného. Filip sám ze společného nikdy nežil, nýbrž vždycky si uchoval svůj skrovný majeteček, a žil vždycky sám pro sebe a ze svého. On chápal chudobu jinak. Omezil se na nejnnutnější potřeby, žil doslova o chlebě a vodě, protože se zřekl nakonec i těch několika kapek vína, kterým barvil svou vodu. A posléze, aby žil opravdu jako žebrák, vyprošuje si od svých známých, aby ho živili, aby mu posílali almužnou chléb a zeleninu, jako jedinou stravu, ale zase nic více a ještě jen tolik, kolik sám potřebuje.

Když si rada zvolila Filipa představeným, zatočil Filip i s tímto představenstvím. Představení v orato-

riu neměli míti žádných výjimek, ani v jídle, ani v zařízení světnice. Zavrhl zvláštní místo představeného v choru, i zvláštní okuřování při bohoslužbách. Docela jako jeden z ostatních. A takový Filip vždycky sám býval. Nemíchal se do prací na stanovách, protože mu to bylo cizí, protože mu to nedala jeho pokora. Jeho pokora ho vedla k tomu, aby se podřídil druhým, aby spíše schvaloval jejich názory. A když při této pokoře stojí tak odmítavě k novým filiálkám a k velkému rozmachu při tvoření stanov, vidíme zřetelně, že mu to bylo cizí, dokonale cizí.

Tak tu stojí proti sobě již docela zjevně dva směry. Filip, který miluje svobodu svou i druhých, a autoritářský Talpa s Borginim. Borgini také prohlašuje v jisté záležitosti, že rada již jednou určitě rozhodla a že ani opačný názor Filipův tu nic nezmuže. Filip zůstal až do smrti synem svobodné a svobodu milující Florencie. Jeho zřízení mělo míti ráz oné volné společnosti, která byla vybavena nejjednoduššími předpisy, které stačily uspořádati společný život více lidí. Talpa s ostatními sní o velkém řádě s ještě většími stanovami. Tato dvě hlediska stojí proti sobě až do smrti Filipovy. Byla také příčinou, proč se svatý Filip stranil společného života ve Vallicelle. To nebylo to, co chtěl, když tvořil své oratorium. Jako nechtěl „pracovati na reformě“, tak také nechtěl zakládati nějaký řád a zvláště ne přísný. Boj o oratorium proti těm, kteří nepochopili jeho myšlenky a svedli ji na jinou cestu, byl hořkostí jeho posledních dnů.

Podobně jako se Filip stavěl trpně k budování stanov, podobně se stavěl trpně k zakládání vedlejších klášterů a oratorií, která měla býti pod správou oratoria římského.

Jako se pokusil kdysi svatý Karel vyjednávat pro Milán, podobně to zkusil se stejným výsledkem janovský šlechtic Raffaele Raggi. Byl nadšen římským oratoriem a vynutil si od svatého Filipa slib, že mu pošle oratoriány do Janova, jakmile to bude možné. Ale o toto „jakmile to bude možné“ rozbíjela se pak

jejich korespondence na řadu let. Byla to stejně zábavná dopisová válka, jako před lety mezi Římem a Milánem. Filip jenom souhlasil, aby byla k římskému oratoriu a ke kongregaci přivtělena oratoria San Severino a Fermo. Ostatně po několika letech i tyto dvě filiálky byly opuštěny. Daleko rozumnější bylo počínání jiných žáků římského oratoria, kteří si založili své vlastní oratorium po římském způsobu, ale na něm docela nezávislé. Tak povstala kvetoucí oratoria v Padově, Bologni, Montepulciano, Veroně. Zajímavé je, že Filip nikdy neřekl přímé „Nikoliv“ k žádné žádosti o přidružení klášterů. Báł se, aby neodpořoval vůli Boží, ale prozatím vždycky viděl, že jeho síly sotva stačí udržeti řádně římské oratorium. S rostoucím stářím Filipovým měnilo se i oratorium. Rozšiřovalo se, rostlo početně, ale nebylo v něm již prvotního nadšení a jarní svěžesti. Nikdo neměl oné síly Filipovy, která dovedla tolik lidí zachytiti, tolika potřebám stačiti, tak lidem dobře rozuměti.

Základem jeho oratoria jsou čtyři promluvy denně, odpolední promluvy, které se týkají věrouky, mravouky a církevních dějin. Oratorium stává se promyšlenou školou náboženského vzdělání a přípravy ke změně života posluchačů. Proto klade svatý stařec tak veliký důraz na to, aby jeho synové dobře a ochotně přisluhovali kajícníkům svátostí pokání. Prohlašuje, že promluvy a pobožnosti oratoria mají připravovati lidi k pokání a pak je v jeho duchu udržeti a naplniti.

Jsou čtyři promluvy denně, ale to již dávno nejsou prosté promluvy od srdce k srdci, jak Filip chtíval, aby totiž působily především na srdce. Pravda, ani teď nejsou to kázání, především ona strašná kázání jeho doby, plná nabubřelých citátů z latinských a řeckých klasiků, nejsou to hodinové sermony o ničem a o tom, co je s tím spojeno, ale nejsou to již ony promluvy, při kterých mluvili i laici, vyzvaní Filipem, kdy mluvili pod dojmem nějaké krásné četby, kdy mluvilo se ze středu posluchačstva. Teď mluvili jeho žáci již s povýšeného místa, třebas ne v rochetě a

s řečnickou přítěží. Přece však jsou to již promluvy pečlivě připravované, které nepůsobí tak bezprostředně. Také již nejsou připouštěni k těmto promluvám laici ani kněží cizí.

Zakladatel oratoria pozoruje s bolestí, že se jeho dílo stává příliš uspořádaným, že se příliš zdokonaľuje, že nabývá příliš formy, a bojí se o jeho obsah. Navrhne komisi, která by reformovala oratorium a vrátila je staré, prosté čistotě a působivosti, ale již je to marné. Tak jako se řád založil přes jeho hlavu a roste přes něho a nad něho, tak i jeho metoda se příliš přizpůsobuje běžnému, ustálenému a vyzkoušenému, umělému a naučenému, protože prý jistému. Nebyli tak plni svatosti a proto Ducha svatého jeho žáci, proto se snažili nahradit nedostatek Ducha svatého plností organisace a formy.

Tarugi se jednou v Neapoli pokusil o starý způsob oratoria. Psal, že tam zase mluví improvisovaně na nějaký text, že mluví uprostřed zástupu. Čtou jeho list ve shromáždění a všem je jaksi podivně. Cítí slabé zavanutí onoho ducha, který je dříve všechny nesl a jehož nedovedli dosti dobře uchopit, protože mu pravděpodobně dosti nevěřili. Cítí všichni tento úpadek a jeden druhého volá k záchraně, ale všichni cítí, že to, co dovedl Filip, nedovedou oni, protože nejsou tak svatí. Čím jsou méně svatí než Filip, tím se více spoléhají na lidská zařízení a zajištění oratoria, tím více organisují, šijí a přešívají předpisy, přičesávají zdánlivý nelad oratoria.

Zmizely z oratoria i dialogy, které Filip dovedl obratně pořádat, když určil vždy dva a dva proti sobě, aby diskusí ozřejmili pravdu, její sílu i slabosti námitek.

Ovšem, i tak je jejich řečnictví posvátné lepší než soudobé kazatelství, které se nedovedlo přes reformu reformovat a vymanit z řečňování, z nadbytku frází a nekonečných period, ve kterých se i nejsvětější pravda utopí.

Od roku 1576 svatý Filip již zřídka zasahoval do hovorů. Již nechodil tak často k sedmi kostelům. Ješ-

tě jednou ho vidíme při jubileu r. 1575. Potkávají se dva průvody; průvod, který vede Řehoř XIII. a průvod Filipova oratoria. Oba průvody závodí zbožností a horlivostí ve zpěvech a modlitbách. V té chvíli si uvědomí papež, že Filip je velkým obnovitelem této krásné pobožnosti, a před celým zástupem a před oběma proudy poutníků ho strhuje do náručí a líbá a prosí, aby se ujal vedení i jeho procesí . . .

Za to se nyní, když je Filip již stár, zavedlo v oratoriu to, že se rozdělily tyto římské chrámy mezi sedm návštěvníků, z nichž každý po celý týden denně navštěvoval jeden chrám a tak konali tito zástupci po celý týden tradiční pout za všechny z oratoria.

Filip nevodí teď své žáky již ani k Sant Onofrio, nýbrž do některých velkých klášterů, do stínu jejich křížových chodeb, aby si tam s nimi pohrál a pak je vedl na kompletář. Již také nechodil s nimi na matutinum ke kapucínům, ani k Minervě k dominikánům. Za to zařídil pro vybrané zvláštní večerní oratorium s hodinovou pobožností. Půl hodiny bylo věnováno vnitřní modlitbě a půl ústní. Příliš se oratorium rozrostlo a nedovolilo již onu intimní srdečnost a důvěrnost, která vyznačovala jeho začátky.

Novinkou byla veliká nedělní oratoria venku v přírodě, obyčejně ve vinici, kterou koupilo oratorium za Sant Onofrio. Sem přitáhly pobožnosti až na tři nebo čtyři tisíce posluchačů. Oratorium bylo zpestřeno dětskými kázáními, hudbou a zpěvy, které řídil velmi často sám Luigi Palestrina.

A pak celé shromáždění zpívalo své Lodi v lidové řeči. Zde povstal také onen hudební žánr, který nazýváme oratorium. Aspoň z této doby máme prvý podobný pokus o dialogy se zpěvy a hudbou, jak je složil věrný Filipův přítel Agostino Manni.

Těchto nedělních odpoledních oratorií směly se účastniti i ženy. Hůře bylo při nepříznivém počasí. Filip prosil papeže, aby se tyto odpolední pobožnosti i s lidovým zpěvem směly konati v kostele, ale teprve až s tím sami začali v Neapoli, odvážili se to napodobiti i Otcové oratoriáni v Římě.

Hlavní starost měl Filip o mládež. Když se nedělní oratoria rozšiřovala na všechny lidi, pořádal zase pro ni zvláštní odpolední pobožnosti. Až do smrti mu záleželo na tom, aby zachytil mládež pro Boha. Až do poslední doby svého života procházel dále těžkým krokem své staré, oblíbené uličky kolem směnárny, zastavárny a university a hledal bloudící ovesky. Jeho světnice byla až do poslední chvíle naplněna mladými lidmi a jejich hřmotem. Ostatní Otcové byli z toho nešťastní. Nebylo klidu v domě. Oni chtěli klidný klášter, ale Filip chtěl apoštolát. V tom se také rozcházel. Jako by chtěl někdo hledati klid benediktinského opatství v živém úle salesiánského oratoria.

Často se rozpomínali staří žáci Filipovi na krásné chvíle, kdy pod jeho vedením roznášeli almužny a útěchy po římských nemocnicích. I o to bylo dnes také jeho působením lépe postaráno. Kamiliáni ošetřovali i nejopuštěnější s láskou, s jakou by sloužili samému zraněnému Spasiteli. Ale pro zachování starého krásného zvyku posílával každou neděli několik svých žáků posloužit nemocným do tří velkých špitálů římských, u San Spirito, u Consolazione a u svatého Jana v Lateráně.

Speciano, který se kdysi se svatým Filipem střetl v záležitosti milánského oratoria, vydává o něm svědectví, že nikdo nedovede tak mládež vésti a vychovávat jako on a že ho mládež také dovede bezpodmínečně a slepě poslouchati.

Reforma mravů úzkostlivě se starala o reformu liturgickou. Všechny nové řády, jak jesuité, tak theatini, a proto i oratoriáni starali se o to, aby v jejich kostelích byly konány bohoslužby s velkým leskem a s dokonalou přesností. Kostely oratoriánské dlouho nesly chválu, že se v nich římský ritus zachovává bezvadně a dokonale. Filip vodil své hochy často na slavné bohoslužby a vytvořil si z nich několik čet dobrých akolytů, kteří zvyšovali slávu bohoslužeb ve Vallicelle, jež se denně konaly s asistencí. Denně byly zpívány nešpory i slavná mše svatá s touto asis-

tenci a bohatým chorem akolytů. Ale přesto neuložil svým žákům společné modlitby breviře, protože by je to vytrhovalo z práce. Tu měl příklad z dominikánského řádu, jež miloval, a jež osvobozuje od společné modlitby řádové profesory, aby se mohli dokonale věnovati studiu. Napodobil v tom hlavně jesuity, kteří od začátku vyloučili i tento mnišský prvek ze svého společného duchovního života, třebaže prchlivý a výjimky nemilující, protože jim nerozumějící Pavel IV., chtěl je přinutiti, aby také zachovávali společný chor.

Velká obtíž pro oratorium ve Vallicelle byla nepřítomnost Filipova. Až do roku 1583 odolával všem prosbám, aby se přestěhoval ze svého starého místa u San Girolamo do kláštera Santa Maria in Vallicella při Chiesa nuova, jak zní jeho úřední titul. Svatý Filip potřeboval naprostou duchovní svobodu pro sebe i pro své dílo. Neměl mnoho zájmu na překotném zakládání a tvoření stanov. Jeho ustavičné pohroužení do věcí božských, jeho ustavičný styk s Bohem, který ho ztravoval, potřeboval svobody ke svému dechu. Nechtěl vázati své žáky ničím, téměř žádnými předpisy. Takový byl jeho duch a jenom v tomto duchu chtěl je shromáždit. Proto, když teď se tu postavilo mezi něho a jeho život něco docela cizího, co nebylo z něho ani z jeho ducha, těžko se smiřoval s tím, aby se dal zasaditi do tohoto nového stroje, ve kterém mělo býti všechno přesně naznačeno a vyměřeno. Teprve na naléhání příznivce oratoria kardinála Cesiho nařídil papež Řehoř XIII., aby se Filip konečně přestěhoval ke svým bratřím, aby to nebudilo pohoršení. Filip poslechl, ale neodpustil si ani při této příležitosti, aby nevzbudil aspoň trochu posměchu pro svou osobu. Již ho dusila vážnost, kterou ho zahrnovali. Tak se vybral ze San Girolamo slavnostní průvod jeho žáků. Každý nesl nějakou část jeho chudičkého zařízení. Staré ohřívadlo, dvě rozviklané židle, kutadlo ke kamnům, džbán na vodu. Nesli to slavně jako vítězné trofeje celým Římem za zpěvu a veselí. Mnoho slušných lidí pohoršovalo se

nad „těmito podivnými nápady“ a mnoho se mluvilo o podivném starci, který se stává dětinou. To právě Filip chtěl a kochal se neobyčejně takovými řečmi.

Důkladně se však zmýlili obyvatelé Vallicelly, jestliže se domnívali, že nyní mají Filipa konečně mezi sebou, že se nyní bude účastňovati schůzek rady o nových stanovách, o kterých se stále debatovalo až do jeho smrti. Filip se v novém domě tak odloučil jako u San Girolamo. Vybral si dvě maličké světničky v podkroví. Nad jednou si dal vystavěti malý arkýř s drobným oknem. Lezl tam po žebříku a bylo tam místo právě pro židli, postavenou těsně u okna. Zde sedával hodiny a hodiny, pokud měl volno. Viděl na celý Řím a byl blízko nebe. Celé noci tu probděl pod hvězdami. Potřeboval tuto samotu, protože ho láska Boží přepadala při pouhém vyslovení slova Bůh, Láska nebo Ježíš. Jeho srdce začalo rychle tlouci, dostavovala se horkost na prsou a v hrdle. Často musíval ležeti na posteli a tak mluvit se svými žáky, protože se celý chvěl a chtěl aspoň jaksi pod pokrývkou zakrýti své svaté vzrušení. I v tom viděli mnozí touhu Filipovu po zvláštnostech, ale to byla jeho jediná primitivní, ale přece účinná pomoc, jak skrýti svůj žár svaté lásky. Tady také sám jídával či spíše se postil, nechtěje, aby se mu v tom někdo obdivoval anebo nerozumně ho následoval.

Není divu, že při veškeré dosavadní práci a při těchto přísných postech Filip předčasně zestárl, že vypadal jako stařec a že se o něm mluvilo jako o starci ještě před sedmdesátým rokem. Dvakráte byl těžce nemocen, roku 1586 a 1587. Ale i se svou horečkou a krutou žízní sestupoval denně do zpovědnice a vysedával v ní hodiny a hodiny. Neměl-li právě kajícíníků, ulpíval pohledem na svatostánku a zapomínal na lidi i na čas.

Filip konečně osaměl. Jeho žáci vyrostli, všichni si nahledali práce a starostí. Dílo Filipovo vykonalo své a žilo duchovní setrvačností. S nikým se Filip blíže a důvěrněji nesblížil. Tolik svatých žilo kolem

něho, ale jen kolem. Každý šel svou cestou. Jeho žáci ho nedorostli, jeho dílo zůstávalo za ním. Tak Filip dorostl. Našel chvíli, kdy mu rozumí jenom Bůh. Dílo jeho naplnilo jiné. Protože jím hledal Boha, nemohlo naplniti a nasytiti jeho. Teď nastával nejdůležitější okamžik jeho díla. Svatost jeho lásky a opravdovost přelévala se na jeho dílo, které vydávalo ovoce celé Církvi. Až přijde stáří, bude jen dozráním ovoce v duši jeho i v duších tisíců.

Dozrávající ovoce

OD ROKU 1590 SNAŽÍ SE SVATÝ FILIP O ÚPLnou osobní svobodu. Chce býti osvobozen ode všech úřadů. Skládá úřad představeného římského domu a žádá, aby místo něho zvolili jiného. Protože však miloval nejen svobodu svou, nýbrž i druhých, žádá, aby tento nový představený byl zvolen všemi kněžími kongregace. Leč ještě jeden úřad ho tíží. Celá leta od chvíle kdy se sešli jeho žáci v řeholní společnost, byl jejím zpovědníkem. Již proto, že byl zpovědníkem většiny svých podřízených již od jejich mladých let, dlouho se bránili oratoriáni, aby neprovedl Filip tento krok. Chápeme, že se jim těžko loučilo s Filipovou útěchou, s jeho slovy, s jeho pokyny, které jim po leta uděloval ve zpovědnici. Všechno by byli bývali snesli, ale toto jim bylo příliš kruté. Filip však viděl lépe a dále než oni. Chtěl je pomalu zvykati na jiné představené, aby pak při jeho odchodu neztratili rozvahy, aby nepocítili příliš kruté jeho ztráty; proto je zvolna od sebe oddaloval. V této době se také rozhodl, že již nebude mluvit v ora-

toriu. Vše, co chtěl říci, řekl za padesát let svého života. Změnily se poměry, změnilo se oratorium a Filip se zvolna vzdával i jeho. V tom ukázal svou svatost. Ani k svému dílu nepřilnul tak, aby je chtěl vésti a pokračovati v něm za každou cenu. Když cítil, že v něm vykonal svou úlohu, odcházel. Také proto, aby se mohl nyní klidněji a více věnovati sobě. Širokým obloukem padesáti let vracel se ke svému skrytému, neznámému životu, kterým začal v Římě jako mladý laik.

Jeho zdraví je podlomeno, velmi často je nemocen. Tak začíná nový život, život uzavřený čtyřmi stěnami jeho světnice. Poslední období svého života má Filip nové řečniště, svou světnici a velmi často i své lože. Modlitbou, ustavičným spojením s Bohem, naprostou odloučeností ode všech tvorů, dokonalou láskou k Bohu nabyt tajemné moudrosti svatých. Dříve napomínal, učil, odvracel, varoval, dnes jenom rozdává svou vyzrálou moudrost.

Ukryl se sice do své světnice, ale ta světnice musí zůstatí všem otevřená. Nesnese, aby někdo omezoval návštěvy k němu. Tak jest jeho světnice naplněna lidmi od rána do večera. Oratorium se přestěhovalo sem, k jeho lůžku. Zase se střídají kardinálové, pážata, řemeslníci, mladíci, studenti, kněží. Filip nadhazuje nějakou otázku z duchovního života nebo z theologie, a nyní se o tom debatuje jako v prvých dobách oratoria. Filip při tom nejčastěji leží na lůžku, protože jí jenom jednou denně a maličko spí. Dva jeho žáci, dnes jeho lékaři, jsou ustavičně kolem něho, ale mají s ním velmi těžkou práci. Opravdu ho rozezlí, když zabraňují návštěvám, které prý ho zeslabují. Světec naproti tomu tvrdí, že právě oni tím spíše ho usmrtí, protože mu berou jeho jedinou zábavu a rozptýlení.

Jeden z žáků Filipových, kardinál Cusano, tvrdí, že nikdo nebyl v celém světě v posledních dvaceti letech tolik milován a zbožňován, jako svatý Filip. Proto si dovedeme učiniti představu, jak asi bylo

rušno v jeho světlici, když již nemohl vycházeti a když všichni jeho žáci musili choditi k němu.

Loretský poutník Soto vypravuje, že když šel z Říma do Loreta a lidé slyšeli, že se zase vrátí do Říma, zahrnovali ho všichni žádostmi, aby se za ně přimluvil u Filipa. Chtěli býti zahrnuti do jeho modliteb, v jejichž sílu všichni tolik důvěřovali, od papeže až po prostou řeholnici. V jeho světlici si dávali denně dostaveníčko členové kardinálského sboru. Někdy to ve Vallicelle vypadalo jako v konklave nebo v papežské konsistoři. Do této světlice přicházejí dva vyznavači ještě humanismu, kardinálové Vallier a Paleotto, oba zbožní, ale čtoucí s takovým zájmem evangelia jako klasiky a písíci vybroušenou latinou vyrovnané traktáty „O kráse stáří“. Nejlepšími z kardinálů jsou mladý Frederico Borromeo a kardinál Cusano. Frederico Borromeo byl velmi dobře vychováván svým strýcem Karlem Borromeo. Ale Karel chtěl z něho míti dobrého světského státníka, nepomýšleje, že by mohl býti knězem. Frederico musil mnoho podstoupiti, aby mohl jíti za hlasem svého srdce a státi se knězem. Byl zbožný, skromný, přísných mravů. Říkával Filipovi, že ho chce milovati jako ho miloval Karel.

Frederico nahrazuje Filipovi vřelost, které postrádalo přátelství jeho strýce Karla k Filipovi. O všem se radí s Filipem, všechno mu předkládá. Mnoho poznámek o Filipovi, o jeho slovech a činech z posledních let máme právě od něho. Byl to také Filip, který rozhodl, že přijal nabízené mu arcibiskupství milánské, zvláště když jej potěšil slovy: „Buď statečný. Bůh ti musí pomoci, když ti svěřil milánskou Církev, a osvobodí tě od vnitřních protivenství . . .“ Frederico si to poznamenává a uzavírá svou poznámku slovy: „Drahý příteli, mám pevnou důvěru v tvé slovo.“ S přáteli mluví jen o Filipovi a doznává kde-si, že ho tak miluje, že by za něho i krev prolil. Frederico je tak vyznamenán důvěrou Filipovou, že ho zve dokonce ke klášterním rekreacím hlavně v masopustě. Tehdy se pořádají v klášteře oratoria, do-

máci zábavy, výstupy, žerty a žertíky, které ovšem Filip včas moudře střídá s vážnými hovory.

Kardinál Vallier zachycuje nám takové hovory, ve kterých Filip dovedl znamenitě střídati zábavné s vážným. Krátce po jeho smrti vydává knihu: „Filip - nebo křesťanská radost“. Listoval jsem v ní a vyčetl z ní, že ten, kdo je blízko Boha, nemůže býti smutný, neboť jediným zármutkem jest myšlenka na hřích a skutečnost, že ještě nejsme doma. Sloužití Bohu považoval Filip za něco tak krásného, že to dovede vyvážit i onen stesk po tom, že jsme stále ještě ve vyhnanství. Dovedl každý hovor stoučiti na Boha a nevyhýbal se ani hovorům humanistickým ani filosofickým, tak jako miloval náměty čistě theologické, aby za chvíli provedl někomu nějaké šelmovství. Takovou měl radost z Boha a jeho lásky! Jeho žáci říkali mu právem v této době „náš křesťanský Sokrates“.

Sem dochází učený humanista Strozzi mladší, jenž se tu setkává s horlivým kardinálem florentským Alessandrem z milánské rodiny Medici. Chodívá sem do samoty několikrát týdně a zůstává tam celý den. Nevadí mu ani hřmot hochů, ani hluboké i menší starosti, které předkládají návštěvníci Filipovi. Zůstává tam po celé dopoledne i odpoledne a mrzívá se pak na noc, která přichází v Římě tak znenadání, že ho vyhání od jeho drahého učitele. Filip mu předpovídá, že se stane kardinálem i papežem, ale že dlouho papežem nebude. Deset let tak sem dochází do Vallicelly, až je na doporučení Filipovo jmenován biskupem v Alexandrii a později kardinálem. Toto jmenování ho přivedlo zase na delší dobu do Říma. Větší radost než ze svého jmenování měl z toho, že mohl zase delší dobu pobýti v Římě. Říkal, že bude sloužit světcům jako dříve. Filip ho ihned na místě vyzkoušel, řka, že by teď právě potřeboval nejvíce někoho, kdo by mu podával plivátko, když tolik kašle... Ale v Alexandrovi Medici se nic nezměnilo s kardinálatem, leda že jen ještě vzrostla jeho láska. Z laiků se tady nejčastěji objevují členové rodiny

Massimi, se kterou byl Filip spjat nejvěrnějším přátelstvím. Byl jakýmsi domácím kaplanem celé rodiny. Křtil, sezdával všechny členy a celá rodina k němu lnula upřímnou oddaností. Dům Massimů byl jakoby v jeho rukou. Nic bez něho nepodnikali, on měl poslední, rozhodující slovo ve všem. A proto čím se ve stáří řidčeji objevoval Filip v paláci Massimů, tím častěji chodili pak Massimi k němu. Mladí příslušníci rodiny Massimi zakusili plně jeho lásky. Správně to vystihl kněz Crescenzi, že Filip byl vlídnost sama ke všem, ale především k mladým. Chodili k němu na rady, hovořil s nimi o všem, co je zajímalo. Ani jeden stín, ani jedna vráska na jejich obličejích mu neušla. Dovedl viděti až na dno jejich duše, a pak tak dlouho se modlil a tak dlouho svými slovy zpracovával mladou duši, až ji měl tam, kde ji chtěl míti. S nimi nejraději hovořil. Záviděl jim, že jsou ještě mladí a že mohou mnoho dobrého vykonati, záviděl jim, že ještě mohou mnoho Boha milovati, státi se velkými svatými.

Filip obyčejně ležel na lůžku. Kolem něho na prostých, slamou vyplétaných židlích, na zemi, na klenkách, na posteli, pokud bylo místo, posedávali jeho hoši. Předčítali mu z knih, které měl rád, předzpěvovali mu Lodi Jacoponovy, předčítali mu již po tolikáté život blahoslaveného Jana Colombiniho, život podivuhodné, tajuplné postavy františkánské. A jindy zase brali do rukou veledílo Savonarolovo, *Triumfus crucis*, onen velkolepý prvý pokus o apologetiku, a Filip vypravoval s nadšením o tomto velikém mistru slova, který dovedl přetvořiti hříšnou Florencii v Civitas Dei. Na krátko sice, ale přece jenom to dokázal. A ke konci života měl rád již jen svůj brevír, který s nimi recitoval, nebo který musili recitovati s ním, když nemohl mluvit pro horečku a dusivý kašel. A když byli jeho hoši příliš vážní anebo když kardinálové s purpurem tam vnášeli příliš slavnostní náladu, která naháněla hrůzu jeho mladým, poručil, aby mu podali nejohmatanější knížku *Sbírkou Facetii* - Vtipů od Piovanna Arlotta. Kniha

vtipů, kterým bychom se dnes těžko smáli, ale plná vypravování s komickými situacemi, které asi byly komičtější v době slavnostní, uhlazené, klasické.

Jeho hoši mu dělali poslíčky po městě ke kardinálům a k šlechticům, když si přál míti je zase u sebe anebo když od nich žádal nějakou pomoc pro kohosi ze svých chráněnců. Přišly ovšem chvíle, kdy Filip měl zavřeny oči horečkou, kdy nemluvil a kdy bylo smutno pohlédnouti do jeho hořící tváře. Tehdy mladíkům a ostatním jeho přátelům docela postačilo, že se směli dívat jen do jeho tváří a v jeho svaté vyrovnanosti a klidu čísti svou jistotu.

Nejvěrnějšími byli mu ke konci života jeho věrný Fedeli, o jehož konversi jsem se již zmínil, a pak Gallonio. Gallonio bydlil pod Filipem, takže mohl jen holí zatukati na podlahu a Fedeli, který spal jako zajíc, ihned přiběhl v kteroukoli noční dobu. Gallonio s Fedelim na konci života také pomáhali při svlékání a ukládali nemocného a zesláblého starce na lože.

Po smrti Sixtově se vystřídali rychle čtyři papežové po sobě. Nejprve byl zvolen Urban VII. Několik dní po volbě ale klesl, zasažen zákeřnou římskou horečkou. Snad nikdy ještě se celý Řím tolik a tak upřímně nemodlil, jako za uzdravení tohoto papeže, od něhož tolik očekávali. Ale za dvanáct dní Urban umírá. Dlouho, dlouho trvá konklave. Přistřují se protivy mezi stranou španělskou a mezi těmi, kteří cítí španělskou pomoc a ochranu jako tíživé břemeno. Zatím roste anarchie v papežském státě a banditství, které Sixtus tak krvavě pronásledoval, vyrostlo znovu jako vydupáno ze země. K tomu se ještě přidružil tísnivý hlad po celé Itálii.

Smutný úděl dostal darem po svém nastoupení zvolený papež Řehoř XIV. Protestantismus rostl v Německu, francouzské království upadalo, Turek činil další pokroky. Za hladem se plížil mor. V Římě se mrtví ani nedali spočítati. Nebylo kolikráte ani těch, kteří by chtěli pochovávat, a pohřební bratrstva a jednotliví odvážlivci, kteří se věnovali jakémusi spí-

še odstraňování morem nakažených než jich ošetřování, ovládali drze města. Nyní se osvědčil řád kamiliánů, který vyrostl z Filipovy péče o nemocné, již učil své žáky. Tehdy dal řád jezuitský, který tolik potřeboval každého člena pro reformační úsilí na celém světě, nescíslný počet svých nejlepších scholastiků, bratří i kněží jako ošetřovatele a přirozeně ovšem také jako oběti. Myslím, že tato hrdinská oběť v kolébce řádu jest jednou z příčin tak zázračného a opravdu nadpřirozeného úspěchu, kterým si razil cestu jezuitský řád těchto dob. Kardinál Sfondrato se stal papežem Řehořem XIV. v době, kdy začal humanismus, dohasínající ve vzdělancích, rozežírati prostý lid. Proto si nesmírně cenil Řehoř Filipa, zvláště když mu podivuhodně přetvořil a obrátil jeho dosud neobyčejně lehkomyšlného synovce Paola Camilla. Nakonec ho rodičové odváděli od Filipa, aby prý si svatostí nekazil kariéru. Tak ho Filip dokonale proměnil. Byl by jen ošetřoval nemocné a učil špinavé děti na ulici.

Řehoř byl sice poměrně ještě mlád, ale již zachvácen hlodavou nemocí. Tak za něho vládl jeho synovec Paolo Camilli. Paolo byl sice osobně neobyčejně skromný a prostý, ale když ho jeho strýc povolal na papežský dvůr a když viděl, že strýc je slabý pro nemoc, začal jednati na vlastní pěst. Měl své určité plány pro slávu Církve, a ty prováděl s bezohlednou tvrdostí. Nedal si nikým poraditi. V této době i do oratoria docházival zřídka. Duch Filipův by mu asi byl ustavičnou živou výčitkou. Především chtěl zajistiti španělskému králi a španělské politice, ve kterou doufal a od které čekal největší zajištění pro Církev, co nejvíce papežské podpory proti všem. Když ale zemřel jeho strýc, vrátil se Camilli klidně a bez hořkosti k bývalé skrytosti a ke své bývalé osobní skromnosti a dobrotě. Zdá se, jako by v něm byla ještě zašlehla jiskra temného ohně Pavla IV.

Řehoř XIV. patřil k důvěrným přátelům oratoria. Velmi často do oratoria docházel ještě jako mladý kněz a jednou při takové návštěvě posadil mu svatý

stařec na hlavu bílou papežskou čepičku Pia V. Po letech vzpomněl si Řehoř na tuto událost, neboť Filip měl ve zvyku tímto způsobem, nasazováním kardinálského klobouku nebo čepičky předpovídati svým přátelům jejich budoucí církevní hodnost.

Řehoř se také rozpomenul na tento zdánlivě bezvýznamný žert a když vyšel z konklave, pospíchal nejprve k Filipovi, jehož objal a vroucně prosil o modlitbu. Ve svém rozechvění sliboval svatému knězi, že jej učiní kardinálem. Pokynul ihned příslušnému oficiálovi, aby vypracoval příslušné breve. Zároveň poslal Filipovi svou dosavadní kardinálskou čepičku. Přibylo mu jedno číslo do sbírky a měl zase o jedno číslo více do své prorocké garderoby. Filip měl určití jen den, ve který měl býti slavnostně prohlášen za kardinála. Ovšemže to papeži přátelsky rozmluvil. Sám poznamenal humorně: „Já neumím nosit ty jejich šaty. Vždyť bych v tom neuměl ani chodit.“ Usmíval se v duchu horlivosti Řehořově, kterou ho chtěl vyznamenati. Filip byl nejšťastnější ve své prosté, chudé světničce s kocourem a se svými žáky. Proto odešel jako mladík z Florencie a proto se skryl ve velkém Římě, aby se úplně ztratil v lásce Boží, a najednou by ho chtěli zatěžkávati úřady a leskem. To mu ovšem nevadilo, aby nepozlobil onoho oficiála, když ho spatřil, proč nekoná svoji povinnost, proč nezhotoví ono breve, jak mu bylo naporučeno. Podobně byl zděšen, když ho chtěl jmenovati papež biskupem a nakonec aspoň kanovníkem u svatého Petra. Filip měl Boží lásku. Co mu byly všechny hodnosti? Byl celou svou bytostí připoután k jedné myšlence, k jednomu dílu a k jednomu místu. Vycítil, že jenom oratorium jest jeho dílo Bohem mu určené, a věděl, že všechno ostatní by byly kroky, snad i velké kroky, ale mimo cestu Boží.

Filip byl sluncem a jistotou Řehořovou. Když ho spatřil třeba v zástupu, ihned nechával všech, běžel k němu a objímal ho. Nikdy mu nedovolil, aby před ním poklekl, nýbrž kázal mu vždycky státi s pokrytou hlavou. Pokorně uznával zásluhy Filipovy o

Církev, když mu říkával: „Otče, vy jste vyšší, protože to, oč vás převyšují důstojností, vyvažujete zásluhami.“

Řehoř měl velikou starost o Filipa, jemuž zakázal sestupovati do kostela ke zpovídání, a když onemocněl, dovolil mu sloužiti mši svatou ve zvláštní světnici blízko jeho cely, přetvořené v prostou kapli. Konečně mu ještě změnil povinnost brevíře v modlitbu růžence. Filip jen nerad užíval této výsady a musili mu to v nejkrajnějším případě lékaři poručiti, aby tak učinil. A když nemohl se sám modliti brevíř, žádal od svých návštěvníků a spolubratří, aby se modlili před ním, a pokud mohl, aspoň slabým hlasem se modlil s nimi.

Od této doby se již skoro neobjevil v kostele, jeho samota byla stále úplnější. Vrátil se tam, odkud vyšel, do samoty. Byla mu dána veliká milost, že totiž mohl několik let před smrtí se věnovati jenom Bohu a své duši, on, který po šedesát let sloužil ustavičně druhým.

Spával jen několik hodin v noci. Brzo ráno vstával a přijímal své návštěvníky, hlavně své duchovní syny. Slyšel jejich zpovědi po celé dopoledne, aby k polednímu sloužil mši svatou.

V prosté, jen olíčené kapli s jednoduchým oltářem konají se tajemné mše posledních let Filipových. Po celou mši svatou se chvěje a vzdychá, srdce mu prudce buší. Nedivíme se tomu, že se musil přede mši svatou rozptylovati, aby ho jeho zbožnost příliš neuchvátila. Vždycky se bál, aby ho nepřepadla extase, proto také přede mši svatou zpovídal a dával duchovní rady svým žákům. Někdy si i hrál se psem anebo četl si své „Facezie“, protože by ho jinak zaplavila taková vroucnost, že by ani snad nedosloužil mši svatou. Slouží mši svatou docela pravidelně až k přijímání. Když pronese slova „Domine, non sum dignus . . .“, jeho ministrant, kterým jest obyčejně Gallonio, zhasí svíčky a nechává hořeti jen drobnou olejovou lampičku, zavře okenice a odchází. Filip je tu sám a sám před svatým kalichem. Vzdychá, plá-

če, křičí, vidí Krista skutečného před sebou, přissává se lačně ke kalichu, na jehož okrajích ještě dnes je znáti jeho otisky zubů, jimiž lačně svíral kalich Páně. Zůstával dvě až tři hodiny před kalichem, který před obětováním naplnil vrchovatě až po kraj vínem. Stojí před kalichem zbožně skloněn, občas vzhlížeje k nebesům, jak zjistili, kteří se dívali klíčovou dírkou. Někdy se zachvěl a vykřikl: „Ale, vždyť je to krev, skutečná krev!“ až se i hrůzou zachvěl nad skutečností krve v kalichu. Když dopil svatou krev, ještě jednou dychtivě nasazuje kalich ke rtům a vypíjí s velikou pozorností poslední krůpěje. Za dvě až tři hodiny vrátili se bratři a otevřeli okenice. Filip pak dosloužil již pokojně mši svatou. Někdy ho přepadla taková slast a rozkoš, že pojednou začal zpívat.

Po mši svaté snídal kousek chleba a zapíjel jej vínem rozředěným vodou. Od té doby nejedl až do večere, a to obyčejně několik vajíček nebo vaječnou omeletu se salátem. Vzpomínal si nyní také na dobu svých duchovních začátků, kdy si vyžebraval svou stravu, a byl vděčný, když nyní opět mohl žíti z milosrdenství. Ale zase nepřijímal více, než právě potřeboval a co potřeboval. Jeden z kardinálských jeho přátel mu posílá chléb, jiný lahvičku vína a jiný vajíčka. Ostatně nebylo to ani tak bezúčelné, protože v oratoriu podle pravidel měl každý kněz žíti ze svého, a Filip dnes, jako před lety, opět ničeho neměl. Jeho přátelé si ovšem pokládali za čest, že mu mohli posloužiti nejnutnějším, ale přece jen to byla almužna, a tak ke konci svého života žil tak, jak si vždycky přával, z ruky milosrdenství Božího.

Po snídání toužíval býti aspoň dvě hodiny sám, aby se mohl modliti. Často ho ovšem vyrušovaly návštěvy, a pak dovedl opustiti Boha pro Boha. Když měl někdy ještě volnou chvíli, čítával před odpoledními návštěvami životy svatých. Za chvíli byla ovšem světnice plna návštěvníků. Denně přicházel Frederico Borromeo. Rozmlouval s nimi o Bohu a jeho lásce a pak se znovu oddával modlitbě. Stál při

ní nebo chodil, protože kdyby si klekl, byla by jeho duše naplněna takovým vzrušením lásky, že by toho nevydržel. Hlavně večer ho uchvacovala tajemná nostalgie, veliký stesk po Bohu. Tehdy chtěl býti sám a jenom Gallonio a Fedeli směli přijíti a připravit ho ke spánku. Ale spánek ho dlouho neposiloval, neboť se brzo probouzel. Proto mu musil vždycky Gallonio nachystati k hlavě jeho lůžka kříž, růženec a hodinky. Nyní sestupoval jen velmi zřídka do kostela. Každou chvíli sváděl boj se svými žáky, kteří si jednou vymohli proti němu papežský zákaz, který ho velmi hnětl. Nemohl duchovně vésti své duchovní syny. Ale jak papež, tak jeho okolí byli v této věci neoblomní. Ani pozdější papež, rovněž jeho žák, Klement VII., mu v této věci neustoupil. Všichni věděli, jak ho zmáhají zpovědi v kostele, kam může každý přijíti, kde ho může každý obtěžovati. Klement VIII. znal totiž Filipa tak jako Řehoř. Protože i on patřil ještě jako kardinál Aldobrandini k jeho nejvěrnějším. Aldobrandini se účastňoval pobožností v oratoriu a rád svou přítomností zvyšoval lesk oratoriánských slavností. Tak také měl officium o slavných nešporách ve Vallicelle na svátek Narození Panny Marie. U oltáře se skvěla nádherná římská asistence v plném obsazení. Aldobrandini seděl na trůně, kolem postavy ve zlatých dalmatikách, kněží v nažehlených kottách, zpěvy, hudba, množství věřících zaplňovalo prostory nadýchané kadidlem. Filip slyšel ze svého arkýře hlasy a sestupoval do kostela. Obcházel kostel a vcházel zadními dveřmi. Lidé poznávali Filipa, jehož mnozí neviděli již několik let. Ustupovali mu a Filip šel zvolna k oltáři. Když ho spatřil kardinál Aldobrandini, zapomněl na svou důstojnost, zapomněl na slavné nešpory, sestoupil se svého trůnu, šel Filipovi vstříc a rozpřáhl náruč. Věřící pohnutím slzeli, ale Filip zastavil pokynem kardinála a usedl pokorně k jeho nohám s nižší asistencí, jak to bývá v Římě zvykem, na stupních u trůnu.

A za nějaký čas tento Aldobrandini, pokorný, zbož-

ný a štědrý stal se papežem Klementem VIII. Nikdy nezapomněl, že je duchovním synem Filipovým, zachoval mu až do smrti úctu i vděčnost. Dal si jméno Klementa VIII., aby naznačil, že chce držeti autoritu Církve jako všichni Klementové, ale že bude zároveň mírný a dobrý.

Měl jednu chybu. Hltal práci. Chtěl o všem vědět, o všem rozhodovati, všechno podpisovati. Neštěstí bylo v tom, že přesto byl povahy nerozhodné, úzkostlivé, nadto se vždycky rozhodoval na dlouhé lokty. To proto, že nikomu nedůvěřoval a všechno si chtěl ověřovati sám. Proto všechny záležitosti vázly, nic nemohlo nikdy býti skončeno, kanceláře se topily v aktech, a toto úřadování ohrožovalo vážně další provádění reformy, o které se jako zbožný a horlivý papež zasazoval. Měl již mnoho dobrých rádců, mnoho dobrých a horlivých kardinálů, kteří to s Církví smýšleli právě tak poctivě jako on, ale ani těm nedůvěřoval, nýbrž říkal, že je kardinálů vůbec zbytečně mnoho, i jednal obyčejně opačně, než mu radili. Raději se uchyloval o radu k Filipovi. Snad žádný papež neprojevoval takovou přízeň a důvěru Filipovi, jako Klement. Jako Řehoř, i on častěji navštěvoval Filipa v oratoriu a prohlásil, že může kdykoliv přijíti. Jednou mu pravil: „Vy jste tu pánem, vy jste tu jako doma.“ Filip ho hladil jako syna, kolikráte se vroucně objímali a jednou se papež v důvěrné chvílce sklonil a líbal Filipovi ruku. Aldobrandini, starý šlechtic, dříve kardinál a teď papež si rovněž myslel jako předchůdcové, že Filipovi patří nějaká důstojnost. I Klement hrozil kardinálským purpurem. Jenže Klementovi to dovedl Filip ještě snadněji rozmluviti než Řehořovi. Klement měl mnoho starostí; jeho pontifikát přes všechny jeho chyby byl slavnou dobou. Proto potřeboval mnoho modlitby. Všechno očekával od modliteb Filipových a když některé záležitosti vázly, vzdychal smutně: „Filip se za nás nemodlí . . .“ Je roztomilé čísti jejich dopisy, které si posílali. Jsou tak vtipné, tak důvěrné a roztomilé, ale neoblomné, co se týká zákazu sestu-

povati do kostela a zpovídati. Klement ještě jednou zkouší, chtěl by mítí Filipa kardinálem. Tak jako málo důvěřuje ostatním, tak by rád poslouchal tohoto jediného svého rádce; myšlenka na vznešenost, potřebnou k vysokým radám a úkolům, jej stále pronásleduje. Ještě jednou obnovuje svůj pokus jmenovati Filipa kardinálem. Radí mu přátelé, že by to měl přijmouti jako uznání a vyznamenání pro kongregaci, ale Filip zvedl oči k nebi a zašeptal s přesvědčením a vroucně: „Paradiso, paradiso . . .“ Po ráji už jen toužil.

Zatím však přízeň Klementova k oratoriu byla by se málem stala samému oratoriu záhubou. Klement si vybíral pro důležité církevní záležitosti a důležitá místa členy oratoria a ovšem nejlepší, takže tím bylo ohroženo i pouhé udržování římského oratoria. O nějakém zakládání jiných oratorií nebylo již ani řeči. Papež odňal oratoriu Baronia, Tarugiho, Bordiniho i Fedelliho. Ještě že aspoň Baronio a Fedelli zůstali v Římě. Vždyť byl teď Filip více nemocen než zdráv. Uprostřed prosince roku 1592 ho přepadla horečka, která jím zmítala po 40 dní. Proto se rozhodl, že složí i úřad představeného římského domu. Nedbaje domluv, aby upustil od tohoto úmyslu, svolal všechny kněze své kongregace a tak resignoval a doporučil za svého nástupce Baronia. Otcové sice uposlechli, ale nezapomněli si pohrání s předpisy a Baronia ještě k tomu náležitou volbou za tohoto představeného zvolili. Stojí proti sobě jako dva protiklady, tato zakládající a úřadující snaha jeho žáků, a svatá prostota a bezstarostnost Filipova. Až po jeho smrti konečně pochopili smysl myšlenky Filipova oratoria a prohlásili každý dům oratoria po celém světě za úplně samostatný. To vždycky Filip chtěl a proto dal oratoriu tak jednoduché a tak široké stanovy. Konec života svatého Filipa byl označen velikou politickou událostí, do které Filip zasáhl velmi účinně a kterou snad dal nový směr křesťanské politice.

Několikrát jsme se zmínili, jak se odehrával v zákulisí boj mezi španělskou rozpínavostí a stranou,

kteřá chtěla svobodu Církyve. Tato svoboda Církyve byla pojednou ohrožena další událostí. Navarský král Jindřich IV., který měl býti králem francouzským, odpadl od víry katolické, a nyní se jednalo o to, aby byl zbaven nástupnického práva na francouzský trůn. Španělé se mocně o to zasazovali, protože hodlali kořistiti ze zmatků a zeslabení Francie. Tu chtěli zeslabiti co nejvíce, aby neměli soupeře. Zase si jednou zahrál španělský král a jeho katolická liga na ochránce ohrožené víry.

Král navarský projevil však vůli vrátiti se do Církyve. Dostalo se mu rozhrěšení, ovšem podmíněného. Měl žádati o jeho potvrzení v Římě. Bylo zapotřebí tohoto podrobení, aby se mohl státi francouzským králem. Sixtus V. vedl kdysi rozhodný boj o osvobození od španělské starostlivosti o blaho Církyve. Šel v tom ve šlépějích Pavla IV., ale nevládl dosti dlouho, aby mohl své dílo dokončiti. Řehoř XIV. se vrátil ke španělské politice, a tak tu stály proti sobě dva tábory, chystající se k rozhodnému boji.

Jindřich IV. odpřisáhl protestantství 25. července a vyslal ihned vévodu z Neversu do Říma, aby vyjednával jeho jménem. Papež přijal vévodu, pohovořil s ním, ale mimo široké přísliby nedal mu určité odpovědi. Zatím bylo moudře zakázáno římským kardinálům, aby nepřijímali návštěvy Neversovy, aby tak nemohl vykonávati nátlaku na ně a skrze ně na samého papeže. Ale vévoda byl velmi obratný diplomat. Věděl, že v Římě nezmohou právě všechno jenom kardinálové, zvláště když Klement VIII. tak málo dal na jejich rady, že daleko větší vážnost mají jinak neznámí řeholníci. Slyšel o Filipu Neri, o Baroniovi, o jesuitovi Toletanovi. Za dva dny obešel Nevers všechny významnější kláštery a promluvil se všemi vynikajícími řeholníky. Máme informační lístek, který mu psal někdo, kdo znal velmi dobře římské poměry, aby šel také do Vallicelly a tam aby nejprve promluvil se svatým starcem Filipem. Že není učený, ale moudrý a zbožný a má velký vliv u papeže. S tím aby nemluvil o vlastní záležitosti, nýbrž

jen ho poprosil o modlitbu. Vyjednávat aby šel raději k jeho žáku Baroniovi. Nevers se zachoval přesně podle těchto pokynů. Filipa si dokonale získal. Jakmile Filip slyšel o vracející se ovci, ihned vzplál jako dlouholetý apoštol touhou, aby se této ovečce co nejdříve otevřel ovčinec Kristův. Jemu byla ubohá veškerá politika a všechny komplikované starosti intrikánů jak španělských, tak francouzských i římských, ho vůbec nezajímaly. Viděl před sebou jenom vracejícího se člověka a království Boží ve Francii, které tím bude posíleno. Proto, ač byl jinak slabý, šel ihned k audienci papežské a vybízel papeže, aby nedal na španělské námitky a aby přijal Jindřicha do Církve. Papež nevyhověl ihned Filipovi. Zdálo se, že byl Filip poražen. Ale to se jenom zdálo. Tak jak byl před tím Klement vnitřně rozhodnut, že nedá absoluci Jindřichovi, kterému nechtěl uvěřiti, tak byl zviklán v tomto rozhodnutí po Filipově návštěvě. Klement, ustavičně nerozhodný, snad poněkud skrupulant, byl Filipovým zakročením uvržen do trýznivých duchovních úzkostí. A když se papež stále nerozhodoval, nařídil Filip svému věrnému Baroniovi, který byl papežovým zpovědníkem, aby odmítl papeže zpovídati, jestli se nerozhodne vyhověti Jindřichovi. Tak musil konečně Klement po nějakém váhání ustoupiti. Bylo to jediné, ale velmi užitečné zasažení Filipovo do politiky.

Poslední leta Filipova jsou stálým střídáním nemoci s několika měsíčními obdobími obstojného zdraví. Jeho světnice je stále dostaveníčkem kardinálského kolegia, římské šlechty i bujně mládeže. V roce 1594, když leží zase zchvácen horečkou, zvedá se jednou odpoledne na loži, vztahuje po někom něžně své paže a volá k němu, jako by stál docela blízko: *Madonna mia, Madonna mia . . .* Okamžitě pak vstává uzdraven. Maria přišla k němu. Maria si uzdravila svého služebníka. Celý rok měl býti zdrav, aby mohl ještě poslední chvíle sloužiti všem, kteří k němu v zástupech přicházeli. Je tak zdrav, že může dokonce i vycházeti ven, že může navštívit své drahé z ro-

diny Massimi a ještě jednou jde do Vatikánu, kde poroučí papeži, který byl stížen bolestnou dnou, aby byl zdravý a pokračoval ve svých pracích. Zato on po tomto roce propadá nemoci. Lékaři ho považují za ztracena, i když tvrdí, že lékaři ničemu nerozumějí a že bude prvního května na svátek svého svatého patrona apoštola Filipa sloužiti mši svatou. Slouží ji, ale je to uzdravení jenom zdánlivé a velmi krátké. 12. května chrlí krev. Všichni cítí, že přichází chvíle odchodu Filipova z tohoto světa. Je tak prostý a klidný jako byl celý jeho život. Poslední pomazání mu přináší jeho žák, jeden z nejvěrnějších a teď představený kláštera, Baronio. Svaté přijímání mu přináší sám kardinál Frederico Borromeo. Přichází do světnice a Filip nabude podivuhodně zase sil. Volá vstříc svátostnému Kristu: Hle, láska má, má láska. A když se mu zdají příliš dlouhé obřadní modlitby, přerušuje kardinálovy modlitby a volá: Tak mi ho dejte, dejte mi ho již! Hned, hned! Kardinál Borromeo pokračuje klidně v obřadech a přichází až ke slovům Domine, non sum dignus, Pane, nejsem hoden, Filip se bije v prsa, sklání hluboce hlavu a praví: Ba, nejsem hoden, nikdy jsem nic dobrého nevykonal. Po svatém přijímání ještě hlasitě se modlí a vzlyká. Pak se však pojednou vzchopí a prohlašuje, že má lepší léky než všichni lékaři. Vstane a téměř celý den je na nohou. Ráno slouží bez námahy mši svatou a je jakoby vyměněn.

Docela nečekaně nastal jeho poslední den, dvacátého pátého května. Filip přistoupil jako obvykle k oltáři. Než začal sloužiti mši sv., zalétl zrakem z okna ke svatému Onofriu, kde ztrávil tolik chvil se svými hochy, kde tolikráte k nim mluvil, s nimi žertoval a je rozohňoval k lásce Boží. Celé dopoledne ještě zpovídal a četl životy svatých. Tehdy si dal předčítati život svatého Františka a jiného františkána, svatého Bernardina ze Sieny. Pak ho přišli navštívit kardinál Cusano a Borromeo. Netušili, že s ním mluví naposledy. On však věděl, že nastává chvíle, kdy má přejíti do širšího oratoria, do oratoria s anděly

Božími a vyvolenými. Když se k němu přiblížil Borromeo, učinil Filip, co ještě nikdy neučinil kardinálovi ani v jeho mládí. Objal ho vřele a vtiskl dlouhý polibek na jeho kněžskou tonsuru. Ulehl jako jiné dny a v noci, v jednu hodinu se probudil. Kolemstojící slyšeli ho opakovat stále: tři a tři je šest . . . Nerozuměli, že tím myslí hodinu své smrti, která přišla v tak zvanou šestou hodinu noční. Za tři hodiny totiž slyšel Galonio zaklepání Filipovy hole na podlahu. Přišel ke svému otci a našel ho stojícího a lapajícího dech. Pravil jen tiše: Odcházím, odcházím. Lékaři se pokoušeli uvolnit mu dech, ale Filip přerušil jejich namáhání slovy: „Nemáte-li lepších prostředků, pak je konec, umírám.“

Svolali celou řeholní obec. Z jeho žáků již nikoho nemohli narychlo zavolati. Baronio modlil se modlitby za umírající. Filip seděl na loži, oči obráceny k nebi, k onomu ráji, po kterém vždycky tolik toužil, a neslyšel již ani v slzách se zalykající prosbu: „Otče, což nám nepožehnáte?“ Již nepožehnal. Jen prudce vydechl, sklonil hlavu a skončil.

Za hodinu již ležel vystaven, oblečen v kněžská roucha. Rychle se rozletěla po Římě zpráva o jeho svaté smrti. Lidé několikrát se rozebrali květy a růže, kterými byla zasypána jeho mrtvola. Přiběhli kardinálové, papež, jeho žáci. V noci pak jeho věrní lékaři provedli obdukcí jeho těla. Všichni byli zvědaví, zda se najde příčina jeho podivuhodného tlukotu srdce a jeho vnitřního ohně. Našli zlomené žebro a neúměrně zvětšené srdce . . . Tedy to byl opravdu žár jeho lásky k Bohu, který mu srdce zneklidňoval a zaléval celé jeho tělo prudkým ohněm.

Kolem jeho rakve se nyní scházel celý Řím. Přišli i dominikánští novici od Minervy a se slzami a vzlykotem modlili se hodinky za zemřelého. Kardinál Medici dal zhotoviti rakev z ořechového dřeva a postaral se o přesné úřední zjištění totožnosti jeho mrtvolky. Již od jeho smrti počítali s jeho prohlášením za svatého.

Hned po jeho smrti začali se jeho žáci starati o bea-

tifikační proces, který ukázal, jak velice byl milován svatý stařec. Za šedesát let si získal srdce všech. Stal se miláčkem všech.

Nero de Neri, který se domníval, že pochází z příbuzenství Filipova, postaral se o krásnou kapli, do které později byly přeneseny světcovy ostatky. Proces pokračoval s různými přestávkami, až konečně roku 1622 byl Filip prohlášen za svatého, zároveň se svatým Ignácem, svatým Františkem Xaverským, svatým Isidorem a svatou Terezií z Avily.

Vděční žáci a přátelé Filipovi se postarali o nádherou výzdobu jeho kaple, která je jednou z nejkrásnějších z celého Říma. Nejlepší současní umělci, Reni, Baroccio, Guercino, Pietro da Cortona, Luca Giordano, Pomarancio se vynasnažili co nejdokonaleji oslaviti svého učitele. Pomarancio vymaloval jeho světnici, přetvořenou v kapli. Reni namaloval krásný oltářní obraz, který, bohužel, poněkud změkčil svou obvyklou sladkostí. Da Cortona pokryl obrovskými freskami ze života Filipova strop Chiesa nuova Panny Marie in Vallicella. Bylo dobré, že si svatý Filip přál ponechat strop a stěny jen vytónované. Aspoň nyní mohl býti strop pokryt velkolepými freskami z jeho života. Da Cortona ozdobil i klášter krásnými obrazy, a to všechny místnosti, které připomínaly a pamatovaly světce.

Hned po Filipově smrti byla jeho světnice proměněna v kapli. Vyhořela, a z jejího zařízení zůstala postel, stůl a pak oltářní socha Piety. Dnes je světnice proměněna v museum Filipovo, kde můžeme shlédnouti památky na jeho život.

Vzpomínka na Filipovu lásku k mládeži, k chudým a nemocným nikdy nevymizela z paměti římského lidu. Jako mladý bohoslovec byl jsem svědkem této upřímné lásky. Tehdy si katolíci římsští troufali přes všechny zákazy tehdejší neupřímné vlády uspořádati veřejný průvod s ostatky svatého Filipa. Nebylo to dávno po onom odporném zjevu, kdy italská policie veřejně potrhala a potupila státní vlajky, nesené v průvodě italské katolické mládeže. I tentokráte se

snázili ve své omezenosti i zlobě zakázati průvod dávno povolený. Katolická mládež se sama zaručila za pořádek, který udržovaly kordony skautů. Šel slavný průvod s ostatky světcovými římskými ulicemi, oněmi zapadlými, špinavými, jako před staletími páchnoucími uličkami starého Říma. Rakev nesli studenti vedle kněží. U kostela propukli studenti ve zpěv zakázané katolické hymny „Noi vogliam Dio“. Za nesmírného nadšení byla do chrámu vnesena schránka s ostatky. Bylo po požehnání. Prali jsme se o kvítka a snítky, kterými byla pokryta jeho rakev, a zatím vystoupil na kazatelnu prostý voják, řadový italský voják, a křikl do zástupu: „San Filippo, hip, hip, hura . . .!“ Divně se mne to jaksi dotklo, ba byl jsem i pohoršen v první chvíli, ale pak jsem pochopil, že to křičí láska, jarý pokřik lásky k Bohu a k jeho světcům v mladém vojíně, že to křičí mládí jak šestnáctého století, tak století dvacátého, a ve vteřině jsem volal s davem: „San Filipo, hip, hip, hura . . .!“ Tehdy jsem se rozhodl, že přiblížím tohoto světce, kterého milují chudí, prostí a mladí, našemu lidu. Když pak jsem našel dobré prameny, napsal jsem konečně po mnohaletém slibování tento životopis. Snad přiblíží svatost křesťanskou těm, kteří se jí bojí, kteří ji vidí jen podmračenou, nelidskou a tvrdou.

Duch svatého Filipa

PROTOŽE JSME MUSILI S ŽIVOTEM SVĚTCO
vým všimati si i celých současných dějin, uniklo nám
mnoho podrobností. Proto bych rád jeho postavu
ještě dokreslil.

Goethe nazval svatého Filipa nejveselejším ze všech
světců. Z jeho života se vypravuje mnoho šprýmov-
ných historek. Leccos jsme již uvedli, ale je důležité,
abychom si nejprve uvědomili jeho hlubokou zbož-
nost a jeho mystickou svatost. Pak také porozumíme
jeho veselosti a nebudeme jednostranně zdůrazňovati
jeho lidskost, nýbrž uvidíme, že ta právě vycházela
z jeho upřímně a heroicky svatého, duchovního ži-
vota. Již jsem ukázal na jeho zbožnost při mši svaté.
Jakmile se zamyslel nad láskou Boží, láska Boží ho
strhovala do svých tůní, takže byl pak ztracen pro
své okolí. Byl tak hluboko proniklý láskou Ježíšovou
u jeho oběti mše svaté, že stačilo, aby jen začal mši
svatou a byl ihned blízko nebezpečí, že se ztratí celé-
mu světu. A to právě nechtěl. Jemu byla jeho láska
k Bohu a jeho obcování s Bohem něčím tak intimním,

že by toho nevydal na odiv nikomu na světě. Proto ještě přede mší svatou se schválně rozptyloval, aby jeho rozlet a únik ze světa při mši svaté nebyl tak prudký a tak nápadný. Kdo si to uvědomí, nepohorší se pak nad tím, že si přede mší zpíval, četl Arlotta a hrál se psem.

Nic nenáviděl tak, jako strojenou svatost, svatě nakrucující oči, lidi svatě se tvářící, přenábožně ruce spínající. Tak přišli k němu jednou na návštěvu takoví hledači zázraků, poutníci za svatými, ale spíše za jejich viděními a zjeveními. Slyšeli o svatém Filipu. Až z dalekého Polska přišli tito dva pobožní poutníci, kněží. Svatý Filip je vlídně přijal a pak vytáhl svou starou zamilovanou knížku vtípů Piovana Arlotto. Předčítal jim jeden vtíp za druhým a sám se jim upřímně smál. Ale pojednou zpozoroval, že tihle lovci podivuhodně pokroucených svatých zmizeli . . .

Svatý Filip si zabručel docela pro sebe: „Dobře jim tak. Přišli se na mne podívat jako na cizí zvíře. Chtěli vidět svatého a zatím viděli hlupáka. Dobře jim tak, proč jsou tak hloupí?“

Láska Filipova byla však neobyčejně prudká. Jeho srdce bušilo prudce při pouhé vzpomínce na Boha a jeho lásku, že až po jeho smrti se teprve porozumělo tomu neobyčejnému tlukotu srdce, když se přišlo obdukcí na to, že jedno žebro nevydrželo těch nárazů a prasklo a že srdce bylo neobyčejně zvětšeno. Jeho vnitřní láska byla provázena tělesným horkem, žárem, který provázel jeho výbuchy lásky Boží. O letnicích r. 1544 modlil se na svých nejoblíbenějších místech v katakombách, a tu ucítil pojednou takový žár a srdce se mu tak rozbušilo, že si uvědomil, že jeho srdce potřebuje více místa. Tehdy cítil, jak se zvedla komora nad srdcem. Po jeho smrti se našlo prasklé žebro, jež se vyklonilo hodně dopředu a uvolnilo místo mezi chrupavkami a košem, a jeho srdce bylo neobyčejně zvětšeno. Jeho lékař uveřejnil odborné pojednání o tomto mimořádném případě. I Cesalpini, slavný lékař své doby, se o tom zmiňuje.

Filipovi kolikráte stačilo jenom vysloviti slovo Bůh anebo Láska, zamysleti se nad dobrotou, s jakou přijímá Bůh hříšníky, a již tonul v slzách. Posluchači jeho při tom cítili živě přítomnost Boží, cítili, jak se jich dotýká něco nadpřirozeného, Božího. Když mluvil o utrpení Páně, málokdy mohl skončiti. S takovou horoucností se přisával ke kalichu Páně, když sloužil mši svatou, že ještě dnes zbožně a s pohnutím si prohlížíme kalich se zřetelnými otisky zubů. Tak žhavě procítil velikost Božího slitování a naší nehodnosti, že, když pronášel pokorná slova „Pane, nejsem hoden“, sevřelo se mu hrdlo lítostí nad hříchy vlastními i všech lidí, lítostí, že tak špatně přijímáme nekonečnou lásku, která se ničeho nezalekla, ani toho, že se jí od mnoha lidí dostane velmi zlé odplaty. Kolikráte se začal modliti růženec, ale nedostal se přes prvá slova Pater noster. Nemohl se nasytiti té sladké a útěchyplné skutečnosti, že náš Bůh je naším Otcem. Patřil k těm, kteří cítili tíhu Boží lásky, takže kolikráte prosíval, aby Pán na chvílku mu dal odpočnouti, že by již déle nesnesl svatého přívalu Boží lásky.

Milosrdný Bůh i milosrdné oči Marie Panny byly pro něho zkušeností sladkou a častou. Kolikráte přitáhl s celým zástupem svých hochů k Minervě a vpadl za oltář do choru, ale kolikráte prošťkal ve sladkém pláči celé Salve Regina. Tak prožil svou jistotu, že máme velkou, dobrou, milosrdnou Matku.

S Marií se těšil, jí svěřoval své bolesti a starosti, c Ní s láskou mluvil ke svým kajícím a především k mladým. Ukazoval jim v ní jejich pravou, rozumějící Matku. Když byl jednou nemocen, ztratil se kdesi v mysli a volal pojednou vzrušeně: „Nechte mne přece obejmouti svou Matku!“ a vztahoval k ní své žilnaté ruce.

Ačkoliv byl naplněn tolika mimořádnými milostmi, přece stále upozorňoval, že křesťanský život a zbožnost nezáleží v těchto mimořádných zjevech. Byl k nim velice nedůvěřivý. Bylo by bývalo velice nebezpečno, kdyby rodící se reforma měla býti kom-

promitována takovými visionáři, jakým byl kdysi jeho přítel Cacciaguerra. Přísně káral ty, o kterých se dověděl, že touží po mimořádných zjevech. Varoval je, že za těmito zjevy se může nejsnadněji skrývat ten, jenž ví více než my a může mnoho napodobiti Boží dary a Boží divy, protože jest již jeho úkolem, aby chodil ve stopách Božích jako jeho stín, jako ustavičná opice Boží všemohoucnosti. Proto s neobyčejnou přísností vyšetřoval po osm měsíců Benincasu Orsolu, která však šťastně obstála v jeho zkouškách. Žádal od svých svěřenců, kteří byli anebo se domnívali býti navštíveni mimořádnými zjevy, viděními, zjeveními, aby žádali od Boha hodně zřetelné, my bychom řekli až odvážné důkazy božskosti původu těchto zjevení. Učil, že jedině dokonalé plnění vůle Boží jest zárukou spasení. Věděl také dobře, že, když se duše oddá Bohu v pokoře a upřímnosti, nemůže ji nechatí blouditi, nemůže ji nechatí beze světla. Ještě jeden hluboký důvod tu byl. Působením svatého Filipa a jiných světců rozproudil se hluboký náboženský život. Nic však nemá tolik padělků, jako náboženský život a jeho vrcholné stavy. Proto se svatý Filip bál, aby nebyl tento živý a svěží proud obrozeného duchovního života zanesen nánosem exaltovaných, v přítmí a přeludech si libujících lidí, kteří by mohli duchovní hnutí snadno svěsti na scestí. On sám věděl, jak vážná a obtížná je cesta duchovního, opravdového života. Proto, ačkoliv byl tak činný, vracel se stále do samoty, kde žil s Bohem, kde s ním obcoval, kde naslouchal jeho tichému hlasu. Toužil velice po usebranosti. Proto vycházel tak rád za město. Jeho nejoblíbenějším místem bylo Kolloseum v noci a katakomby. Proto si také vybral všude, kde bydlil, nějaké odlehlé ztichlé místo. Proto miloval ve Vallicelle svou terasu, s níž shlížel k horám, a kam k němu nedoléhal hluk města. Jakmile spatřil široké obzory, rozšířila se jeho duše, rozletěla se přes ony dálky k Bohu, který se mu zde jevil náznakem své nekonečnosti.

Italské terasy, z nichž je viděti třeba jen kousek ne-

be, modrého nebo siného a pak k večeru hořícího citrinem a ztrácejícího se v neurčitém polosvitu, italské terasy, s nichž uvidíte koupati se v pročištěném vzduchu několik kývajících se cypřišů, několik vážně rozsedlých věží, z nichž je slyšeti čisté šumění ztajených fontán, italské terasy, které vám připomínají terasy věčné . . .

Tam byl tak blízko Bohu, tam zapomněl na všechno, že se pak vracel klidný, jako z jiného světa. Ostatně tato živá přítomnost Boží ho provázela všude. Žil z ní, takže někdy i při papežské audienci dal se jí strhnouti a zapomněl, kde stojí.

Tak žil v Bohu, že se na všechno díval v této prožívané Boží přítomnosti. Věříme rádi, že byl obdařen podivuhodným darem, že dovedl čisti v duších svých kajících, že je sám upozornil na nedostatky jejich vyznání, že jim ukázal na jejich tajné hříchy a na jejich skryté nectnosti.

Protože byl plný Ducha Božího, mohl tak bezpečně vésti duše, a proto se k němu také duše hrnuly. Říkával, že je lepší řídit duše Duchem svatým než dlouhými úvahami a radami. Neučil nijakému duchovnímu systému, nezaložil žádné duchovní školy, nebyl původcem žádného duchovního hnutí. Přelával jenom své srdce, rozdával z plnosti svého duchovního života. Měl však velký dar učiniti zbožnost přístupnou všem, učiniti ji především přijatelnou mládeži. Jeho cesta k Bohu je cestou naprosté a stále rostoucí důvěry k Bohu, cestou dítěte k Otci, dítěte, které věří svému Otci, které ví, že On s ním dobře smýšlí, lépe než ono samo se sebou. Učil, že se Bůh dává ve své plnosti duši tak, jak se duše sama odevzdá jemu.

Že se nedá zahanbiti naší šlechtností. Znal pět stupňů lásky k Bohu. Mluvil o nejnižším stupni lásky, totiž o lásce služebníka k Pánu. Pak následuje láska nemocného k lékaři, aby ji vystřídala láska přítele k příteli. Ale Bůh nechce, abychom zůstali na tomto stupni, máme k němu lnouti láskou synovskou, abychom tuto lásku korunovali mystickým vyvrcholením v lásce chotě k choti. Říkával, že na posledním

stupni lásky není milosti, které by Bůh odepřel člověku, jenž se mu takto hrdinně odevzdal a vydal na milost a nemilost, jako se odevzdává snoubenka snoubenci. Ale nehnal své svěřence ihned k tomuto nejvyššímu stupni. Nevěřil mnoho mladistvému zápalu, o němž říkal, že hasne tak snadno, jak vzplane.

Doporučil časté svaté přijímání, ještě častější svatou zpověď, ve které však vždycky nechal spíše pracovat a vésti Ducha svatého. Jeho zásahy byly velmi diskretní. Nechtěl, aby se tu uplatňovalo jeho vedení vlastní. Také netrpěl, aby jeho svěřenci zúžili náboženství jenom na teologii, jen na rozum, jen na poučky. Báł se takových lidí, kterým celé náboženství sídlilo jenom v rozumu. Doporučoval především umrtvování sebelásky, svých hlavních chyb, pýchy. Tak píše Alessandrovi Borellovi: „Chcete-li v něčem přestřelovati, tak v pokoře, trpělivosti a lásce.“ A když se ho kdosi tázal, neměl-li by nositi žíněnou košili, přikyvuje horlivě, schvaluje, aby ji jenom nosil, ale aby nezapomněl především si ji vždycky obléci na kabát. Sám ovšem měl důtky hladké a lesklé od častého užívání.

Tak jako nenáviděl pýchu, strojenost, tak miloval prostotu, která mu byla sestrou jeho pokory. Proto tolik miloval svatého Felixe z Kantalicia, frátera kapucínskému, jenž chodil žebrat po římských ulicích. Svatý Filip se s ním často zastavil, napil se z toho, co vyžebal, pojedl z jeho sebraného chleba.

Jeho nejoblíbenější ctností u sebe i u druhých byla pokora. Miloval pokoru jako nejjistější záruku Boží pomoci. Viděl v duchu slabost lidskou a proto i slabost svou, a dobře věděl, že jen milostí Boží jsme to, co jsme v duchovním životě, že každý pokrok a již každá spolupráce s milostí jest opět darem milosti. Opakoval často: „Pane, drž Filipa, nebo tě zradí hůře než Jidáš.“ Jeho pokora se zastkvěla v dobách pronásledování, kdy mužně, ale klidně a hlavně pokorně snáší protiventství, vyšetřování, hrozby, zákazy. Nedovolil nikdy se radovati z pokoření svých nepřátel. Byl tak přesvědčen o své vnitřní nehod-

nosti a ubohosti, že mu bylo protivné, když si ho druzí vážili. Proto dělal různé kousky, aby se jimi zesměšnil, aby tak odvrátil od sebe pozornost a úctu lidí. Téže metody užíval při výchově svých žáků. Když pozoroval, že si někdo z nich zakládá na svém mládí, na titulu, na svém hlase či kráse, pokořil jej právě v tom, na čem si zakládal. Kdo nechtěl podstoupiti od něho pokoření, někdy dosti podivná a dobrodružná, s tím se již více neobíral. Pronásledoval vášnivě duchovní pýchu. Měl velikou nedůvěru k chladným mozkům. Říkal, že jsou nejnebezpečnějším úskalím v duchovním životě. Tak je třeba rozuměti i jeho kouskům. Byly vážně míněny. Viděl do budoucna, kdy jej budou mnozí nazývati především veselým svatým, když řekl: „Ve službě Boží nestačí se jen usmívati. Království Boží není pro lenochy. Proto tu není místa k odpočinku.“

Tak jako byl ode všeho osvobozen, tak si chránil svobodu dítka Božího. Celý duch jeho oratoria byl duch svatý, evangelické svobody. Proto se tak dlouho nechtěl přestěhovat ke své řeholní rodině.

Proto tolik miloval Savonarolu. Filip Neri byl Florentan, z oné Florencie, která vedla dlouhé a těžké boje za svobodu. Proto miloval Savonarolu, že se postavil proti zotročovatelům duchovním i politickým, proti rodu Medici. Vážil si ho neobyčejně pro jeho hlubokou zbožnost a upřímnost, s níž se snažil uskutečniti aspoň ve Florencii království Kristovo. Filip Neri nosí s sebou památku na Savonarolu, káže o něm, modlí se v oné době, kdy snažili se římští jesuité i někteří dominikáni dostati na index zakázaných knih veškerá díla Savonarolova. Svatý Filip rád čítával v jeho velkolepé apologii *Triumphus crucis*, která patřila k jeho nejzamilovanějším knihám.

Ze své Florencie odnesl si jinou, typicky florentskou vlastnost, totiž čisté a upřímné veselí. V době arcibiskupství svatého Antonína sestupoval denně z horské farky do Florencie nepatrný, nevzhledný farář Piovanni Arlotto. Chodil po ulicích, po náměstích, zastavoval se s lidmi a vypravoval jim humorné pří-

běhy. Dovedl nalézt ve všem zábavnou, světlou stránku. Byl mistrem satyry, ale jeho satyra nebyla kousavá, nebolela. Jeho vtipy, jimiž sršel a kterými obveseloval své krajany v těžkých dobách, nebyly necudné. Byly posléze sebrány a vydány pod jménem Facezie Piovana Arlotta. Svatý Filip si tuto knihu odnesl z rodného domu. Nosil ji s sebou po celý život. Sám se jí velmi obveseloval a obveseloval jí i druhé. Ve Vallicelle jsem se zvědavě a dychtivě díval, jaká je to asi knížka, která byla ze všech knih Filipových nejohmatanější. Byla to kniha vtipů Arlottových. Svědkové tvrdili o Filipovi, že nebylo míry jeho dobroty a radosti, protože byl plný lásky Boží, proto rozséval kolem sebe radost, úsměv a žert. Když viděl, jak je život smutný, chtěl lidi rozradostnit, neboť i to je krásná služba bratřím.

Jeho radost byla odrazem jeho naprosté jistoty v Bohu. Měl radost z Boha a proto radost ze všeho, co stvořil, a protože naším údělem v nebesích má býti radost, chtěl dáti lidem již zde okoušeti ve zbožnosti toto veselí radosti Boží. Proto neměl rád podmračených, prudkých duchů, kteří jenom vzdalovali od Boha. Tato radost mu získávala mladé. Touto radostí se také on sám udržel věčně mlád. Konečně byla Filipovi pravá radost ochranou před hříchem. Chtěl ukázati, jak je radostno sloužiti Bohu, radostnější než sloužiti hříchu, ve kterém tolikráte se domnívají nalézt radost a zábavu, zatím co nalézají v něm křičivou nudu, která je ďáblovým padělkem radosti Boží. Svatá Boží radost vyzařovala z něho, takže se s ním lidé neradi loučili. Tak byl světlým paprskem umírajících. Posilnění jeho radostnou tváří a jeho jistotou svatého veselí, odcházivali uklidnění do náručí Božího.

Vždycky mne přitahovala postava svatého Filipa Neri, zvláště pak od oné chvíle, kdy jsem se účastnil cnoho velkolepého lidového průvodu s jeho ostatky v roce 1922 v Římě. Úcta a láska nejprostšího lidu a něžná láska především mládeže mne okouzly. Hledal jsem příčinu této lásky a této důvěry. Našel jsem

ji v tajemství, že křesťanství je něčím neobyčejně jednoduchým, krásným, prostým, životným, že znamená stulení se neklidného, nepokojného lidského dítěte na srdci dobrého nebeského Otce. Tajemstvím úspěchu svatého Filipa u duší jest jeho umění, přiblížiti jim Boha v jeho otcovské dobrotě, která vyzývá všechny, kteří hledají lásku a štěstí, do svého náručí. Nečinil křesťanství snadným, protože by musil slevovati, a toho nedovedl; ale nesl křesťanský život se všemi těmi, které chtěl pro něj získati, dovedl ukázati všem cestu k síle k nesení jha Kristova, dovedl nalézt radost na této křížové cestě, radost křesťanskou, která je věčným Šimonem Cyrenským, nadnášejícím naše kříže.

Svatý Filip vybral z renesance, co měla dobrého, dovedl totiž zalíti svým teplem i těžkou křížovou cestu, dovedl nalézt radost dítek Božích.

Opět prožíváme dobu mohutného proudění náboženského života. Vyrostlo z výzvy Pia X. k častějšímu svatému přijímání. Po celém světě se vzrývá upřímné a svěží duchovní hnutí. Proto nechť září tomuto hnutí na cestu duch svatého Filipa, duch svaté jistoty v Bohu a věčně jarní, nadpřirozené, křesťanské radosti dítek Božích, které právě v tom se mohou ustavičně radovati, že nejenom dítkami Božími slují, nýbrž jimi i skutečně jsou.

Dominikáni jsou dnes po celém světě průkopníky tohoto svěžího duchovního života, směřujícího do hlubin křesťanské nadpřirozené plnosti. A nemohou míti lepšího patrona své práce než svatého Filipa, který neměl za živa lepších a upřímnějších přátel nad dominikány. Vyrostl ve stínu florentského kláštera San Marco a celý život dominikány miloval, podporoval, chránil, za ně se modlil, k nim vedl své duchovní dítky. Obroda dominikánského ducha vděčí i jemu za mnoho, neboť on zaplnil svými žáky, plnými nového ducha, jejich kláštery v Římě, z nichž se rozléval nový život všude, i k nám. Tato knížka je prostá kytice vděčnosti na jeho oltář od jednoho z dominikánů, které tolik miloval.

Zrnka moudrosti

VÝROKY FILIPOVY ZAZNAMENANÉ JEHO ŽÁKY

Kdo chce něco jiného než Boha, pracuje nadarmo; kdo miluje něco jiného než jeho, bloudí bídňě. Kdo chce něco jiného než Krista, neví, co chce.

Kdo chce pokročiti na cestě Páně, nesmí se spokojiti s prostřední dobrotou, ale musí se naopak snažiti vykonat velké věci ve službě Boží. Musíte chtít překonati svatostí a láskou i samého sv. Petra a Pavla. I když toho nedosáhnete, vykonáte aspoň své dobré skutky s velkou touhou po dokonalosti.

Kdo hledá občerstvení mimo Stvořitele a útěchu mimo Krista, nikdy jich nenajde. Kdo hledají útěchu mimo její pravé místo, hledají své zavržení. Kdo chce býti rozumný daleko od pravé moudrosti a spasen bez Spasitele, není moudrý, nýbrž blázen.

Není nic slavnějšího pro křesťana než trpěti pro Krista. Tomu, kdo miluje opravdu Boha, nemůže se státi nic bolestnějšího než nemíti příležitosti trpěti pro něho. Největší utrpení pro pravého služebníka Božího jest nemíti utrpení. Velikost lásky k Bohu pozná se podle velikosti touhy trpěti pro něho. Nikdy se nesnažte uprchnouti onomu kříži, který vám posílá Bůh, protože jistě najdete si sami větší.

Kdo ne sestupuje za živa do pekla, je ve velkém nebezpečí, že do něho sestoupí po smrti. V tomto životě není očistce, nýbrž peklo nebo ráj; protože, kdo snáší utrpení s trpělivostí, má ráj a kdo ne, peklo.

Đábel se často proměňuje v anděla světla a pod záminkou lepšího vede k opuštění dobrého.

Buďte veselí, synáčkové! Nechci jen, abyste se nedopouštěli hříchů. Ale, abyste byli veselí, to chci. Veselý duch dobývá snadněji křesťanské dokonalosti než duch zádumčivý. Pokračuj, synu, v tomto svém veselí, protože to je nejlepší cesta k dokonalosti . . . Nechci úzkostlivost ani trudnomyslnost!

Nechte je (mladíky), moji drazí, křičeti jak chtějí. Ať jen jsou veselí. Neboť nechci nic jiného než aby nehřešili . . . Když nehřeší, ať si třeba štípají dříví na mých zádech.

Vnitřní křesťanské veselí je Boží dar, vycházející z dobrého svědomí, z pohrdání pozemskými věcmi, spojeného k patření na věci nebeské. Uchováme si je rozjímáním o smrti a obcováním se svatými a učnými lidmi, častým přijímáním svátostí . . . Rozmnožují ji ustavičná modlitba a úcta k svatým . . .

Moji synáčkové, přijměte dobře má slova: raději bych se modlil k Bohu, aby na mne dopustil smrt, než aby na mne dopustil takovou důstojnost. Žádám

si ducha a ctnosti kardinálů a papežů, ale ne jejich velikosti.

Jak jste šťastní, mladí, že máte čas konati dobré. Můžete vykonati dobro, které jsem nevykonal.

Vystříhejte se špatných společností, nehýčkejte své tělo, prchejte před zahálkou, hodně se modlete, přistupujte hodně ke svátostem, hlavně pokání.

Nelíbí se mi, když dělají zpovědníci příliš nesnadnou cestu ctnosti, hlavně kajícím právě obrácným. Nechci, aby byli drsně přijímáni a tvrdě káráni. Vylekáni strachem a takovou obtížností nového života, vrátí se zpět, nechají zpovědi a zůstanou dlouho ve hříchu. Naopak, soucitem, mírností a láskou je odzbrojíme a získáme pro Krista. Skloňme se k nim jak můžeme. Celá naše snaha ať záleží v tom, abychom je zapálili láskou k Bohu.

Chceš se mstít? Pohlédni, kolik krve prolil Kristus za tebe a jaké muka vytrpěl. S nevýslovnou láskou nejenom odpustil svým mučitelům a pronásledovatelům, nýbrž za ně ještě Otce prosil, aby jim odpustil. Uvaž, že když neučiníš totéž, ani Bůh ti neodpustí tvé viny. Jestli neodpustíš těm, kteří tě urazili, hromadíš si hněv Boží proti sobě a zhrdáš dobrotou Boží, která tě trpí, na tebe čeká a volá tě k pokání. Vzpomeň si, že ty sám denně prosíš o odpuštění, když se modlíš: Otče náš. Jinak pro tebe znamená totiž říkati: Odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim vinníkům, jako říci: Pošli mne do věčného pekelného ohně a neodpusť mi, protože ani já nechci druhým odpustiti.

Buď bedlivý ve vítězení nad malými věcmi, chceš-li zvítěziti ve velkých.

Chraň se lži jak moru.

Nesmíme chtít vykonati všechno v jednom dnu ani chtít státi se svatými ve čtyřech dnech.

Již pouhé sedění ve zpovědnici je pro mne velkou rozkoší. Jak můžete říci, že je to únava. Není to pro mne únava, nýbrž občerstvení a zotavení. Proto nikdy neumdlete přicházeti ke mně a nikdy si nemyslete, že je vás příliš mnoho.

Myslete si, že stojíte jako žebráci před Bohem a před svatými a jako takoví jděte v duchu od jednoho svatého ke druhému prosíce o almužnu, s takovým pocitem a s takovou pravdou, jak chodívají chudí.

Co je dobrého na tomto světě? Marnost nad marnost a všechno je marnost. Nenacházím na tomto světě, co by se mi líbilo a to se mi právě nejvíce líbí, že tu nic nenacházím, co by se mi líbilo.

Duše opravdu milující Boha dospívá k tomu, že musí říkati: Pane, nech mne usnouti.

Tím budu a to se stanu . . . A potom? Potom? Ach, já chci jen nebe, nebe!

PRAMENY

- Capecelatro*: La vita di San Filippo Neri, Roma, 1889.
- Ponnelle-Bordet*: St. Philippe Neri, Paris, 1928.
- Pastor*: Geschichte der Päpste.
- Bacci*: Vita di S. Filippo Neri, Roma, 1678.
- Cacciaguerra*: Lettere spirituali, Venezia, 1582.
- Il III. Centenario di S. Filippo Neri, Napoli, 1895.
- Magni*: San Filippo Neri, Firenze, 1936.
- Seppelt*: Das Papstum in der neueren Zeit, Leipzig, 1936.
- Edwards*: Paul III., Leipzig, 1933.
- Funk-Bihlmeyer*: Kirchengeschichte, Paderborn, 1934.
- Castiglioni*: Storia dei Papi, Torino, 1936.
- Ricci*: Vita di S. Filippo Neri, Roma, 1693.
- Orsolini*: Rifflessioni, Roma, 1700.
- Faber-Reiching*: Das Leben des hlg. Philipp Neri, Regensburg, 1859.
- Schroeder*: Filip Neri, Römer und Reformator, Linz, 1936.
- Ephemerides liturgicae, 1937, fasc. I.
- Negri*: San Filippus Neri, lettere, rime, e detti memorabili, Firenze 1927.
- Gasbarri*: Il riformatore di Roma, Torino, 1937.
- Faber*: The spirit and genius of St. Philipp, London, 1850.

OBSAH

Úvodem	5
1. U kolébky	7
2. Na cestě k Římu	17
3. Poustevník	23
4. Začátky římského apoštolátu	37
5. Filip viděný z protějšku	51
6. Oratorio	61
7. Po zlém	69
8. Léčení srdce Církve	81
9. Dva svatí jdou vedle sebe	97
10. Klidný vývoj Filipova díla	107
11. Stavitel chrámu	117
12. Žáci naplňují mistrovo dílo	131
13. Dozrávající ovoce	145
14. Duch svatého Filipa	165
Zrnka moudrosti	175

EDICE KRYSTAL, SVAZEK 29

P. S. M. Braito O. P., Sv. Filip Neri

V úpravě Ant. Medka vytiskly Lidové závody tiskařské a nakladatelské, s. s. r. o. v Olomouci l. P. 1937

Abychom za příkladem sv. Filipa radostně pozvedali svá srdce k Bohu

Nil obstat P. Methodius Habáň O. P., Olomucii, die 5. Junii 1937

Imprimatur P. Thomas M. Dittl O. P., Provincialis. Pragae, die 10. Junii 1937
Reg. fol. 235/53

Nil obstat P. Aemilianus Soukup O. P., censor ex offo

Imprimatur Dr. Joannes Martinů, Vicarius Generalis. Olomucii, die 12. Junii 1937
Nr. 9856

